

تاریخ ایران

در اسناد ارامنه و روس ها

● ارامنه و روس ها (۱۶۲۶-۱۷۹۶) یک تاریخچه مستند

● تألیف: جورج. ای. بورتوبیان

● ناشر: انتشارات مزدا، کوستاما، کالیفرنیا، ۲۰۰۱ میلادی، ۵۱۴ ص.

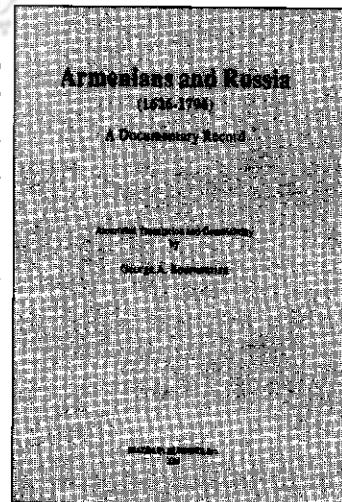
ترجمه و بررسی: رجبعلی کاوانی

در شرق و تأسیس کمپانی های بزرگ تجاری اروپایی و استقرار آنها در اقیانوس هند و دریای عمان و خلیج فارس، راه بزرگ ابریشم که از چین تا مدیترانه ادامه داشت اهمیت خود را از دست داده باشد. ممکن است که این تصور درباره قسمتهایی از این راه درست باشد، اما همان طور که رودی متی ایران شناس نامدار هلندی در اثر ارزشمند خود به درستی خاطر نشان می کند، صدور ابریشم و دیگر کالاها به اروپا و ورود کالاهای اروپایی از طریق راه های زمینی عثمانی و روسیه در دوره صفوی تا پایان قرن هفدهم ادامه و حتی گسترش پیدا کرد.

با به سلطنت رسیدن پتر کبیر در سال ۱۱۰۱/۱۶۸۹، حکومت روسیه درصدد برآمد که به آب های گرم دسترسی پیدا کند. ایران یکی از راه های دسترسی به آب های گرم بود. حکومت روسیه عملیات توسعه طلبانه خود را بر ضد ایران آغاز کرد و هر چند که ظهور نادرشاه افشار و اقامحمدخان قاجار اهداف روس ها را برای بلعیدن ایالت های وسیع و زرخیز ایران ناکام گذاشت، اما سرانجام در نیمه اول قرن نوزدهم به اهداف خود نائل آمدند و قسمت های مهمی از خاک ایران را اشغال کردند. این قسمت ها هنوز از خاک ایران جداست. کتاب: «ارامنه و روسیه ۱۶۲۶-۱۷۹۶»، یک تاریخچه مستند که به اهتمام پروفیسور جورج ای. بورتوبیان متخصص تاریخ اروپای شرقی و خاورمیانه در کالج یوتا (امریکا) منتشر شده است، حاوی اسناد بسیار مهمی در رابطه با موضوعات پیش گفته است که می تواند نکات مهم بسیاری را

تسخیر قسطنطنیه به دست سلطان محمد فاتح در ۱۴۵۳/۸۵۷، کشف راه های جدید آبی در اقیانوس هند و دریای عمان و خلیج فارس بعد از دور زدن دماغه امید نیک به دست پرتغالی هادر ۸۹۳/۱۴۸۷، کشف قاره آمریکا در ۸۹۸/۱۴۹۲، بیرون رانده شدن مسلمانان از اسپانیا در ۸۹۸/۱۴۹۲، تشکیل حکومت ملی شیعه مذهب صفوی در ایران در ۱۵۰۱/۹۰۷، تشکیل دولت گورکانی در هند در ۱۵۲۶/۹۳۲، تأسیس کمپانی

هند شرقی انگلیس: ای آی سی (EIC) در ۱۰۰۹/۱۶۰۰ و تأسیس کمپانی هند شرقی هلند: فی یو سی (VOC) در ۱۰۱۱/۱۶۰۲ از جمله وقایع مهم دهه های نخست دوران مدرن بودند که تأثیرات فراوانی در زمینه های مختلف سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، بازرگانی، نظامی و غیره در جهان به جای گذاردند. غالباً چنین تصور می شود که با کشف راه های آبی

درباره تاریخ ایران روشن کند.

در این کتاب ۴۴۰ سند در موضوعات مختلف گردآوری شده که بنا به گفته بورتوسیان از میان ۲۰۰۰ هزار سند نوشته شده به زبان های ارمنی، روسی، گرجی، فارسی، فرانسوی، آلمانی و لاتین انتخاب شده و به انگلیسی برگردانده شده است. ۴۰۰ سند از اسناد مذکور متعلق به قرن هجدهم می باشد. قوم ارمنی وجه مشترک این اسناد است. اولین سندی که در این کتاب ارائه شده، قدیمی ترین سند آرشیوی روسیه راجع به ارامنه است که در مارس ۱۶۲۶ نوشته شده و تا مرگ کاترین کبیر در ۱۷۹۶ ادامه پیدا کرده است. اسنادی که در این کتاب آمده، از آرشیوهای زیر انتخاب شده است که نظر به اهمیت این آرشیوها برای محققین تاریخ دوره صفویه و حکومت های هم جوار، نام تمام آنها آورده می شود. در این جا ذکر این نکته ضروری است که نظر به اهمیت فوق العاده این اسناد، خلاصه ای از تمام ۴۴۰ سند موجود در این کتاب در قالب جداولی مختصر و مفید در صفحات بعد ارائه شده است. در این جداول شماره سند در کتاب، تاریخ سند، آدرس سند در آرشیو و موضوع سند آورده شده است.

این کتاب توسط نگارنده این مقاله ترجمه شده و در دست انتشار است.

AANR : Arkhiv Akademii Nauk Rossii

[آرشیوهای آکادمی علوم روسیه، مسکو]

AANG : Arkhiv Akademii Nauk Gruuz

[آرشیوهای آکادمی علوم گرجستان، تفلیس]

AKAK : Akty sobrannye Karkaskoiuz

Arkhograficheskoiu Kommissieiu

[دستاوردهای کمیسیون نوشته های قدیمی قفقاز: آرشیوهای ولیعهد قفقاز]

جلدهای اول و دوم (تفلیس ۱۸۶۶-۱۸۶۸)

AKVB : Arkhiv Kniaia Vorontsovaz

[آرشیوهای شاهزاده ورونسوف] ویرایش پی. بارتنف (P. Bartenev)

جلد ۴۰ (مسکو ۱۸۷۰-۱۸۹۵)

AVPR : Arkhiv Veneshnei Politiki Rossii

[آرشیوهای سیاست خارجی روسیه، مسکو]

Diwan : Diwan Hayots'ean " Patmut"

[آرشیوهای تاریخ ارمنی] ویرایش گیوت آقانیانتس (Giwt Aghaneants)

تفلیس، ۱۸۹۹

EZOV : Shosheniia Petra Velikago s "armianskim" nordom"

[اسناد درباره رابطه پتر کبیر با مردم ارمنی]، (سن پترزبورگ، ۱۸۹۸)

[آرشیوهای کشوری ولایت آستراخان]

GAAO : Gosudarstvennyi Arkhiv Astrakhanskoi oblasti :

Gramoty : Gramoty i drugie istoricheskie

[آرشیوهای کشوری ولایت آستراخان]

dokumenty xviii stoletia otnosiaschchieisia do Gruzii

[فرمانها و دیگر اسناد تاریخی قرن هجدهم مربوط به گرجستان]

جلد دوم، چاپ دوم (سن پترزبورگ، ۱۹۰۲)

POII : Peterburgskii otdel Institut Istoriil"

[آرشیوهای بخش سن پترزبورگ در مؤسسه تاریخ آکادمی علوم روسیه]

MAAC : Matenadaran Archives, Erevan. Armenia

[آرشیوهای ماتناداران، ایروان، ارمنستان].

PSZR : Polnoe Sobranie Zakonov Rossiskoi Imperii

[مجموعه کامل قوانین امپراتوری روس].

SAAN : Sobranie aktov " Otnosiaschchikhsia K"

obozreniiu istorii armianskago narodoz

[مجموعه اسناد درباره تاریخ مردم ارمنستان] ۳ جلد (مسکو، ۱۸۳۳-

۱۸۳۸).

SUVO : Alexander Vasil evich suvorov : Dokumenty"

۲ جلد (مسکو، ۱۹۵۱).

TsGADA : Tsentral'nyi Gosudarstvennyi Arkhiv Drevnikh Aktov"

[آرشیوهای حکومت مرکزی از فرمانهای قدیمی، مسکو].

TsGIA : Tsentral'nyi Gosudarstvennyi Istoricheskii Arkhiv"

[آرشیوهای تاریخی حکومت مرکزی، سن پترزبورگ].

TsGVIA : Tsentral'nyi Gosudarstvennyi Voenna-Istoricheskii Arkhiv"

[آرشیوهای حکومت مرکزی درباره تاریخ نظامی، مسکو].

مترجم انگلیسی در ترجمه اسامی، کوشیده تلفظ و املائی دقیق کلمات

را حرف به حرف بیاورد. به طور مثال واژه جوزف (Joseph) ، به

صورت های روسی یوزیف [Iosif]، هوسپ [Hovsep] در ارمنی، یوسف

[Yusef] یا یوسف [Yusuf] در فارسی و ترکی آمده است. نکته جالب

اینکه با تغییری که در پسوند و یا نحوه تلفظ اسم یک شخص صورت گرفته

می توان به تغییر مذهب و یا ملیت آن شخص پی برد. مانند خانواده لازاریان

که بعد از مهاجرت از ایران به لازارف تغییر نام دادند.

کتاب از پنج بخش اصلی تشکیل شده است:

بخش ۱ حاوی اسناد شماره ۱ تا ۳۳ در فاصله سال های ۱۶۲۶/۳۶-۱۰

۱۱۰۰/۱۶۸۸ است و تصویر سند شماره ۶ در پایان بخش آمده است.

بخش ۲ حاوی اسناد شماره ۳۴ تا ۱۳۹ در فاصله سال های

۱۱۰۱/۱۶۸۹-۱۱۳۸/۱۷۲۵ است.

بخش ۳ حاوی اسناد شماره ۱۴۰ تا ۲۶۷ در فاصله سال های

۱۱۳۸/۱۷۲۵-۱۱۷۶/۱۷۶۲ است.

بخش ۴ حاوی اسناد شماره ۲۶۸-۴۴۰ در فاصله سال های

۱۱۷۶/۱۷۶۲-۱۲۱۱/۱۷۹۶ است.

در بخش ۵ تعلیقات پروفیسور بورتونیان آمده است.

در صفحات آغازین کتاب: تقدیر وتشکر، اختصارات ومطالبی درباره

گاه شماری و توضیحاتی درباره چگونگی ضبط اعلام و ترجمه اسناد داده شده

است. در صفحات پایانی، نقشه هایی از قفقاز در قرن هیجدهم، ایران در قرن

هیجدهم، مراکز ارامنه در روسیه در قرن هیجدهم، قره باغ و همسایگان آن

در قرن هیجدهم، ضمیمه، فرهنگ لغات، زندگینامه ها، کتاب نامه و فهرست

قرار دارد. کتاب در ۵۱۴ صفحه در سال ۲۰۰۱ میلادی در انتشارات مزدا در

کوستاماس، کالیفرنیا منتشر شده است.

بخش اول کتاب شامل ۳۳ سند است. در دوره مورد بحث در بخش

اول ، شاه عباس کبیر (اول) (۱۵۸۷/۹۹۶-۱۶۲۹/۱۰۳۸)؛ (صفی اول

۱۰۳۸-۱۶۲۹/۱۰۵۲)؛ (عباس دوم ۱۶۴۲/۱۰۵۲-۱۶۶۶/۱۰۷۷) و

سلیمان (۱۶۶۶/۱۰۷۷-۱۶۹۴/۱۱۰۶) در ایران، میخاییل (۱۶۱۳/۱۰۲۲-

۱۰۵۵/۱۶۴۵)؛ الکسی (۱۰۵۵/۱۶۴۵-۱۰۸۷/۱۶۷۶)؛ فدور دوم

(۱۰۸۷/۱۶۷۶-۱۰۹۳/۱۶۸۲) و پتر کبیر و ایوان به همراه سوفیا به عنوان

نایب السلطنه (۱۰۹۳/۱۶۸۲-۱۰۹۳/۱۶۸۲) در روسیه؛ مراد چهارم

(۱۰۳۳/۱۶۲۲-۱۰۵۰/۱۶۴۰)؛ ابراهیم (۱۰۵۰/۱۶۴۰-۱۰۵۸/۱۶۴۸) و محمد

چهارم (۱۰۵۸/۱۶۴۸-۱۰۹۹/۱۶۸۷) در عثمانی حکومت می کردند. شاهانی

که در این دوره بر گرجستان حکم می راندند: عبارت بودند از: سلسله

«باگراتیون ها» در کارتلی: رستم (خسرو میرزا) (۱۰۴۲/۱۶۳۲-۱۰۶۹/۱۶۵۸)؛

واختانگ پنجم (شاهنواز اول) (۱۰۶۹/۱۶۵۸-۱۰۸۷/۱۶۷۶)؛ گیورگی ششم

یا «شاهنواز دوم» (۱۰۸۷/۱۶۷۶-۱۱۰۰/۱۶۸۸، ۱۱۰۰/۱۶۷۶-۱۱۲۱/۱۷۰۹)؛

درکاختی: تیموراز اول

(۱۰۱۵/۱۶۰۶-۱۰۲۵/۱۶۱۶، ۱۰۳۳/۱۶۲۳-۱۰۴۲/۱۶۳۲-۱۰۵۸/۱۶۴۸)؛

حکام ایرانی (۱۰۵۸/۱۶۴۸-۱۰۷۵/۱۶۶۴)؛ ارچیل از کارتلی (۱۰۷۵/۱۶۶۴-

- ۱۶۷۵/۱۰۸۶؛ حکام ایرانی (۱۶۷۵/۱۰۸۶-۱۷۰۳/۱۱۱۵)؛ درایمرتی؛ الکساندر سوم (۱۶۳۹/۱۰۴۹-۱۶۶۰/۱۰۷۱)؛ باگرات چهارم (۱۶۶۰/۱۰۷۱-۱۶۶۴/۱۰۷۱)؛ واخستانگ (۱۶۶۴/۱۰۷۱-۱۶۶۸/۱۰۸۹)؛ ارچیل از کارتلی (۱۶۶۸/۱۰۷۹-۱۶۶۱/۱۰۷۲)؛ ۱۶۶۳/۱۰۷۴-۱۶۶۱/۱۰۷۲)؛ در این دوره رهبران کلیسای ارمنی در منطقه قفقاز عبارت بودند از:
- ۱- کات اقبیکوس های دریای مقدس اچمیادزین، واقار شاپت؛ دواپت چهارم از واقار شاپت (۱۰۳۹/۱۶۲۹-۹۹۹/۱۵۹۰)؛ موسس سوم از تاتف (۱۰۳۹/۱۶۲۹-۹۹۹/۱۵۹۰)؛
- ۲- کات اقبیکوس های اقوانک در گندزاسار و صومعه تیری یوتز (سه جوانمرد) در قره باغ: هوهاتس نهم حسن جلالیان (۱۰۴۲/۱۶۳۲-۱۰۴۴/۱۶۳۴)؛ گریگور سوم حسن جلالیان (۱۰۴۴/۱۶۳۴-۱۰۴۵/۱۶۳۵)؛ پتروس سوم (حسن جلالیان) (۱۰۴۴/۱۶۳۴-۱۰۴۶/۱۶۳۵)؛ سیمون چهارم (۱۰۴۶/۱۶۳۵-۱۱۱۳/۱۷۰۱)؛ ضک کات اقبیکوس؛ ارمیا دوم (۱۰۸۷/۱۶۷۶-۱۱۱۳/۱۷۰۱).

سندهای بخش اول کتاب

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع سند
۱	۲۶ مارس ۱۰۳۷/۱۶۲۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۲۶)، ستون ۱۰۰، پرونده b، برگ های ۱-۳.	گزارش از اداره گمرک به اداره امور خارجه در اشاره به اقلام وارده توسط بازرگانان ارمنی به روسیه.
۲	۲۰ آوریل ۱۰۴۲/۱۶۳۲	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۳۲)، ستون ۱۰۰، پرونده b، برگ ۲.	تقاضای کمک مالی یکی از ارامنه از تزار
۳	۱۴ مارس ۱۰۵۷/۱۶۴۷	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۴۷)، پرونده b، برگ ۱۰.	تقاضای یکی از بازرگانان ارمنی از تزار برای آزادی تجارت در روسیه.
۴	۳ ژوئن ۱۰۹۷/۱۶۸۵	TsGADA، روابط روسیه با ایران (۱۶۵۸)، پرونده ۱۳، برگ های ۱-۲.	مذاکره نماینده اداره امور خارجه روسیه با نماینده ایران داکول سلطان خان در ارتباط با مباحث بازرگانی.
۵	مارس تا اگوست ۱۰۷۱/۱۶۶۰	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان، پرونده b، برگ های ۱، ۶، ۷، ۲۷-۳۴، ۴۵، ۴۶، ۵۵.	گزارشی از ورود نماینده ارمنیان ایرانی و توصیف یک تخت فوق العاده گران بها که توسط این نماینده به تزار اهدا شده و هم اکنون در موزه کرملین در مسکو نگهداری می شود.
۶	۱۰ مارس ۱۰۷۷/۱۶۶۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۶۶)، پرونده ۱، برگ های ۹۷-۹۸.	توصیف هنریک نقاش مشهور به نام بوگدان سلطوف و درخواست از تزار برای قرارداد دانشجویانی جهت آموزش زیر نظر وی.
۷	۱۰۷۷/۱۶۶۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۶۶)، پرونده ۴، برگ های ۱-۳.	درخواست تزار ارمنی ایرانی در روسیه از تزار برای موظف کردن کشیش های روسی در حضور بربالین ارامنه محتضر.
۸	۱۰۷۷/۱۶۶۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۶۷)، پرونده ۱، برگ های ۱-۲، ۱۴.	درخواست گروهی از بازرگانان ارمنی. اصفهان از تزار جهت اعطای حق تجارت ابریشم در روسیه ویا ترانزیت آن از طریق شهرهای روسیه به اروپا.
۹	۲۲ آوریل ۱۰۷۸/۱۶۶۷	I, SAAN، ۳.	تعیین میزان حقوق گمرکی ایرانی ها، هندی ها، بخارایی ها، ارامنه، قاسموک ها، قرقیزها و یا اهالی آستراخان توسط تراز.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۰	۳۱ می ۱۰۷۸/۱۶۶۷	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۶۷)، پرونده ۱، برگ‌های ۱۴-۲۲.	توافق‌نامه فوق‌العاده مهم روسیه با بازرگانان ارمنی. برطبق این توافق‌نامه، ارامنه اصفهان موفق به کسب امتیازات مهمی از حکومت روسیه شده و تجارت ابریشم و بعضی از اقلام دیگر را در روسیه قبضه کردند.
۱۱	۸ آگوست ۱۶۶۸ / ۱۰۷۹	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۶۸)- (۱۶۶۹)، پرونده ۴، برگ ۱.	درخواست یکی از ارامنه مهاجر به روسیه از تزار برای معافیت مالی در مورد برادرش.
۱۲	۱۰۸۲/۱۶۷۱	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۲)- (۱۶۷۳)، پرونده ۴، برگ ۴.	گزارش نماینده تزار در ایران از میزان تولید ابریشم در ایران.
۱۳	۱۵ جولای ۱۰۸۳/۱۶۷۲	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۲)، پرونده ۲، برگ‌های ۲۰-۲۱.	اعلامیه اداره امور خارجه خطاب به بازرگانان مسکو در مورد عدم دخالت در فعالیت‌های تجاری ارامنه.
۱۴	۱۰۸۳/۱۶۷۲	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۲)، پرونده ۳، برگ‌های ۱-۲.	تشکر شاه سلیمان از تزار به دلیل اعطای حق تجارت به ارامنه ایرانی در روسیه.
۱۵	۱۰۸۳/۱۶۷۲	همان برگ‌های ۳-۴.	درخواست ارامنه اصفهان از تزار برای برقراری امنیت راه‌های بازرگانی در روسیه و سرکوبی راهزنان.
۱۶	۲ دسامبر ۱۰۸۳/۱۶۷۲	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۲)، پرونده ۳، برگ‌های ۴-۵.	درخواست کات آفیکوس (جائلیق) پتروس برای برقراری امنیت در روسیه. وی در این سند بازرگانان را به گوسفندانی تشبیه کرده که تنها در محیط امن پرورش می‌یابند.
۱۷	۱۰۸۳/۱۶۷۲	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۲)، پرونده ۳، برگ‌های ۷-۸.	فرمان شاه سلیمان به ارامنه اصفهان در مورد استفاده از راه‌های روسیه به جای راه‌های عثمانی در گذر به اروپا.
۱۸	۳ ژانویه ۱۰۸۴/۱۶۷۳	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۳)، پرونده ۳، برگ‌های ۱-۳.	درخواست اجازه مسافرت کاتولیک‌های ارمنی برای یک مسافرت سری به نزد پاپ در رم.
۱۹	۱۰۸۴/۱۶۷۳	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۷۲۴)، پرونده ۲، برگ‌های ۵-۷.	نامه کات آفیکوس هاگوب از جلفا به تزار الکسی در شکایت از آزارهای مذهبی ایرانیان.
۲۰	۷ فوریه ۱۰۸۴/۱۶۷۳	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۲)، پرونده ۳، برگ‌های ۱۱-۱۲.	ضمیمه فوق‌العاده مهم توافق‌نامه تجاری شرکت تجاری ارامنه اصفهان با حکومت روسیه در سال ۱۰۷۸/۱۶۶۷.
۲۱	۱۰۵۷/۱۶۴۷	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۴)، پرونده ۱، برگ‌های ۴۰، ۴۵، ۴۷.	میزان ابریشم خامی که توسط یک ارمنی به خزانه‌داری روسیه فروخته شده.

**فعالیت های تجاری آرامنه به میزان زیادی
باعث گسترش زبان فارسی در روسیه و اروپا گردید.
کلمات فارسی بسیاری در اسناد آرامنه در
آرشیوهای اروپایی دیده می شود که نشانگر
نقش آرامنه در آشنایی اروپائیان
با زبان فارسی است**

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۲	۱۹ می ۱۰۸۷/۱۶۷۵	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۵)، پرونده ۲، برگ های ۱۳۷-۱۳۹.	گزارشی از میزان جواهرات و دیگر اقلام لوکس که توسط بازرگانان ارمنی به تزار الکسی فروخته شده.
۲۳	۲۲ فوریه ۱۰۸۷/۱۶۷۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۵)، پرونده ۳، برگ های ۴۹۱-۴۹۲، ۵۲۲.	درخواست نماینده هلند از تزار فدور برای انعقاد یک قرارداد تجاری با حکومت روسیه و محدود کردن آرامنه.
۲۴	۱۲ فوریه ۱۰۸۷/۱۶۷۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۵)، پرونده ۱، برگ ۱.	درخواست یک تاجر ارمنی برای تغییر محل مغازه خویش در مسکو و انتقال آن به مکانی بهتر.
۲۵	۲۶ فوریه ۱۰۸۷/۱۶۷۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۶)، برگ های ۶-۷.	درخواست اسقف نخجوان از تزار فدور برای صدور اجازه مسافرت برای یک ارمنی.
۲۶	۱۷ آوریل ۱۰۸۷/۱۶۷۶	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۶)، پرونده ۵، برگ های ۹۶-۹۷.	گزارشی از اقلام صادره توسط چند نفر ارمنی.
۲۷	ژوئن ۱۰۹۰/۱۶۷۹	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۷۹)، پرونده ۱، برگ ۵۴.	اعلامیه بازرگانان روسی در شکایت از تجار ارمنی.
۲۸	۲۰ سپتامبر ۱۰۹۲/۱۶۸۱	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۸۱)، پرونده ۴، برگ ۵.	گزارشی از اجناس وارده از هلند به وسیله آرامنه.
۲۹	۱۸ دسامبر ۱۶۸۴	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۸۴)، پرونده ۱۰، برگ ۱.	درخواست دو بازرگان ارمنی - ایرانی از تزار برای اجازه یک انبار برای کالاهایشان.
۳۰	۱۰۹۷/۱۶۸۵	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۸۵)، پرونده ۴، برگ های ۴-۵.	گزارشی در مورد حقوق گمرکی پرداخت شده از سوی بازرگانان ارمنی.
۳۱	۱۰۹۹/۱۶۸۷	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۶۸-۱۶۶۹)، پرونده ۴، برگ ۱.	درخواست دو سپاهی روسی از تزار برای تدارک علوفه اسب های خود در هنگام اسکورت بازرگانان ارمنی.
۳۲	۱۰ می ۱۰۹۹/۱۶۸۷	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۶۸-۱۶۶۹)، پرونده ۵، برگ ۵.	اجازه صدور کالا برای چند بازرگان از ارمنی.
۳۳	۱۱۰۰/۱۶۸۸	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۸۸)، پرونده ۷، برگ های ۲۰، ۲۱.	گزارش در مورد میزان حقوق گمرکی گردآوری شده از بازرگانان ارمنی.

**در اسناد بخش دوم کتاب، اطلاعات فوق العاده مهمی در مورد،
«اسراییل آری» آمده است و نقش وی را به همراه میناس واردایت
در ماجراهایی که از قرن هفدهم در منطقه قفقاز آغاز شده
و سرانجام منجر به جدایی نواحی بسیار وسیعی
از مناطق زرخیز ایران در قرن نوزدهم گردید،
به خوبی نشان می دهد**

با مطالعه اسناد بخش اول کتاب می توان نسبت به سیاست های حمایتی شاه عباس اول از تولید ابریشم در ایران و حمایت از آرامنه به عنوان یک قوم ساعی و کارآمد در زمینه تجارت آگاهی یافت. با تأمل در سند شماره ۵ به خوبی می توان دریافت که بازرگانان ارمنی - ایرانی در این دوره به قدری متمول بوده اند که توانسته اند یک تخت فوق العاده گران بها و افسانه ای به تزار روسیه هدیه بدهند. امنیت ایجاد شده در زمان شاه عباس اول، عامل فوق العاده مهم دیگری در رونق تجارت بوده است و به همین سبب در سند شماره ۱۵ بازرگانان ارمنی به درستی به تزار روسیه یادآوری می کنند که تنها در سایه امنیت است که بازرگانی رونق می یابد. شاه عباس به عنوان یک فرمانروای کاردارن به خوبی با نقش امنیت در رونق اقتصادی آشنا بود و سعی وافر در ایجاد امنیت داشت. او حتی گاهی برای گریز از عواقب برخورد با جماعت هنرمند، صنعتگر و بازرگان و به طور کلی نیروی مولد، به شیوه ترور مخفی دولتی متوسل می شد که قتل میرعماد خوشنویس به دست عوامل وی از اهم این موارد است. در اسناد شماره ۱۴ و ۱۷ تعلق خاطر شاه سلیمان به حمایت از بازرگانان ارمنی - ایرانی به خوبی آشکار است. اسناد شماره ۱۰ و ۲۰ که درباره موافقتنامه تجاری شرکت بازرگانی آرامنه اصفهان و ضمیمه بعدی آن است، نشانگر این نکته می باشد که یک شرکت بازرگانی ارمنی - ایرانی در سایه سیاست های حمایتی حکومت صفوی و پشتکار و جدیت اعضایش به آن درجه از اقتدار بازرگانی و سیاسی رسیده است که با امپراتوری روسیه اقدام به عقد قرارداد کرده و امتیازات مهمی را کسب می نماید. در این دور کمپانی هند شرقی هلند: «فی یو سی (VOC)» و کمپانی هند شرقی انگلیس: «ای آی سی (EIC)» به شدت کوشش نمودند تا تجارت ابریشم را در ایران به انحصار خود در بیاورند اما در این راه چندان موفق نبودند. آرامنه به دلیل ظرفیت های خاص خود و سیاست های حمایت گرانه شاهان صفوی در اغلب ایام و مخصوصاً در دوره شاه عباس، به انگلیس و هلند در زمینه تجارت ابریشم اجازه ابراز وجود ندادند تا آنجا که در زمان هایی از قرن هفدهم، هلندی ها و انگلیسی ها از گردونه تجارت ابریشم خارج شدند. توجه به این نکته ضروری است که اگرچه مراکز اصلی تولید ابریشم در دنیا در تصرف هلند و انگلیس بوده و آنها نیاز چندانی به ابریشم ایران نداشتند، اما رقابت آنها با بازرگانان ارمنی ایرانی هیچ وقت متوقف نشد، که سند شماره ۲۳ به خوبی این رقابت را نشان می دهد. در سند شماره ۲۸ دیده می شود که آرامنه حتی از هلند نیز از طریق روسیه به ایران کالا وارد می کرده اند. تجار ارمنی با محموله های کوچک توانسته بودند که با روشهای انعطاف

پذیر و ابتکاری خود در رقابت سخت با کمپانی های اروپایی، بخش بزرگی از تجارت اروپا با ایران و حتی روسیه و عثمانی را به خود اختصاص دهند. بخش دوم کتاب شامل ۱۰۶ سند است. در دوره مورد بحث بخش دوم، شاه سلیمان (۱۶۶۶/۱۰۷۷-۱۶۹۴/۱۱۰۶) و شاه سلطان حسین (۱۶۹۴/۱۱۰۶-۱۷۲۲/۱۱۳۵) در ایران و پترکیبر اول (۱۱۰۶/۱۶۸۹-۱۱۳۸/۱۷۲۵) در روسیه و سلطان سلیمان سوم (۱۶۸۷/۱۰۹۹-۱۶۹۱/۱۱۰۳)؛ سلطان احمد دوم (۱۶۹۱/۱۱۰۳-۱۶۹۵/۱۱۰۷)؛ سلطان مصطفی دوم (۱۶۹۵/۱۱۰۷-۱۷۰۳/۱۱۱۵) و سلطان احمد سوم (۱۷۰۳/۱۱۱۵-۱۷۰۳/۱۱۴۳) در عثمانی حکم می رانند. شاهان گرجستان در این دوره عبارت بودند از سلسله باگرایتون ها: در کارتلی هراکلیوس اول (نظرعلیخان). (۱۷۰۳/۱۱۱۵-۱۶۸۸/۱۱۰۰)؛ کیخسرو (۱۷۰۹/۱۱۲۱-۱۷۱۱/۱۱۲۳)؛ واختانگ ششم (در دوره اول) (۱۷۱۱/۱۱۲۳-۱۷۱۴/۱۱۲۶)؛ عیسی (با عنوان علی قلی خان و مصطفی پاشا) (۱۷۱۴/۱۱۲۶-۱۷۱۶/۱۱۲۹، ۱۷۱۶/۱۱۲۹-۱۷۲۴/۱۱۳۷، ۱۷۲۴/۱۱۴۰-۱۷۲۷/۱۱۴۰)؛ بکار (۱۷۱۷/۱۱۳۰-۱۷۱۹/۱۱۳۲)؛ واختانگ ششم (در دوره دوم با عنوان حسین قلی خان) (۱۷۱۹/۱۱۳۲-۱۷۲۳/۱۱۳۶)؛ حکام عامل عثمانی (۱۷۲۳/۱۱۳۶-۱۷۲۳/۱۱۳۶)؛ درکاختی: حکام ایرانی (۱۶۷۵/۱۰۸۶-۱۷۱۵/۱۱۱۵)؛ داوید دوم (امام قلی خان) (۱۷۰۳/۱۱۱۵-۱۷۲۲/۱۱۳۵)؛ کنستانتین دوم (محمدقلی خان) (۱۷۲۲/۱۱۴۵-۱۷۲۲/۱۱۴۵)؛ درایمرتی: ارچیل از کارتلی (۱۶۶۱/۱۰۷۲-۱۶۶۳/۱۰۷۴، ۱۶۶۳/۱۰۷۴-۱۶۷۸/۱۰۸۹، ۱۶۷۹/۱۰۹۰، ۱۶۹۰/۱۱۰۲-۱۶۹۰/۱۱۰۲، ۱۶۹۱/۱۱۰۳-۱۶۹۵/۱۱۰۷، ۱۶۹۵/۱۱۰۸-۱۶۹۶/۱۱۰۸، ۱۶۹۸/۱۱۱۰)؛ دیمتری از گوریا (۱۶۶۳/۱۰۷۴-۱۶۶۴/۱۰۷۵)؛ گیورگی سوم از گوریا (۱۶۸۱/۱۰۹۲-۱۶۸۳/۱۰۹۴)؛ الکساندر چهارم (۱۶۸۳/۱۰۹۴-۱۶۹۵/۱۱۰۷)؛ گیورگی چهارم (۱۶۸۳/۱۰۹۴-۱۶۹۰/۱۱۰۲)؛ سیمون (۱۶۹۶/۱۱۰۸-۱۶۹۸/۱۱۱۰)؛ مامیا (۱۶۹۹/۱۱۱۱-۱۷۰۰/۱۱۱۲)؛ از گوریا (۱۷۰۲/۱۱۱۴، ۱۷۰۲/۱۱۱۴، ۱۷۰۲/۱۱۱۴)؛ شاهزاده اباشیدزه (۱۷۰۲/۱۱۱۴-۱۷۰۷/۱۱۱۹)؛ گیورگی پنجم (۱۷۰۷/۱۱۱۹-۱۷۲۰/۱۱۳۳) و الکساندر پنجم (۱۷۲۰/۱۱۳۳-۱۷۵۲/۱۱۶۶)؛ رهبران کلیسای ارمنی در این دوره عبارت بودند از ۱- کات اقیوکوس های دریای مقدس اچمیادزین، واقار شاپت: ناهایت از ادسا (۱۱۰۳/۱۶۹۱-۱۱۷۲/۱۷۰۵)؛ الکساندر اول از جلقا (۱۱۱۸/۱۷۰۶-۱۱۲۶/۱۷۱۴) استواتساتور اول از همدان (۱۱۲۷/۱۷۱۵-۱۱۶۶/۱۷۵۲) ۲- کات اقیوکوس های اقوانک در گنذاسار و صومعه تیسری یوتز (سه جوانمرد) در قره باغ: ارمیا دوم (۱۱۰۸۷/۱۶۷۶-۱۱۱۳/۱۷۰۱)؛ ایسایسی حسن جلالیان (۱۱۱۴/۱۷۰۲-۱۱۱۴/۱۷۰۲).

اسناد بخش اول کتاب

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۴	۱۶ می ۱۱۰۱/۱۶۸۹	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۸۹)، پرونده ۲، برگ ۴.	اجازه مسافرت برای یک ارمنی از مسکو به آستراخان.
۳۵	۱۱۰۲/۱۶۹۰	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۹۰)، پرونده ۲، برگ‌های ۲۶-۲۷.	شکایت یک بازرگان از جلفای نواز مقامات روسی.
۳۶	۳۱ اکتبر ۱۱۰۳/۱۶۹۱	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۹۱)، پرونده ۲، برگ ۸.	گزارشی از اجناس وارده به وسیله یک بازرگان ارمنی.
۳۷	۳۱ اکتبر ۱۱۰۷/۱۶۹۵	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۹۵)، پرونده ۷، برگ‌های ۴۵-۴۶.	قسمتهایی از توافق نامه تجاری ۱۶۶۷ و ۱۶۷۳ بین حکومت روسیه و تجار ارمنی.
۳۸	۲۱ فوریه ۱۱۰۹/۱۶۹۷	TsGADA، روابط روسیه با ارمنستان (۱۶۹۷)، پرونده ۵، برگ ۱.	فرمان پترکبیر درباره چگونگی نحوه پرداخت حقوق گمرکی.
۳۹	۱۴ می ۱۱۰۹/۱۶۹۷	I, SAAN, ۶.	فرمان پترکبیر در مورد اجازه ورود تجار هندی، بخارایی، گیلانی، ارمنی و اهالی آستراخان از طریق آستراخان و ممنوعیت ورود بازرگانان ایرانی و نمایندگان شاه ایران به روسیه.
۴۰	۲۹ آوریل ۱۱۱۱/۱۶۹۹	TsGADA، ستون ۱۰۰، پرونده ۳، برگ‌های ۲۳۸-۲۳۹، هم‌چنین در EZOV اسناد ۵-۸.	گزارش ملیک‌های ارمنی به پترکبیر در مورد برگزاری یک گردهمایی مخفیانه و انتخاب اسرائیل آری به سمت نمایندگی خود.
۴۱	۱۳ اکتبر ۱۱۱۲/۱۷۰۰	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱-۱۷۰۳)، پرونده ۳، برگ‌های ۹-۱۰، نیز در EZOV سند ۱۷.	توصیه نامه یوهان ویلهلم (الکتورپالاتینیت در باواریا) ^۴ در مورد اسرائیل آری به پترکبیر و پرسش در مورد اجازه عبور نیروهای کشورهای دیگر برای تحقق آرمان‌های آرامنه از خاک روسیه.
۴۲	۲ فوریه ۱۱۱۳/۱۷۰۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱)، پرونده ۱، برگ‌های ۳-۴.	گزارش در مورد ورود چند ارمنی به خاک روسیه.
۴۳	۹ فوریه ۱۱۱۳/۱۷۰۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱-۱۷۰۳)، پرونده ۳، برگ ۲۲؛ نیز در EZOV اسناد ۲۳-۲۴.	توصیه نامه امپراتور لئوپولد کبیر ^۵ در مورد اسرائیل آری به پترکبیر.
۴۴	۲۳ آوریل ۱۱۱۳/۱۷۰۱	EZOV، سند ۲۵	اجازه مسافرت مخصوص لهستان به آری.
۴۵	۳۰ ژوئن ۱۱۱۳/۱۷۰۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱-۱۷۰۳)، پرونده ۳، برگ ۱، نیز در EZOV سند ۲۷.	گزارش یکی از مقامات روسی به پتر در مورد اسرائیل آری.
۴۶	۱۱-۱۴ جولای ۱۱۱۳/۱۷۰۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱-۱۷۰۳)، پرونده ۳، برگ‌های ۱۱۷-۱۱۸، نامه به لاتین و ترجمه روسی آن در EZOV سند ۳۶ است.	درخواست اسرائیل آری از پترکبیر برای یاری مردم ارمنستان.
۴۷	۱۴ جولای ۱۱۱۳/۱۷۰۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱-۱۷۰۳)، پرونده ۳، برگ ۵۳، نیز در EZOV سند ۳۸.	فرمان پتر در مورد گماشتن دو نگهبان برای حفاظت از اسرائیل آری.
۴۸	اگوست ۱۱۱۳/۱۷۰۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱-۱۷۰۳)، پرونده ۳، برگ ۱۱۲، اصلی به لاتین است.	اعلام آمادگی آری به فدور گولوین ^۶ برای تشریح اهداف خود از سفر به سرزمین فرانک‌ها در یک ملاقات حضوری.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۴۹	۲۴ نوامبر ۱۱۱۳/۱۷۰۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۱-۱۷۰۳)، پرونده ۳، برگ‌های ۱۳۹-۱۴۲.	اطلاع دادن فدور گولوبین به اسرائیل آری در مورد اجازه پتر برای عبور ارتش‌های خارجی از خاک روسیه برای کمک به آرامنه در ارمنستان و مأموریت به آری برای بازدید منطقه در ایران و نامه‌نگاری میناس وارداپت برای جلب‌نظر رهبران صومعه‌های مختلف برای پذیرایی از ارتش روسیه.
۵۰	۷ نوامبر ۱۱۱۴/۱۷۰۲	همان، برگ ۲۳۴.	نامه انجمن برادران اجمیادزین به وارداپت میناس و اسرائیل آری و آرزوی موفقیت برای ایشان.
۵۱	۷ دسامبر ۱۱۱۴/۱۷۰۲	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۳-۱۷۰۱)، پرونده ۳، برگ ۲۳۷.	اعلامیه کات اقبکوس اسایی به آرامنه روسیه مبنی بر انتخاب وی به عنوان مسئول صومعه گندزاسار
۵۲	۱۵ آوریل ۱۱۱۵/۱۷۰۳	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۰۳-۱۷۰۱)، پرونده ۳، برگ‌های ۲۵۰-۲۵۵.	اعلام آمادگی ملیک‌های قره باغ برای ارسال وجوه درخواستی برای اسرائیل آری و میناس وارداپت و گزارش وضعیت وخیم خودشان.
۵۳	۷ می ۱۱۱۵/۱۷۰۳	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۰۳-۱۷۰۱)، پرونده ۳، برگ‌های ۲۴۰-۲۴۱.	گزارش ملیک‌های قره‌باغ در مورد وضعیت ناگوار خویش به پترکیبر و درخواست کمک از وی و اعلام آمادگی برای پیوستن به سپاه وی.
۵۴	۲۰ جولای ۱۱۱۵/۱۷۰۳	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۰۳-۱۷۰۱)، پرونده ۳، برگ‌های ۲۳۱-۲۳۳.	گزارش مأموریت سیمرون، فرستاده اسرائیل آری به نزد کات اقبکوس‌های ارمنی. ناهایت و سیمون در شهرهای ایروان و چارتاقلو.
۵۵	۲۲ نوامبر ۱۱۱۵/۱۷۰۳	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۰۳/۱۷۰۱)، پرونده ۳، برگ‌های ۲۷۸-۲۸۰.	درخواست اسرائیل آری از پترکیبر برای دادن درجه سرهنگی به وی به منظور استخدام مردان مناسب نظامی.
۵۶	۱۳ جولای ۱۱۱۸/۱۷۰۶	همان، پرونده ۱، برگ ۲.	استعلام اداره امور خارجه از اداره کمرگ در مورد وضعیت بدمی گمرکی یک بازرگان ارمنی از جلفای نو.
۵۷	۱۰ سپتامبر ۱۱۱۸/۱۷۰۶	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۶)، پرونده ۱، برگ‌های ۱۴-۲۱.	صورت مفصلی از اجناس وارده توسط بازرگانان ارمنی ایرانی عضو شرکت تجاری ارمنی از ایران.
۵۸	۱۶ اکتبر ۱۱۱۸/۱۷۰۶	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۶)، پرونده ۱، برگ‌های ۹-۱۰.	دادخواهی یک بازرگان ارمنی ایرانی از پترکیبر در مورد سوءرفتار با وی در روسیه.
۵۹	۲۹ اکتبر ۱۱۱۸/۱۷۰۶	EZOV، سند ۱۴۱ (ترجمه آزاد از آلمانی)	درخواست اسرائیل آری از پترکیبر برای دریافت اجازه مسافرت بدون مانع به ایران و نیز اعزام تعدادی افسر روسی با وی به ایران برای بازدید شرایط ایران و همچنین اعلام آمادگی پنجاه هزار مرد مسلح ارمنی و گرجی برای پیوستن به ارتش روسیه.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۶۰	۱ فوریه ۱۱۱۹/۱۷۰۷	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۷-۱۷۱۱)، پرونده ۱، برگ‌های ۸۰-۸۲، نیز در EZOV، سند ۱۴۳.	نامه پترکیبر به شاه سلطان حسین مبنی براین که اسرائیل آری نماینده وی است.
۶۱	۱ مارس ۱۱۱۹/۱۷۰۷	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۰۷-۱۷۱۱)، پرونده ۲، برگ ۷.	نامه پترکیبر به یکی از مقامات روسی مبنی بر مجاز بودن گروهی از بازرگانان ارمنی ایرانی برای رفتن به خاک آلمان از طریق ارخانگل.
۶۲	می ۱۱۱۹/۱۷۰۷	همان، برگ ۹۸.	درخواست یک زبان شناس آلمانی از تزار برای رفتن به ایران.
۶۳	۱۱ مارس ۱۱۲۰/۱۷۰۸	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۰۸)، پرونده ۲، برگ‌های ۱-۲. فرمان در IV, PSZR، ۴۰۲-۴۰۳ و نیز در SAAN، I، ۶۰ است.	فرمان پترکیبر در مورد مسیر حرکت آرامنه به سوی آلمان برای اجتناب از مواجهه با فرانسوی‌ها.
۶۴	۷ ژوئن ۱۱۲۱/۱۷۰۹	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۰۷-۱۷۱۱)، پرونده ۱، برگ ۳۲. ترجمه روسی در EZOV، سند ۱۵۹ به اشتباه ۷ جولای تاریخ گذاری شده است.	نامه کات اقبکوس افساندر از جلفا به پتر در مورد ملاقاتش با اسرائیل آری و آرزوی موفقیت برای وی.
۶۵	۲۱ ژوئن ۱۱۲۹/۱۷۰۹	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۰۱-۱۷۱۱)، پرونده ۱، برگ‌های ۴۷-۴۹.	نامه میناس واردایت به وزارت امور خارجه مبنی بر این که یک ارمنی، اسرائیل آری را به جاسوسی برای روسیه در ایران متهم کرده و درخواست برای توقیف ارمنی نامبرده.
۶۶	۱۱۲۱/۱۷۰۹	EZOV، سند ۱۶۰، به فارسی. ترجمه روسی در TsGADA، ستون ۷۷، (۱۷۰۹)، پرونده ۱، برگ‌های ۱-۲.	نامه شاه سلطان حسین به پترکیبر در مورد آمدن اسرائیل آری به دربار وی و شفاعت از مسیحیان.
۶۷	۲۸ فوریه و ۱ مارس ۱۱۲۳/۱۷۱۱	TsGADA، ستون ۱۰۰، (۱۷۱۱/۱۷۱۴)، پرونده ۱، برگ‌های ۳۷-۳۸، به ارمنی. ترجمه روسی در همان، برگ‌های ۳۹-۴۲ است.	نامه اسرائیل آری به یکی از مقامات روس مبنی بر شورش اهالی قندهار برضد شاه ایران و حمله بخارایی‌ها، خيوه‌ای‌ها و بلخی‌ها به مشهد.
۶۸	۱۴ می ۱۱۲۳/۱۷۱۱	Proceedings of the State Senate during the Reign of Peter the Great, I (St. Petersburg, 1880), ۱۰۱ سند	فرمان سنای روسیه در مورد موافقت نامه تجاری آرامنه با حکومت روسیه.
۶۹	۲۷ سپتامبر ۱۱۲۳/۱۷۱۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۱۱)، پرونده ۱، برگ‌های ۴۰۸-۴۱۴.	فهرست کالاهای فرستاده شده به روسیه توسط اسرائیل آری.
۷۰	۷ نوامبر ۱۱۲۳/۱۷۱۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۱۱-۱۷۱۴)، پرونده ۱، برگ ۵۱.	خبر فوت اسرائیل آری در آسترخان.
۷۱	۱۱۲۳/۱۷۱۱	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۱۰)، پرونده ۲، برگ‌های ۱-۲.	درخواست اداره امور خارجه از پتر برای استخدام یک مترجم.
۷۲	۱۱۲۳/۱۷۱۲	TsGADA، روابط روسیه با گرجستان (۱۷۱۲) پرونده ۱، برگ ۵۶.	درخواست آرامنه گرجستان برای برخورداری از امتیازات آرامنه ایرانی.
۷۳	۱۲ مارس ۱۱۲۳/۱۷۱۲	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۱۱-۱۷۱۴)، پرونده ۱، برگ‌های ۴۵۹-۴۶۰.	نامه میناس واردایت به پتر در مورد مرگ اسرائیل آری و وضعیت اسب‌های همراه وی.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۷۴	می ۱۱۲۳/۱۷۱۲	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۱۲)، پرونده ۱، ص ۳۴.	درخواست یک بازرگان ارمنی لهستانی از یکی از مقامات روسی برای معافیت مالیاتی.
۷۵	۲۰ آوریل ۱۱۲۴/۱۷۱۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۴)، پرونده G-1، برگ ۴۷.	ادعای طلب از اسرائیل آری
۷۶	۲۰ نوامبر ۱۱۲۶/۱۷۱۴	EZOV، سند ۲۰۲ (نوشته شده در مسکو)	نامه میناس واردپت خطاب به حکومت روسیه برای ساختن یک صومعه ارمنی در خاک ایران که در پوشش مذهبی به مانند یک دژ نظامی برای ارسال نیرو و حمایت از نیروهای روسی مورد استفاده قرارگیرد.
۷۷	۱۱۲۷/۱۷۱۵	TsGADA، روابط روسیه با ایران (۱۷۱۵-۱۷۱۷)، پرونده ۱، برگ‌های ۴۶-۵۲.	در این سند فوق‌العاده مهم پتر کبیر به ارتمی ولینسکی ^۷ سفیر خودش در دربار سلطان حسین به خط خویش دستوراتی داده که خبر از اندیشه‌های وی در مورد ایران می‌دهد. وی از سفیر خویش خواسته که از تمام مناطق مهم و استراتژیکی ایران در کناره دریای خزر و تعداد کشتی‌ها و دژهای ایران در منطقه خزر و گیلان و تعداد نیروهای سواره نظام و پیاده نظام و تفنگ و توپ آنها و نیروهای احتمالی اروپایی موجود در ارتش ایران و روابط شاه با عثمانی‌ها و تعداد آرامنه ایرانی و مکان‌های آنها کسب خبر کند و قرارداد تجاری با ایران منعقد نماید. (ر. ک به ضمیمه شماره ۱).
۷۸	۲۲ می ۱۱۲۹/۱۷۱۶	JV, PSZR، سند ۳۰۲۲.	عدم پیروی آرامنه ایرانی از موافقت‌نامه‌های تجاری.
۷۹	۲۳ جولای ۱۱۲۹/۱۷۱۶	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۴۰)، پرونده ۱۰، برگ ۱۴.	نامه کات اقیکوس استواتساتور به آرامنه روسیه در مورد آمدن میناس واردپت نزد وی.
۸۰	۱۰ اگوست ۱۷۱۶	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۱۶)، پرونده ۳، برگ ۶۲، روایت روسی در EZOV، سند ۲۰۶، به اشتباه به تاریخ ۱۳ اگوست است.	نامه کات اقیکوس اسایی به پتر کبیر در مورد ملاقات وی با اسرائیل آری و میناس واردپت و اعلام آمادگی وی برای فرستادن مردانی برای هدایت نیروهای روسی برای عملیات در قفقاز.
۸۱	۱۲ اگوست ۱۱۲۹/۱۷۱۶	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۴۰)، پرونده ۱۰، برگ ۱۲.	نامه کات اقیکوس اسایی به پتر کبیر در مورد اعلام آمادگی تمام ملیک‌ها و رعایای جوان و پیر برای خدمت به وی.
۸۲	۱۵ سپتامبر ۱۱۲۹/۱۷۱۶	TsGADA، ستون ۱۰۰ (۱۷۱۶)، پرونده ۳، برگ‌های ۷-۸.	نامه میناس واردپت به پتر در مورد ادعاهای دروغین بسیار در طلبکاری از اسرائیل آری.
۸۳	۱۷۱۷/۱۷۱۶ ۱۱۲۹/-۱۱۳۰	TsGADA، ستون ۷۷ (۱۷۱۶-۱۷۱۸)، پرونده ۳، برگ‌های ۲۱۴-۲۱۷.	در این سند قسمتی از روزنامه مسافرت ولینسکی نماینده پتر در دربار شاه سلطان حسین و توصیف دربار و وضعیت آرامنه در آنجا ذکر شده است.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۸۴	۲۸ ژانویه ۱۱۳۰/۱۷۰۷	I, SAAN, ۱۶۰-۱۵۸	فرمان پتر در مورد اعطای آزادی تجارت به سه برادر ارمنی در طی مسافرت خویش به هلند.
۸۵	۱۴ مارس ۱۱۳۰/۱۷۱۷	TsGADA, ستون ۱۰۰ (۱۷۱۶), پرونده ۳, برگ‌های ۲۱-۲۵.	گزارش میناس واردایت از سفرش به ایران. وی در این گزارش از مسافت بین شهرهای ایران و تعداد خانوار ساکن در آنها، نحوه سنگربندی شهرها، تعداد نیروها و توپخانه، تعداد ارامنه و اعلام آمادگی آنها برای پیوستن به ارتش روسیه در هنگام حمله خیر داده است.
۸۶	۲۴ سپتامبر ۱۱۳۱/۱۷۱۸	EZOV, سند ۲۱۰.	نامه کات اقیگوس اسایی به واردایت میناس از وضع آشفته ایران و حمله قندهاری‌ها و آمادگی ارامنه برای روز رهایی. وی تذکر داده که ممکن است حتی در میان ارامنه آسترخان کسانی باشند که هنوز تبعه ایران باشند و به کات اقیگوس اسایی و هم‌فکرانش خیانت کنند. وی همچنین از وجود چنین افرادی در میان اهالی جلقا و اچمیادزین خبر داده است.
۸۷	۲۵ سپتامبر ۱۱۳۱/۱۷۱۸	AVPR, ستون ۱۰۰, (۱۷۴۰), پرونده ۱۰, برگ ۱۱, ترجمه روسی در EZOV سند ۲۱۱ است.	نامه کات اقیگوس اسایی به پتر کبیر در مورد آرزوی وی و ارامنه تابع وی در آمدن به تخت حاکمیت روس‌ها.
۸۸	مارس ۱۱۳۲/۱۷۱۹	TsGADA, ستون ۱۰۰, (۱۷۱۹), پرونده ۱, برگ ۴۲.	درخواست بازرگانان ارمنی از حکومت روسیه برای آزادی یک کشیش.
۸۹	۱۶ می ۱۱۳۲/۱۷۱۹	TsGADA, ستون ۱۰۰, (۱۷۱۹), پرونده ۱, برگ ۸۵	درخواست ارامنه چرکاسک از تزار تیسین برای اجازه مسافرت.
۹۰	۶ ژوئن ۱۱۳۲/۱۷۱۹	V, PSZR, سند ۳۳۸۵.	فرمان درباره بازرگانان شرکت تجاری ارمنی و لغو امتیازات تجاری آنها به خاطر استفاده از راه‌های تجاری ترکیه.
۹۱	۳ جولای ۱۱۳۲/۱۷۱۹	همان سند ۳۴۰۰.	اعلامیه درباره نحوه غسل تعمید و ازدواج ارامنه.
۹۲	۲۰ جولای ۱۱۳۲/۱۷۲۰	VI, PSZR, سند ۳۶۱۸.	فرمان درباره برقراری مجدد امتیازات تجاری ارامنه.
۹۳	۲۷ فوریه ۱۱۳۳/۱۷۲۱	AVPR, روابط روسیه با ترکیه (۱۷۲۱), پرونده ۷, برگ ۹۱.	دستورالعمل کالج بازرگانی حکومتی مقیم روسیه در قسطنطنیه مبنی بر زیر نظر داشتن انواع کالاها که در آنجا فروخته می‌شود.
۹۴	۱ آوریل ۱۱۳۴/۱۷۲۱	AVPR, ستون ۱۰۰ (۱۷۴۰), پرونده ۱۰, برگ ۱۰.	تقاضای کات اقیگوس از پتر برای استفاده از آشفته‌گی ایران و تصرف سرزمین ارمنستان.
۹۵	۵ آوریل ۱۱۳۴/۱۷۲۱	AVPR, ستون ۱۰۰ (۱۷۴۰), پرونده ۱۰, برگ ۹.	نامه کات اقیگوس اسایی به میناس واردایت درباره شورش افغان‌ها در قندهار.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۹۶	۲ جولای ۱۱۳۵/۱۷۲۲	TsGADA، روابط روسیه با گرجستان، ستون ۱۱۰، پرونده ۱۵، برگ‌های ۴۸۵-۴۸۶.	نامه پترکیبر به واختانگ ششم و اظهار امیدواری وی در رسیدن قریب الوقوع به خط ساحلی ایران در دریای خزر.
۹۷	۹ اگوست ۱۱۳۵/۱۷۲۲	AVPR، روابط روسیه با ایران (۱۷۲۲)، پرونده ۸، برگ ۷.	گزارش کنت پتر تولستوی ^۱ درباره عزیمت میناس واردایت به همراه ۱۴ نفر دیگر به ایران.
۹۸	۱۵ اگوست ۱۱۳۵/۱۷۲۲	TsGADA، روابط روسیه با گرجستان، ستون ۱۱۰، پرونده ۱۵، برگ‌های ۴۸۶-۴۸۷.	نامه واختانگ ششم به پترکیبر و اعلام این که در ۲۰ اگوست به گنجه خواهد رسید.
۹۹	۱۲ اگوست ۱۱۳۵/۱۷۲۲	AVPR، روابط روسیه با ترکیه (۱۷۲۳)، پرونده ۲، برگ‌های ۲۱-۲۲.	تشکر اهالی باکو از پترکیبر از این که به گمان آنها قصد سرکوبی شورشیان را دارد.
۱۰۰	سپتامبر ۱۱۳۵/۱۷۲۲	احتمالاً از: The Chronicle of Petros Di Sarkis Gilanentz (Lisbon, 1959)	خبر تصرف جلفا به دست سپاهیان محمود افغان و وضعیت وخیم ارامنه در اصفهان به میناس واردایت.
۱۰۱	۱۹ سپتامبر تا ۳۰ دسامبر ۱۱۳۵/۱۷۳۰	TsGADA، روابط روسیه با گرجستان، ستون ۱۱۰، پرونده ۱۵، برگ‌های ۴۸۷-۴۹۱.	گزارش شاهزاده ترکیستانوف ^۱ درباره وضعیت ایران به پترکیبر.
۱۰۲	۲۲ سپتامبر ۱۱۳۵/۱۷۲۲	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۲)، پرونده ۲، برگ‌های ۷-۹، ترجمه روسی در EZOV، سند ۲۱۳.	گزارش میناس واردایت از جنگ واختانگ با لزگی‌ها و آمادگی ارامنه برای پیوستن به نیروهای روسی.
۱۰۳	سپتامبر ۱۱۳۵/۱۷۲۲	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۲)، پرونده ۳، برگ ۱.	گزارش میناس واردایت به پتر درباره وجود بازرگانان و هنرمندان با استعداد و باکفایت ارمنی در ایران و هند که مایلند به روسیه بیایند.
۱۰۴	۹ دسامبر ۱۱۳۵/۱۷۲۲	EZOV، سند ۲۱۵.	نامه میناس واردایت به پترکیبر در مورد سپاه سی هزار نفری ارامنه و رسیدن سپاه ترک به ارزروم و قارص و نابودی کلیساهای مسیحی و قتل و اسارت مسیحیان به دست لزگی‌ها.
۱۰۵	۱۲ دسامبر ۱۱۳۵/۱۷۲۲	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۳)، پرونده ۱، برگ ۵، ترجمه روسی در EZOV سند ۲۱۷.	سراسقف ارمنی تقلیس گزارش‌هایی در مورد حملات لزگی‌ها به ارامنه و همچنین تهاجمات افغانه در ایران داده است.
۱۰۶	ژانویه - فوریه ۱۱۳۶/۱۷۲۳	Ezov، اسناد ۲۱۹-۲۲۰.	نامه میناس واردایت به الکسی ماکاروف ^۱ در مورد آمدن کات اقیانوس آسیایی با ۸۰۰۰ مرد مسلح به گنجه و اشتیاق نیروهای ارمنی برای پیوستن به نیروهای روسیه.
۱۰۷	۱ مارس ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۴)، پرونده ۴، برگ ۲۹.	نامه یوزباشی آسیایی به فرماندهان قره باغ در مورد واگذاری دریند، باکو و گیلان به روس‌ها.
۱۰۸	۱ مارس ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۳)، پرونده ۱، برگ ۱.	درخواست کات اقیانوس نرسیس از پتر برای نجات ارامنه به مانند موسی پیامبر که قوم خویش را ازدست فرعون آزاد کرد.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۰۹	مارس ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۳)، پرونده ۱، برگ ۲	نامه ملیک‌های قره باغ به پترکیبر از حمله لزگی‌ها به دهکده‌های مسیحیان و قتل و غارت و اسارت مردم آنها.
۱۱۰	۱۹ آوریل ۱۱۳۶/۱۷۲۳	EZOV، سند ۲۲۴.	نامه میناس واردایت به پترکیبر در مورد خوشامدگویی مردم گیلان به کلنل شیوف ^{۱۱} و پیشنهاد کمک به وی و نیز گرانی نان در اصفهان و کشتار افغانه به دست مردم قزوین و نامه‌نگاری عثمانی‌ها با افغانه.
۱۱۱	۱۹ آوریل ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۳)، پرونده ۲، برگ.	گزارش میناس پروازیان ^{۱۲} از تراکم نیروی عثمانی‌ها در مرزها برای حمله به ایران و گرجستان.
۱۱۲	۱۴ می ۱۱۳۶/۱۷۲۳	VII، PZSR، سند ۴۲۲۴.	دستور به بازرگانان شرکت تجاری ارمنی برای تجارت با بازرگانان روسی.
۱۱۳	۱۵ می ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۳)، پرونده ۳، برگ‌های ۲۰-۲۱.	گزارش میناس واردایت از نیروهای بی شمار عثمانی در مسیر قارص.
۱۱۴	۱۷ می ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، روابط روسیه با ایران (۱۷۲۳) پرونده ۱۰، برگ ۱۸.	دستور به واسیلی لوشاف ^{۱۳} برای برقراری ارتباطات مخفی با میرویس قندهاری.
۱۱۵	۳ ژوئن ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۳)، پرونده ۲، برگ‌های ۵-۶، ۱۵-۱۶. ترجمه ارمنی در EZOV، اسناد ۲۲۸، ۲۳۰.	اعلامیه پترکیبر به ارمنی‌ها مبنی بر این که وی در حمایت از آنها شهرهای درامتداد ساحل دریای خزر را تصرف کرده است.
۱۱۶	۵ جولای ۱۷۲۳	VII، PZSR، سند ۴۷۴۵.	فرمان درباره میزان عوارض گمرکی قابل پرداخت به وسیله بازرگانان ارمنی.
۱۱۷	۱۱۷ اگوست ۱۱۳۶/۱۷۲۳	TsGADA، روزنامه پترکیبر، II، کتاب ۶۳، ص ۷۴۸.	گزارش ارامنه شماخی به سرلشکر ماتیوشکین ^{۱۴} درباره وضعیت منطقه شماخی
۱۱۸	سپتامبر ۱۱۳۶/۱۷۲۳	گیلانتر، ص ۶۲.	نامه به میناس واردایت در مورد وضعیت رقت بار و وخیم ارامنه و نیز سپاه ۶۰۰۰ نفری که در سه دژ مستقر شده‌اند و منتظر ورود سپاه پترکیبر هستند.
۱۱۹	۱۲ سپتامبر ۱۱۳۶/۱۷۲۳	گیلانتر، صص ۶۴-۶۹.	قرارداد ایران و روس که بر طبق آن پترکیبر وعده یاری به شاه تهماسب دوم در جهت درهم شکستن شورشیان در قبال واگذاری شهرهای دربند، باکو و تمام متعلقات آنها را در دریای خزر و هم‌چنین ولایات گیلان، مازندران و استرآباد به پترکیبر.
۱۲۰	۱۱۳۶/۱۷۲۳	TsGADA، روزنامه پترکیبر، II، کتاب ۶۶، ص ۵۵۱.	نامه ارامنه گنجه به سرلشکر ماتیوشکین از حمله ترکان به ایروان و غارت صومعه اچمیادزین.
۱۲۱	۱ نوامبر ۱۱۳۶/۱۷۲۳	AVPR، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۳)، پرونده ۲، برگ ۳.	نامه کات اکیکوس اسایی و ملیک‌های قره‌باغ به پترکیبر بر زد و خوردهای ارامنه با لزگی‌ها و ترکان.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۲۲	ژانویه ۱۱۳۷/۱۷۲۴	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۴)، پرونده ۴، برگ ۱۹.	اعلامیه بزرگان دیزک و واراندای مینی بر اطاعت از فرامین پترکبیر.
۱۲۳	۵ فوریه ۱۱۳۷/۱۷۲۴	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۴)، پرونده ۴، برگ ۳۱.	گزارش ایوان کاراپت ^{۱۸} در مورد تسلیم سه دژ واقع در منطقه گندزاسار به پترکبیر.
۱۲۴	۵ فوریه ۱۱۳۷/۱۷۲۴	همان ، پرونده ۲، برگ ۴.	نامه کات اقیکوس اسایی و ملیک‌های قره‌باغ در آمادگی مردم آنها برای پیوستن به ارتش روسیه.
۱۲۵	۲۴ فوریه ۱۱۳۷/۱۷۲۴	TsGADA ، ستون اوراق پتر اول، گروه II ، جلد ۶۶، صص ۵۳۰-۵۳۱.	نامه کشیش مارتیروس ^{۱۹} به فرمانده دریند مینی بر آن که گروهی از رهبران ارمنی تمایل دارند که از ایرانیان طلب حمایت کنند و گروهی دیگر مایلند که از ترکان تقاضای کمک کنند و نیز آشفته‌گی وضع گنجه.
۱۲۶	۵ مارس ۱۱۳۷/۱۷۲۴	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۹)، پرونده ۲، برگ ۳۵.	نامه کات اقیکوس اسایی به ایوان کاراپت.
۱۲۷	۱۳ ژوئن ۱۱۳۷/۱۷۲۴	متن روسی در AVPR ، روابط روسیه با ترکیه (۱۷۲۴)، پرونده ۴، برگ‌های ۲۷-۴۰.	قرارداد بین روسیه و عثمانی مینی بر تقسیم قسمت‌هایی وسیع از خاک ایران بین آن دو امپراتوری.
۱۲۸	۱۶ ژوئن ۱۱۳۷/۱۷۲۴	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۲۴)، پرونده ۶، برگ‌های ۱۲-۱۳.	گزارش یک ارمنی ساکن تبریز از وضعیت آشفته آنجا.
۱۲۹	۱۸ جولای ۱۱۳۷/۱۷۲۴	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۹)، پرونده ۲، برگ ۶۴.	گزارش به فرماندهی روسیه در قفقاز از درگیری‌های منطقه تاقان.
۱۳۰	جولای ۱۱۳۷/۱۷۲۴	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۹)، پرونده ۲، برگ ۵۹.	گزارش در مورد درگیری‌های منطقه قره‌باغ.
۱۳۱	۱۳۷ اگوست ۱۱۳۷/۱۷۲۴	EZOV ، سند ۲۴۲.	نامه میناس وارداپت به لوک شیروانوف ^{۱۷} مینی بر سودمندی نیروهای ارمنی در هنگام لشکرکشی روس‌ها به علت آشنایی با منطقه.
۱۳۲	۴ سپتامبر ۱۱۳۷/۱۷۲۴	EZOV ، سند ۲۴۴، اصل در AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۶)، پرونده ۳، برگ ۸.	گزارش کات اقیکوس استواتساتور به کات اقیکوس اسایی مینی بر تصرف ایروان به دست ترکان.
۱۳۳	سپتامبر - اکتبر ۱۱۳۷/۱۷۲۴	EZOV ، سند ۲۴۷، اصل در AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۶)، پرونده ۳، برگ‌های ۸-۹.	نامه کات اقیکوس نرسیس به کات اقیکوس اسایی از تمایل بعضی از مردان مسلح ارمنی به جنگ و بعضی دیگر به توافق با مسلمانان.
۱۳۴	۱۸ اکتبر ۱۱۳۷/۱۷۲۴	همان، سند ۲۴۸، اصل در AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۶)، پرونده ۳، برگ ۲.	درخواست کات اقیکوس‌ها و ملیک‌های قره‌باغ از پترکبیر برای کمک به آنها به خاطر عیسی مسیح و صلیب مقدس.
۱۳۵	۱۰ نوامبر ۱۱۳۷/۱۷۲۴	EZOV ، سند ۲۵۵، اصل در AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۴)، پرونده ۲، برگ‌های ۴۶-۴۷.	نامه پترکبیر به کات اقیکوس و ملیک‌های قره‌باغ مینی بر خوشامدگویی به ارامنه در رفتن به سرزمین‌های ایرانی تحت کنترل وی در امتداد دریای خزر.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۳۶	۱۰ نوامبر ۱۱۳۷/۱۷۲۴	I, SAAN, ۱۶۵-۱۶۶.	دستور پترکیبر به سرلشکر کروپوتوف ^{۱۸} مبنی بر کمک به آرامنه در یافتن زمین مناسب برای آنها و این که مایل نیست که شکایتی از جانب آرامنه دریافت کند و کار آنها باید به خوبی انجام شود.
۱۳۷	۱۱ نوامبر ۱۱۳۷/۱۷۲۴	AVPR, ستون ۱۰۰ (۱۷۲۴), پرونده ۲، ص ۸۷	دادخواهی یک ارمنی از پتر مبنی بر این که لرگی‌ها ۱۹ نفر از اعضاء خانواده وی را ربوده‌اند.
۱۳۸	۲۹ ژانویه ۱۱۳۸/۱۷۲۵	TsGVIA, ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۴۳، برگ ۱۷.	گزارش ژنرال ماتوشکین از وجود آرامنه در سپاه روسیه در گیلان.
۱۳۹	۱۰ مارس ۱۱۳۸/۱۷۲۵	EZOV, سند ۲۴۷، اصل در AVPR, ستون ۱۰۰ (۱۷۲۵)، پرونده ۲، برگ ۱.	نامه کات اقیکوس اساسی و ملیک‌های قره‌باغ به پترکیبر جهت اعزام ۱۰۰۰ یا ۲۰۰۰ نیرو به کمک آنها و تعهد آنها به پرداخت خرج خوراک این سربازها.

در سند شماره ۱۲۳: تهمته عاجز، التماس و تربیت در سند شماره ۱۲۶: قشون، چون، راستی، خاطر جمع در سند شماره ۱۲۹: تابع در سند شماره ۱۳۰: شاطر در سند شماره ۱۳۲ و خرج خوراک و اسیر در سند شماره ۱۳۹ یاد کرد.

گزارشی نیز از یک زبان شناس آلمانی به نام یوهانس یواخیم شرودر در سند شماره ۶۲ به تاریخ می ۱۱۹۷/۱۷۰۷ در دست است که در آن نامبرده از تزار تقاضا دارد که برای یادگیری زبان‌های شرقی به او اجازه مسافرت به ایران بدهد که حائز اهمیت است. در بخش سوم کتاب تعداد ۱۲۸ سند آورده شده است. در دوره اسناد مورد بحث تهماسب دوم (۱۱۳۵/۱۱۳۴-۱۷۲۲/۱۱۴۵)؛ عباس سوم (۱۱۴۵/۱۱۳۲-۱۱۴۸/۱۱۳۵)؛ نادر شاه افشار (۱۱۴۸/۱۱۳۵-۱۱۶۰/۱۱۴۷) و کریم خان زند (۱۱۶۴/۱۱۶۳-۱۷۵۰/۱۱۹۳-۱۷۷۹/۱۱۶۴) در ایران و کاترین اول (۱۱۲۵/۱۱۳۸-۱۷۲۷/۱۱۴۰)؛ پتر دوم

(۱۱۴۰/۱۷۲۷)؛ انا (۱۱۴۲/۱۱۳۳-۱۱۴۳/۱۱۳۳)؛ ایوان اول (۱۱۴۳/۱۱۴۲-۱۱۵۴/۱۱۴۳) و الیزابت (۱۱۵۴/۱۱۴۳-۱۱۵۴/۱۱۴۳) در روسیه و محمود اول (۱۱۴۳/۱۱۴۳-۱۱۶۸/۱۱۵۴)؛ عثمان سوم (۱۱۶۸/۱۱۵۷-۱۱۷۱/۱۱۶۸) و مصطفی سوم (۱۱۷۱/۱۱۶۸-۱۱۷۴/۱۱۶۸) در عثمانی حکم می‌رانند. شاهان گرجستان در این دوره عبارت بودند از: از سلسله باگراتیون: در کارتلی: عیسی (باغوان‌علی قلی خان و مصطفی باشا) (۱۱۳۷/۱۱۳۷-۱۱۴۰/۱۱۳۷)؛ حکام عامل عثمانی (۱۱۳۶/۱۱۳۵-۱۱۳۶/۱۱۳۵)؛ حکام عامل ایران (۱۱۴۸/۱۱۳۵-۱۱۵۷/۱۱۴۴)؛ و تیمورازوم از کاختی: در کاختی: کنستانتین دوم (محملقلی خان)

(۱۱۳۵/۱۱۳۲-۱۱۴۵/۱۱۳۲)؛ تیموراز دوم (۱۱۴۵/۱۱۳۲-۱۱۵۷/۱۱۴۴)؛ وهراکلیوس دوم (۱۱۵۷/۱۱۴۴-۱۱۷۶/۱۱۶۲)؛ درایمرتی: الکساندر پنجم (۱۱۳۳/۱۱۳۲-۱۱۶۶/۱۱۵۲)؛ سلیمان اول (۱۱۶۶/۱۱۵۲-۱۱۶۶/۱۱۷۵)؛ (۱۱۸۲/۱۱۶۸-۱۱۹۹/۱۱۸۴)؛ رهبران کلیسای ارمنی در این دوره در منطقه قفقاز عبارت بودند از ۱- کات اقیکوس های دریای مقدس اچمیادزین، و آقاز شاپات: کاراپت دوم از اولینا (۱۱۳۹/۱۱۲۶-۱۱۴۲/۱۱۳۹)؛ ابراهام دوم از خوشاب (۱۱۳۳/۱۱۳۳-۱۱۴۷/۱۱۳۴)؛ ابراهام سوم از کورت (۱۱۴۷/۱۱۳۴-۱۱۵۰/۱۱۳۷)؛ قازار اول از جاهوک (۱۱۵۰/۱۱۳۷-۱۱۶۵/۱۱۵۱)؛ میناس اول از اکن (۱۱۶۵/۱۱۵۱-۱۱۶۷/۱۱۵۳)؛ اقسکندر دوم از بنیرانتیوم (۱۱۶۷/۱۱۵۳-۱۱۶۷/۱۱۵۳)؛ هاکوب پنجم از شماخی (۱۱۷۳/۱۱۵۹-۱۱۷۷/۱۱۶۳)؛ سیمون از ایروان (۱۱۷۷/۱۱۶۳-۱۱۹۵/۱۱۷۸)؛ ۲- کات اقیکوس های اقوانک در گندزاسار و صومعه تیری پوتز (سه جوانمرد) در قره‌باغ: اسایی حسن جلالیان (۱۱۴۱/۱۷۲۸-۱۱۴۱/۱۷۲۸)؛ نرسس پنجم (۱۱۴۱/۱۷۲۸-۱۱۴۱/۱۷۲۸) «ضد کات اقیکوس».

همان طور که ملاحظه شد اسناد بخش دوم در رابطه با یکی از اسف بارترین دوره‌های تاریخ ایران است. در این دوره یکی از بی تدبیرترین زمامداران ایران، تقریباً همزمان با پترکیبر (تزار مقتدر روسیه) به تخت سلطنت نشست. قسمت عمده اسناد این بخش، برخلاف بخش اول سیاسی است و فقط در حدود ۱۷ یا ۱۸ سند در مورد موضوعات بازرگانی دیده می‌شود که اغلب آنها نیز به شدت رنگ و بوی سیاسی دارند. در این بخش اطلاعات فوق العاده مهمی در مورد اسرائیل آری آمده است و نقش وی را به همراه میناس واردایت در ماجراهایی که از قرن هفدهم در منطقه قفقاز آغاز شده و سرانجام منجر به جنابای نواحی بسیار وسیعی از مناطق زرخیز ایران در قرن نوزدهم گردید، به خوبی نشان می‌دهد. در دوره مورد بحث پترکیبر با سواستفاده از بی خبری و بی کفایتی دربار ایران، اقلیت‌های مذهبی و قومی ایران را که در دوره شاه سلطان حسین نسبت به آنها بی مهری‌هایی شده بود، به عنوان پیش قروانان سپاه روسیه به کار گرفت و در صدد دست اندازی به خاک ایران برآمد.

پتر کیبر که به ارزش قوم فعال و کارآمد ارمنی در زمینه تجارت و صنعت پی برده بود، درصدد برآمد که هم چون شاه عباس کبیر تجارت و تولید ابریشم را در روسیه به کمک آرامنه سامان بخشد و در این زمینه امتیازات و تسهیلات بی شماری برای آنها فراهم کرد. قابل توجه است که پتر شخصاً به این مسائل رسیدگی نموده و حتی مسائل فرعی را نیز خود حل و فصل می‌کرد. سندهای شماره ۳۸ و ۳۹ و ۹۰ و ۹۲ و ۱۱۶ شاهدهی براین مدعاست. رقابت بین آرامنه و روس ها و هلندی ها نیز در وجوه مختلف ادامه داشته که سند شماره ۸۳ به این موضوع مربوط است. در اسناد بخش ۲ آثاری از کالاهای چینی، هندی و روسی و موصلی می توان دید که نشانگر گردش کالا در امتداد راه ابریشم حتی بعد از کشف راه های آبی جدید به وسیله اروپائیان در مشرق زمین است. این موضوع در سند شماره ۶۹ به وضوح دیده می‌شود. گزارش هایی جالب و با ارزش از حضور بازرگانان ارمنی در هلند در سندهای شماره ۷۴ و ۸۴ وجود دارد. آرامنه در این سال‌ها تفره و طلای اروپا را در قبال ابریشم ایران مبادله می‌کرده‌اند و به این ترتیب به افزایش این فلزات گران بها در ایران کمک شایان نموده‌اند. اسناد شماره ۳۶ و ۱۱۶ نکاتی در این باره می‌باشند.

نکته قابل توجه دیگر در این مورد، گسترش زبان فارسی در روسیه و اروپا در اثر فعالیت های تجاری آرامنه است. کلمات فارسی بسیاری در این اسناد دیده می‌شود که می توان به عنوان نمونه از کلمات: سوزنی و گل بلن در سند شماره ۵۷: انبار، قلم کاری، توپ، گلیچ، سفته، بافت، چهارباف، زربافه، نیم تنه، قبا، نماز، پارچه، شلوار، ماسکه، قصب در سند شماره ۶۹: سند، در بلر، طلب، عرض در سند شماره ۷۵: نقد در سند شماره ۷۶: سردار و سپهسالار در سند شماره ۸۶: تومان در سند شماره ۱۰۰: خیر، چاپار، رقم، کمک، پوک، الهیات در سند شماره ۱۰۷: کدخدا و رعیت در سند شماره ۱۲۲: ضرر

سندهای بخش سوم کتاب

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۴۰	۲۲ می ۱۱۳۸/۱۷۲۵	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۲۵)، پرونده ۳، برگ ۱۳.	درخواست برای تدارک ارامنه و گرجیانی که مایل به خدمت به روسیه هستند با نقدینگی و تجهیزات.
۱۴۱	۳۰ می ۱۱۳۸/۱۷۲۵	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۹، برگ‌های ۱-۲.	گزارش ژنرال ماتیوشکین به هیئت جنگ از درگیری‌های اطراف رودخانه پسیخان در منطقه گیلان.
۱۴۲	۲۳ ژوئن ۱۱۳۸/۱۷۲۵	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان (۱۷۲۵)، پرونده ۹، برگ ۳.	فهرستی از ارامنه و گرجیانی که به دریافت حقوق نائل شده‌اند.
۱۴۳	۲۸ اکتبر ۱۱۳۸/۱۷۲۵	EZOV ، سند ۲۸۰.	نامه بزرگان ارامنه قباله مینی بر حمله ترکان به منطقه قفقاز به امپراتور روسیه و درخواست کمک از وی.
۱۴۴	۱۷ دسامبر ۱۱۳۸/۱۷۲۵	EZOV ، سند ۲۸۱.	گزارش کوچاچلیبی یکی از ریش سفیدان قریباغ از درگیری‌های منطقه شماخی و دریند به هیئت امور خارجه.
۱۴۵	۱۹ دسامبر ۱۱۳۸/۱۷۲۵	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۹، برگ ۷۱.	درخواست گروهی گرجی برای خدمت در ارتش روسیه.
۱۴۶	۶ فوریه ۱۱۳۹/۱۷۲۶	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۵-۱۷۲۶)، پرونده ۷، برگ ۱۰.	درخواست ارامنه قباله از کاترین اول برای حفاظت از آنها در قبال سربازان عثمانی.
۱۴۷	۴ فوریه ۱۱۳۹/۱۷۲۶	EZOV ، سند ۲۸۲.	اعلامیه هیئت امور خارجه روسیه مینی بر دستور کاترین اول در حمایت از گروه‌های ارمنی در ایران.
۱۴۸	۲۲ فوریه ۱۱۳۹/۱۷۲۶	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۵-۱۷۲۶)، پرونده ۵، برگ ۳۲، نیز در EZOV ، سند ۲۸۴.	خبر کاترین اول به روحانیون و ملیک‌های ارمنی مینی بر داشتن نظر مساعد به آنها.
۱۴۹	۲۴ مارس ۱۱۳۹/۱۷۲۶	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۶)، پرونده ۴، برگ ۲.	گزارش مختاریک ^{۱۹} به کاترین اول از درگیری‌های متعدد در بین ارامنه و لژگی‌ها و ایرانی‌ها و عثمانی‌ها در منطقه قفقاز و قتل عام و ویرانی‌های بسیار و درخواست کمک از وی.
۱۵۰	۲۵ مارس ۱۱۳۹/۱۷۲۶	EZOV ، سند ۲۸۷، اصل در AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۶)، پرونده ۵، برگ ۲.	خبر به شاهزاده گولیتسین ^{۲۰} درباره مقاومت نوجوان ارمنی در مقابل دشمن و تقاضای کمک از روسیه.
۱۵۱	۲۳ ژوئن ۱۱۳۹/۱۷۲۶	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۹، برگ‌های ۹۹-۱۰۰.	فهرستی از نیروهای نامنظم در خدمت ارتش روسیه به گزارش ژنرال دوگلوووکوف ^{۲۱}
۱۵۲	۳۰ نوامبر ۱۱۳۹/۱۷۲۶	EZOV ، سند ۲۸۹.	خبر از آمادگی نیروهای ارمنی موجود در رشت برای پیوستن به ارتش روسیه.
۱۵۳	۲۸ فوریه ۱۱۴۰/۱۷۲۷	EZOV ، سند ۲۹۰.	اعلام وفاداری ابدی ارامنه به علیاحضرت کاترین اول و درخواست حمایت از وی.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۵۴	۱۱ می ۱۱۴۰/۱۷۲۷	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۵-۱۷۲۶)، پرونده ۵، برگ ۵۸؛ همان، (۱۷۲۷) پرونده ۱، برگ‌های ۹-۱۰.	گزارش تشکیل اسکاادران سواره نظام ارمنی در رشت برای خدمت به روسیه، به هیئت امور خارجه روسیه
۱۵۵	۱۱۵ اگوست ۱۱۴۰/۱۷۲۷	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۷)، پرونده ۱، برگ ۱۱، نیز در EZOV، سند ۲۹۴.	دستور شورای عالی اختصاصی مینی بر نگهداشتن آرامنه در منطقه و حرکت عمیق‌تر به داخل منطقه.
۱۵۶	۲۸ اکتبر ۱۱۴۰/۱۷۲۷	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۷-۱۷۲۸)، پرونده ۳، برگ‌های ۱-۲.	نامه ۳ آرامنه کامتزر پودولسک* به میناس وارداپت مینی بر آمادگی برای پیوستن به وی و اطاعت از فرامین تزار روسیه.
۱۵۷	۱ ژوئن ۱۱۴۱/۱۷۲۸	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۷-۱۷۲۸)، پرونده ۳، برگ ۲۳.	فرمان پتر دوم مینی بر حضور پانزده ارمنی در هیئت امور خارجه.
۱۵۸	جولای ۱۱۴۱/۱۷۲۸	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۷-۱۷۲۸)، پرونده ۳، برگ‌های ۲۶-۲۷.	گزارش میناس وارداپت به هیئت امور خارجه مینی بر این که ۲۳ ارمنی لهستانی در نظر دارند که به قلعه‌های ارمنی بروند.
۱۵۹	۲۴ ژانویه و ۲۴ ژوئن ۱۱۴۲/۱۷۲۹	EZOV ، اسناد ۲۹۵، ۲۹۸.	گزارش ژنرال رومیانتسف ^{۳۳} در مورد درخواست مکرر آرامنه برای ارسال نیرو به سقناق‌های ارمنی.
۱۶۰	۱۳ فوریه ۱۱۴۲/۱۷۲۹	luzefovich ، صص ۱۹۰-۱۹۱.	توافق‌نامه روسیه - افغان
۱۶۱	فوریه ۱۱۴۲/۱۷۲۹	EZOV ، سند ۲۹۶.	درخواست ملیک‌های قره‌باغ از پتر دوم برای یاری ایشان بر ضد ترکان.
۱۶۲	۱۲ اکتبر ۱۱۴۲/۱۷۲۹	AVPR ، ستون ۱۰۰ (۱۷۲۹-۱۷۳۱)، پرونده ۱، برگ‌های ۵۶-۵۹، نیز در EZOV، سند ۲۹۹.	گزارش در مورد وضعیت سقناق‌های ارمنی توسط یوزباشی تارخان ^{۳۳} .
۱۶۳	ژوئن - جولای ۱۱۴۲/۱۷۳۰	AKAK ، II ، ۱۹۰۱. نوشته شده در پایان ذی‌حجه ۱۱۴۲ هجری در قسطنطنیه.	فرمان سلطان احمد سوم به یکی از فرماندهانش مینی بر تنبیه و آرام کردن ساکنین سقناق‌های ارمنی.
۱۶۴	۱۱۴۳/۱۷۳۰	AKAK ، II ، ۱۰۹۲.	فرمان سلطان احمد سوم به یکی از فرماندهانش برای پیوستن وی با نیروهایش به وزیر وی برای سرکوبی آرامنه.
۱۶۵	۳ ژوئن ۱۱۴۳/۱۷۳۰	AVPR ، روابط روسیه با گرجستان، (۱۷۳۰)، پرونده ۱، برگ ۵.	نامه واسیلی استپانوف ^{۳۴} به واختانگ ششم شاه گرجستان که نیروهای روسی به علت وجود قرارداد صلح با عثمانی نمی‌توانند به گرجستان وارد شوند.
۱۶۶	ژوئن ۱۱۴۳/۱۷۳۰	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۰)، پرونده ۱۸، برگ ۶۹.	گزارش یک ارمنی از همدان از درگیری تهماسب قلی‌خان (نادر) با ترکان عثمانی و شکست ترکان.
۱۶۷	۲۹ جولای ۱۱۴۳/۱۷۳۰	AVPR ، روابط روسیه با ترکیه، (۱۷۳۰)، پرونده ۷، برگ‌های ۲۲۴-۲۲۷.	اطلاعیه رسمی باب عالی عثمانی درباره پیدا شدن نامه‌هایی در سقناق مینی بر حمایت روس‌ها از آرامنه و نیز سه گذرنامه روسی برای آرامنه و درخواست توضیح حکومت روسیه در این باره.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۶۸	۱۱۴۳/۱۷۰۳ گوست ۱۱۵	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۰) ، پرونده ۲۰، برگ‌های ۱۲-۱۳.	گزارش‌هایی درباره منطقه شماخی.
۱۶۹	۱۱۴۳/۱۷۳۰ گوست ۱۲۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۳۰)، پرونده ۱۸، برگ‌های ۲-۳.	گزارش ژنرال رومیانتسوف از منطقه دربند.
۱۷۰	مارس - آوریل ۱۱۴۳/۱۷۳۰	AKAK , II , ۱۰۹۲-۱۰۹۳. نوشته شده در شوال ۱۱۴۴ هجری در ارزروم.	فرمان سلطان محمود اول به علی پاشا از شکی برای سرکوب ساکنین ولایت گنجه و سقناق‌ها .
۱۷۱	سپتامبر ۱۱۴۴/۱۷۳۱	AVPR ، روابط روسیه با گرجستان، (۱۷۳۱)، پرونده ۱، برگ‌های ۱۱-۱۲.	درخواست واختانگ ششم از امپراتریس انا برای جلوگیری از استحکامات به دست ترکان.
۱۷۲	۲۱ ژانویه ۱۱۴۵/۱۷۲۳	Hurewitz همان جا، I ، ۴۵-۴۷. معاهده در رشت امضا شد.	معاهده بین ایران و روس (امپراتریس انا و نادرشاه افشار). در این سند انا متعهد شده که قسمت اعظم مناطق اشغالی ایران را تخلیه کند. در این سند تسهیلات و امتیازاتی برای بازرگانان دو طرف در نظر گرفته شده است. (ر. ک به ضمیمه شماره ۲)
۱۷۳	۲۰ می ۱۱۴۵/۱۷۳۲	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۲)، پرونده ۳، برگ ۳۸.	تشکر کات اقیگوس نرسیس از واسیلی لوشف به خاطر مهربانی وی نسبت به ارامنه.
۱۷۴	۲۷ اکتبر ۱۱۴۵/۱۷۳۲	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۲)، پرونده ۳، برگ ۷۴.	اطلاع دادن کات اقیگوس ابراهام به امپراتریس انا مبنی بر فرستادن روغن تدهین برای وی.
۱۷۵	۹ دسامبر ۱۱۴۶/۱۷۳۳	EZOV ، سند ۳۰۳.	گزارش واسیلی لوشف به کنت اندری استرمان ^{۲۵} در مورد وفاداری و کارآمدی اسکادران سواره نظام ارمنی نسبت به علیاحضرت.
۱۷۶	۷ می ۱۱۴۷/۱۷۳۴	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۳۵)، پرونده ۴، برگ ۸.	گزارش میناس وارداپت به امپراتریس انا مبنی بر این که ۳ سال حقوق دریافت نکرده‌است.
۱۷۷	ژوئن ۱۷۳۴	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۳۵)، پرونده ۴، برگ ۸.	درخواست یوزباشی اوآن ^{۲۶} از کنت استرمان برای اختصاص درآمد چند ده به ارامنه در سقناق.
۱۷۸	۱۰ مارس ۱۷۴۸/۱۷۳۵	Iuzefovich ، صص ۲۰۲-۲۰۷.	معاهده ایران و روس. در این معاهده روسیه به بازگرداندن شهرهای دربند و باکو به ایران شده است. در این معاهده بر مواد معاهده رشت تأکید شده و امتیازاتی برای بازرگانان هر دو طرف در نظر گرفته شده است. (ر. ک به ضمیمه شماره ۳).
۱۷۹	۱۸ می ۱۷۴۸/۱۷۳۵	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷ ، پرونده ۴۳، برگ ۳۱.	گزارش ژنرال لوشف از وضعیت خدمتی یک ارمنی گرجی.
۱۸۰	۳ ژوئن ۱۷۴۸/۱۷۳۵	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۵)، پرونده ۱۲، برگ ۱۷۶.	گزارش واسیلی لوشف از انحلال اسکادران‌های نامنظم گرجی که دیگر به وجود آنها پس از انعقاد قرارداد صلح با ایران نیازی نبوده به هیئت امور خارجه.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۸۱	۲۱ اگوست ۱۷۴۸/۱۷۳۵	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۵) ، پرونده ۱۰، برگ ۳۷.	دستور امپراتریس انا به واسیلی لوشف و سرگئی گولیتسین ^{۲۷} مبنی بر عودت تمام اتباع ارمنی و گرجی به همراه زنان و کودکانشان به ایران به درخواست حکومت ایران.
۱۸۲	۳ نوامبر ۱۱۴۸/۱۷۳۵	AVPR ، روابط روسیه با ایران، پرونده ۱۲، برگ‌های ۵۳۸-۵۴۰.	درخواست بازرگانان ارمنی و هندی از واسیلی لوشف برای کفایت یک گذرنامه برای مسافرت در روسیه - در پانوشت سند امضاء نمایندگان تجار ارمنی، یونانی گرجی، ایرانی و هندی موجود است.
۱۸۳	۹ فوریه ۱۱۴۹/۱۷۳۶	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۳۶) ، پرونده ۱، برگ‌های ۶-۷.	اعلام لازارخریستوفوروف ^{۲۸} مبنی بر این که نمی‌تواند به ایران بازگردد زیرا با ایرانی‌ها جنگیده و درخواست کرده که اجازه دهند در روسیه بماند.
۱۸۴	۱۷ فوریه ۱۱۴۹/۱۷۳۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۹) ، پرونده ۳، برگ ۱۹.	دستور هیئت امور خارجه به اداره آستراخان برای صدور اجازه مسافرت برای یک پدر روحانی از فرقه کاپوچین و یک ارمنی دیگر.
۱۸۵	۲۹ فوریه ۱۱۴۹/۱۷۳۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۶) ، پرونده ۸، برگ ۱۷۵.	گزارش ایوان کالیوشکین ^{۲۹} به کنت استرمان مبنی بر اعزام یک سرگرد از اسکاداران گرجی به همراه سفیر شاه به دربار ایران.
۱۸۶	فوریه ۱۱۴۹/۱۷۳۶	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۳۶) ، برگ ۱، صص ۸-۹.	پتروس کاسپاروف ^{۳۰} در نامه ای به امپراتریس انا، شرحی از خدمات خود به روسیه داده و تقاضا کرده که وی را به ایران بازنگردانند.
۱۸۷	۷ مارس ۱۱۴۹/۱۷۳۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۶) ، پرونده ۴، برگ ۱۰۹.	ایوان کالیوشکین به هیئت امور خارجه خبر داده که شاه ایران از روسیه تقاضا کرده که بر طبق معاهده صلح گرفتن حقوق گمرکی از بازرگانان ایرانی را متوقف کند.
۱۸۸	۱۱۴ اگوست ۱۱۴۹/۱۷۳۶	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۴۹، برگ ۱۹۶.	فرمان سنای حکومتی در دلجویی از نظامیان گرجی و ارمنی در خدمت ارتش روسیه و اجازه به آنها برای باقی ماندن در روسیه.
۱۸۹	۲۳ اگوست ۱۱۴۹/۱۷۳۶	IX, PSZR ، سند ۷۰۳۶.	اجازه به دو بازرگان ارمنی برای تأسیس یک کارخانه قماش پشمی در آستراخان.
۱۹۰	۴ دسامبر ۱۱۴۹/۱۷۳۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۶) ، پرونده ۱۷، برگ‌های ۸۰۸-۸۱۰.	تذکر واسیلی لوشف به هیئت امور خارجه مبنی بر عدم توجه به درخواست‌های بازرگانان غارت شده به وسیله راهزنان.
۱۹۱		همان . پرونده ۳، برگ‌های ۹۵-۹۶.	دستور هیئت امور خارجه به معاون حاکم سویمونوف ^{۳۱} مبنی بر وام گرفتن ۵۰۰۰ روبل از بازرگان ارمنی در آستراخان برای مقیم روسیه در اصفهان.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۱۹۲	۱۱۴۹/۱۷۳۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۶) ، پرونده ۳۷، برگ‌های ۱-۲.	اطلاع شورای خصوصی به هیئت امور خارجه مبنی بر پرداختن حقوق به ارامنه و گرجیانی که در ایران به روسیه خدمت کرده‌اند.
۱۹۳	۶ آوریل ۱۱۵۰/۱۷۳۷	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۳۸) ، پرونده ۱، برگ ۳.	گزارش اداره آستراخان به واردات استپانوس مبنی بر موافقت با تقاضای وی برای ساختن یک کلیسای ارمنی در آستراخان.
۱۹۴	ژوئن ۱۱۵۰/۱۷۳۷	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۷) ، پرونده ۱۹، برگ‌های ۱-۲.	لوک شیروانوف از امپراتریس انا درخواست کرده که به سبب پاره‌ای مشکلات، وی عملیات تجاری خویش در ایران را در تحت نام او انجام دهد.
۱۹۵	۳ نوامبر ۱۱۵۰/۱۷۳۷	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۷) ، پرونده ۱۰، برگ‌های ۵۵۴-۵۵۲.	سمن اراپوف ^{۳۳} کنسول روسیه در رشت گزارش‌هایی از درگیری‌های ایرانیان و ارامنه و پسر سرخای داده است.
۱۹۶	۲۵ فوریه ۱۱۵۱/۱۷۳۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۸) ، پرونده ۱۰، برگ‌های ۶۶-۶۸.	گزارش سمن اراپوف مبنی بر این که نادرشاه و ارتش وی به قندهار رسیده‌اند و در میان نیروهای وی چهارصد ارمنی و گرجی وجود دارد.
۱۹۷	۱ می ۱۱۵۱/۱۷۳۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۸) ، پرونده ۱۰، برگ‌های ۳۲۲-۳۲۰.	گزارش سمن اراپوف به هیئت امور خارجه مبنی بر مهاجرت دسته جمعی خانوارهای کرد و عرب از عثمانی به قصد ایران.
۱۹۸	۱۴ ژوئن ۱۱۵۱/۱۷۳۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۸) ، پرونده ۹، برگ ۵۰.	گزارش سمن اراپوف از رشت از کشمکش‌های بین مقامات ایرانی و روسی بر سر جمع‌آوری حقوق گمرکی.
۱۹۹	۹ سپتامبر ۱۱۵۱/۱۷۳۸	همان، پرونده ۳، برگ ۲۷۳.	گزارش فرمانده نظامی قزلباش مبنی بر اعزام شخصی به نام خانجان از سوی نادرشاه به عنوان حاکم جدید تغلیس و گردآوری نیرو از سوی وی.
۲۰۰	۳۰ اکتبر ۱۱۵۱/۱۷۳۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۸) ، پرونده ۵، برگ‌های ۳-۱.	فرمان هیئت امور خارجه در مورد بدهی‌های ایوان کاراپت.
۲۰۱	۱۱۵۱/۱۷۳۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۸) ، پرونده ۷، برگ‌های ۱۸۱-۱۸۴.	گزارشی از اقلام به غارت رفته از یک کشتی تجاری.
۲۰۲	۲۲ ژانویه ۱۱۵۲/۱۷۳۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۹) ، پرونده ۳، برگ‌های ۶۴-۶۵.	فرمان شورای عالی خصوصی مبنی بر منع صدور اسبان و شتران به ایران و خرید آنها برای ارتش روسیه.
۲۰۳	۳۱ ژانویه ۱۱۵۲/۱۷۳۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۹) ، پرونده ۱۴، برگ‌های ۳-۴.	گزارش هیئت امور خارجه به سنای حکومتی از شیوع طاعون در گنجه و تبریز و تقاضاهای تجار ابریشم از حکومت روسیه.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۰۴	۱۵ مارس ۱۱۵۲/۱۷۳۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۳۹) ، پرونده ۸، برگ‌های ۹۹-۱۰۰.	سمن اراپوف از درگیری‌های متعدد بین سرخای و ارامنه و مسلمانان در منطقه دریند خبر داده است.
۲۰۵	۲ آوریل ۱۱۵۲/۱۷۳۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۳۹)، پرونده ۸، برگ‌های ۲۱۵-۲۱۶.	فهرستی از اجناس متعلق به ارمنیان ایران. در این فهرست اقلامی چون ابریشم خام، چرم نرم پوست بز، اصفهانی، چرم نقش چاپی تهرانی، پارچه نقش چاپی تهرانی، متقال تهرانی، پارچه نقش چاپی کاشانی، چرم نقش چاپی اصفهانی، چلووار زبر مازندرانی، پوست گوسفندهای سیاه و خاکستری، شال‌های زربافت کاشانی، توری زربافت، میله‌های مسی، شال‌های هندی، چلووار با لیه‌های سفید، صمغ بخور، قلمکارهای کاشانی، پارچه دستمال قاناوات رشتی و لاهیجانی و غیره مشاهده می‌شود.
۲۰۶	ژوئن ۱۱۵۲/۱۷۳۹	TsGIA ، ستون ۷۹۶، گروه ۲۱، پرونده ۶۰، برگ‌های ۲-۴.	درخواست لوک شیروانوف از تزارتینس برای ساختن کلیسای ارامنه در سن پترزبورگ.
۲۰۷	۲۹ نوامبر ۱۱۵۲/۱۷۳۹	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۳۸)، پرونده ۳، برگ ۳۲.	فرمان هیئت امور خارجه مبنی بر دادن شغل و حقوق قبلی یوزباشی باگی ^۳ به وی.
۲۰۸	۲۰ مارس ۱۱۵۳/۱۷۴۰	AVPR ، روابط روسیه با ایران، پرونده ۳، برگ ۱۴.	درخواست هیئت امور خارجه از میخائیل گولیتسین برای تحقیق در مورد امکان سکونت ارامنه در آسترخان.
۲۰۹	۱۷ سپتامبر ۱۱۵۳/۱۷۴۰	XI, PSZR ، سند ۸۲۴۲	فرمان دولت روسیه در دادن اجازه به ۳ بازرگان ارمنی برای برپاساختن کارخانه‌های تولید ابریشم در آسترخان و قزلار و ارائه تسهیلات برای آنها.
۲۱۰	۱۱۵۳/۱۷۴۰	TsGVIA ، ستون ۲۳، گروه ۱/۱۲۱، پرونده ۳۸۹، برگ ۹.	صورت حقوق اسکادران‌های ارمنی و ارمنی - گرجی، بالاترین درجه افراد این فهرست سرتیب و پائین‌ترین درجه موجود پیاده نظام است. این افراد در نزاع با ایران به روسیه خدمت کرده‌اند.
۲۱۱	افوریه ۱۱۵۴/۱۷۴۱	TsGIA ، ستون ۷۹۶، گروه ۲۲، پرونده ۶۵۱، برگ ۱.	درخواست امپراتریس الیزابت از شورای مقدس برای معلوم کردن این که در کجای قلمروی او کلیسای ارمنی ساخته می‌شود و به دستور چه کسی؟
۲۱۲	۱۱ نوامبر ۱۱۵۴/۱۷۴۱	XI, PSZR ، سند ۸۴۶۹	فرمان دولت روسیه مبنی بر مجاز بودن بازرگانان ارمنی برای ساخت کشتی‌های مناسب دریانوردی در دریای خزر از چوب‌های بلوط و کاج متعلق به نیروی دریایی.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۱۳	۱۶ ژانویه ۱۱۵۵/۱۷۴۲	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۵۲-۱۷۶۰)، پرونده ۱، برگ ۸	اعلام امپراتریس الیزابت به شورای مقدس مبنی بر دستور توقف عملیات ساختمانی احداث کلیساهای ارمنی در روسیه از جانب وی.
۲۱۴	۲۰ فوریه ۱۱۵۵/۱۷۴۲	TsGVIA ، ستون ۱۰، گروه ۲/۱۰۹، پرونده ۲، برگ‌های ۲۶-۲۷.	توصیه کنت لسی ^{۳۴} مبنی بر استخدام آرامنه و گرجیان بیشتری برای خدمت به روسیه.
۲۱۵	۳۰ ژوئن ۱۱۵۵/۱۷۴۲	TsGVIA ، ستون ۱۰، گروه ۲/۱۰۹، پرونده ۲، برگ ۵۴۸.	فرمان شورای مقدس مبنی بر اخراج کشیش ارمنی مذهب از هنگ گرجی.
۲۱۶	اکتبر - نوامبر ۱۱۵۵/۱۷۴۲	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۴۳، برگ‌های ۲۳-۲۷.	فهرست اعضا و حقوق اسکادران‌های ارمنی وارمنی - گرجی.
۲۱۷	۱۲ ژانویه ۱۱۵۶/۱۷۴۳	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۴۳، برگ‌های ۱۰۳-۱۰۴.	اعلام وضعیت و سابقه خدمت یکی از سربازان ارمنی سابق به امپراتریس الیزابت و درخواست وی برای بازگشت به خدمت ارتش روسیه.
۲۱۸	۱۱۵۶/۱۷۴۳	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۳)، پرونده ۱۲، برگ‌های ۳۲۶-۳۳۰.	درخواست یک ارمنی از حکومت روسیه مبنی بر استرداد اموال توقیفی وی به دست عوامل حکومت روسیه.
۲۱۹	آوریل ۱۱۵۷/۱۷۴۴	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۴۴)، پرونده ۱، برگ ۹۱.	اظهارنامه مالیاتی لوک شیروانوف مالک کارگاه‌های ابریشم در بخشی از روسیه.
۲۲۰	۲۵ جولای ۱۱۵۷/۱۷۴۴	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۴۳، برگ ۱۸۵.	قدردانی امپراتریس الیزابت از خدمات یک عضو اسکادران گرجی.
۲۲۱	۱۸ ژانویه ۱۱۵۸/۱۷۴۵	همان، برگ ۴۹، برگ ۳۷.	فهرستی از نیروهای نامنظم مستقر در قزلار.
۲۲۲	۳۰ ژانویه ۱۱۵۸/۱۷۴۵	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱، پرونده ۳۰۴، برگ ۲.	دستور سنای حکومتی به هیئت جنگ مبنی بر انتقال نیروهای نامنظم ارمنی و گرجی مستقر در آستراخان به قزلار.
۲۲۳	۴ نوامبر ۱۱۵۸/۱۷۴۵	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۴۹، برگ‌های ۱۵۴-۱۵۵.	درخواست یکی از سرهنگ‌های ارمنی از امپراتریس الیزابت مبنی بر داشتن واحد و فرمانده مستقل برای آرامنه.
۲۲۴	۱۶ مارس ۱۱۵۹/۱۷۴۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۶)، پرونده ۱۱، برگ‌های ۳۹-۴۰.	درخواست گروهی از بازرگانان ارمنی از کنسول باکوئین ^{۳۵} برای اجازه مسافرت به آنها و ملازمان آنها به آستراخان. فهرستی از اجناس همراه این بازرگانان نیز ارائه شده است.
۲۲۵	۷ آوریل ۱۱۵۹/۱۷۴۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۶)، پرونده ۳، برگ ۱۴.	خبر توقیف پول نقد بازرگانان ارمنی جلفا به علت بردن آن به ایران. صدور پول نقد و به ویژه سکه‌های ایرانی به گزارش این سند در این دوره ممنوع بوده است.
۲۲۶	۱ می ۱۱۵۹/۱۷۴۶	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱، پرونده ۳۰۴، برگ ۲۰.	فهرستی از نیروهای نامنظم ارمنی و گرجی که به قزلار آمده بودند.
۲۲۷	۱۵ ژوئن ۱۱۵۹/۱۷۴۶	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۶)، پرونده ۱۱، برگ‌های ۱۰۵-۱۰۶.	ایوان باکوئین به هیئت امور خارجه خبر داده که وی نسبت به فعالیت کشیش‌های رمی در روسیه مظنون است.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۲۸	۳ اکتبر ۱۱۵۹/۱۷۴۶	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۳۰۴، برگ ۲۰۶.	گواهی سر جراح ارتشی مبنی بر بیماری سرتیپ لازار خریستوفوروف
۲۲۹	می ۱۱۶۰/۱۷۴۷	TsGVIA ، ستون ۱۰، گروه ۲/۱۰۹، پرونده ۸، برگ ۶۱۶.	درخواست یک ارمنی اهل مقدونیه برای پیوستن به هنگ یونانی هیوستار.
۲۳۰	۲۷ آوریل ۱۱۶۱/۱۷۴۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۸)، پرونده ۹، برگ‌های ۱۱۸-۱۱۹.	گزارش‌هایی از زد و خورد‌های متعدد محلی در نقاط مختلف ایران.
۲۳۱	۲۰ می ۱۱۶۱/۱۷۴۸	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۳۲۸ (قسمت II) ، برگ‌های ۶۶-۶۸.	گزارش‌هایی از وضعیت گرجستان.
۲۳۲	۱۱۶۱/۱۷۴۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۸)، پرونده ۱۲، برگ‌های ۴۱-۴۲.	گزارشی از خاتمه آشوب در ایران.
۲۳۳	۲۰ می ۱۱۶۳/۱۷۴۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۹)، پرونده ۱۱، برگ ۳۷۴.	گزارشی از یک دعوی مالی در یکی از دادگاه‌های آستراخان.
۲۳۴	می ۱۱۶۳/۱۷۴۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۹)، پرونده ۱۴، برگ‌های ۳-۴.	درخواست ارامنه مسکو و آستراخان در برکناری یک کشیش از کلیسای ارمنی آستراخان و جایگزینی دیگری به جای وی.
۲۳۵	اگوست ۱۱۶۳/۱۷۴۹	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۴۹)، پرونده ۳، برگ‌های ۱-۴.	درخواست یکی از بزرگ سرمایه‌داران ارمنی ایرانی از شرکت تجاری جلفا به نام ارتمی لازارف که سرانجام به روسیه مهاجرت کرد برای ادامه فعالیت‌های تجاری ارامنه ایرانی در روسیه. وی به سابقه فعالیت‌های تجار ارمنی در روسیه اشاره کرده و نیز متذکر شده که تجار ارمنی ایرانی به صورت گسترده‌ای با هلند تجارت می‌کنند.
۲۳۶	۷ سپتامبر ۱۱۶۳/۱۷۴۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۹)، پرونده ۱۳، برگ ۷۶.	گزارشی از وضعیت ارامنه و گرجیان در منطقه قرلار.
۲۳۷	۲۹ سپتامبر ۱۱۶۳/۱۷۴۹	MAAC ، آرشیوهای مقر کات اقیانوس، پرونده ۲۴۳، سند ۱۱.	ارامنه آستراخان آزادی کات اقیانوس قازار را از زندان تبریک گفته و شرحی از اعمال زشت یکی از واردات‌ها به وی داده‌اند.
۲۳۸	۲۱ دسامبر ۱۱۶۳/۱۷۴۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۴۹)، پرونده ۱۳، برگ ۱۳۲.	شرحی از درگیری‌های منطقه ایروان.
۲۳۹	۱۳ می ۱۱۶۴/۱۷۵۰	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۵۰)، پرونده ۸، برگ ۲۹.	گزارش مختصری از درگیری در منطقه قفقاز و تسلیم ایروان، نخجوان و قره‌باغ به ارکله (هراکلیوس) شاه گرجستان.
۲۴۰	۲۳ می ۱۱۶۴/۱۷۵۰	همان، پرونده ۶، برگ ۲۰۶.	اجازه هیئت امور خارجه به بازرگانان ارمنی در صدور آرد گندم به ایران.
۲۴۱	۱۷ اکتبر ۱۱۶۴/۱۷۵۰	MAAC ، آرشیوهای اریتسیان (Eritsyian)، پرونده ۱۵۵، برگ ۳.	درخواست کات اقیانوس آزار از ارامنه آستراخان در وفاداری به کلیسای ارمنی.
۲۴۲	۶ نوامبر ۱۱۶۴/۱۷۵۰	TsGVIA ، ستون ۱۰، گروه ۲/۱۰۹، پرونده ۱۱، برگ ۷۳۵.	درخواست یک نجیب زاده گرجی ارمنی برای پیوستن به هنگ گرجی هیوسار.
۲۴۳	۵ فوریه ۱۱۶۵/۱۷۵۱	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۵۱)، پرونده ۷، برگ ۲۱.	گزارشی در باره شرایط ایران.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۴۴	۲۷ فوریه ۱۱۶۵/۱۷۵۱	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۹۷، برگ ۲.	فهرستی از ارامنه‌ای که به علت بیماری‌های گوناگون از اسکادران ارمنی - گرجی ترخیص شده‌اند.
۲۴۵	۲۰ آوریل ۱۱۶۵/۱۷۵۱	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۵۱)، پرونده ۳، برگ ۵۵.	گزارش یک جواهری مینی بر خرید یک قطعه الماس برای دربار علیاحضرت امپراتوری.
۲۴۶	۱۳ دسامبر ۱۱۶۵/۱۷۵۱	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۵۲)، پرونده ۳، برگ‌های ۱۴-۱۵.	شرحی از تعویض پول‌های روسی یک بازرگان با پول‌های ایرانی.
۲۴۷	۱۴ ژانویه ۱۱۶۶/۱۷۵۲	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۱۰۶، برگ‌های ۱۰۰.	درخواست یک کاتولیک اهل ترکیه برای ورود به اسکادران ارمنی در قزلار.
۲۴۸	۲۶ می ۱۱۶۶/۱۷۵۲	AVPR ، روابط روسیه با گرجستان، (۱۷۵۲)، پرونده ۴، برگ‌های ۵۳-۵۴.	نامه شاه تیمور از و شاه ارکله به امپراتریس الیزابت و درخواست احیای پادشاهی خودشان.
۲۴۹	۱۶ نوامبر ۱۱۶۶/۱۷۵۲	همان، برگ ۱.	فرمان امپراتریس الیزابت مینی بر آزادی تجارت چند ارمنی در خاک روسیه.
۲۵۰	نوامبر ۱۱۶۶/۱۷۵۲	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۵۲)- (۱۷۶۰)، پرونده ۱، برگ ۱.	درخواست بازرگانان ارمنی از مسکو برای احداث کلیسا.
۲۵۱	۸ دسامبر ۱۱۶۶/۱۷۵۲	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۵۲)، پرونده ۴، برگ ۱. (معکوس)	درخواست لوک شیروانوف از هیئت امور خارجه برای پرداخت کرایه شناورهای وی توسط اداره آستراخان.
۲۵۲	ژوئن ۱۱۶۷/۱۷۵۳	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۵۳)، پرونده ۲، برگ ۱۸.	اجازه مسافرت یک ارمنی گرجی به ایران.
۲۵۳	۱۱۶۸/۱۷۵۴	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۵۰۱، برگ ۱۵.	گزارش از درگیری گرجی‌ها و لژگی‌ها.
۲۵۴	۱۰ ژوئن ۱۱۶۸/۱۷۵۴	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۱۰۶، برگ ۲۷۴.	فهرستی از سواره نظام‌های ترخیص شده از اسکادران ارمنی.
۲۵۵	۲۳ می ۱۱۶۹/۱۷۵۵	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۵۵)، پرونده ۱، برگ ۸.	درخواست بازرگانان ارمنی مینی بر داشتن اجازه به تجارت با بخارا و خیوه مانند گذشته در ایران.
۲۵۶	۶ نوامبر ۱۱۶۹/۱۷۵۵	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۵۴۹، برگ‌های ۱۳-۱۴.	گزارشی از ترک سقناق‌ها به علت کمبود نان.
۲۵۷	۲۴ جولای ۱۱۷۰/۱۷۵۶	TsGVIA ، ستون ۲۰، گروه ۱/۴۷، پرونده ۵۴۹، برگ‌های ۲۳-۲۴.	گزارشی از آمادگی کریم خان زند برای نبرد با آزادخان افغان.
۲۵۸	۱۹ اکتبر ۱۱۷۰/۱۷۵۶	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۱۰۶، برگ ۶۳۵.	فهرست اسکادران ارمنی - گرجی در قزلار.
۲۵۹	۱۱۷۰/۱۷۵۶	AVPR ، روابط روسیه با گرجستان، (۱۷۵۶)، پرونده ۳، برگ‌های ۲-۴.	فرمان سنای حکومتی مینی بر ترتیب اتردادن به تقاضای یک سروان گرجی برای دریافت زمین
۲۶۰	ژانویه ۱۱۷۱/۱۷۵۷	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۵۷)- (۱۷۵۸)، پرونده ۳، برگ‌های ۱-۲.	درخواست یک بازرگان ارمنی برای جمع آوری هزار اسب از استپ‌های آستراخان و قزلار و فروش آن در ایران.
۲۶۱	۲۴ فوریه ۱۱۷۱/۱۷۵۷	XIV, PSZR ، سند ۱۰۶۹۴.	اجازه به چند بازرگان ارمنی برای صدور آهن به قسطنطنیه، ایتالیا و ونیز.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۶۲	سپتامبر ۱۱۷۲/۱۷۵۸	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۹۹، برگ‌های ۱۳۶-۱۴۶.	شرح احوالی از اعضای اسکادران‌های ارمنی - گرجی.
۲۶۳	اکتبر ۱۱۷۳/۱۷۵۹	همان، برگ‌های ۱۰۱۷ - ۱۰۱۸.	تقاضای یکی از اعضای ارمنی ارتش روسیه بعد از شرح سوابق خدمتی خود از امپراتریس برای پذیرفتن پسر وی به عنوان افسر در ارتش روسیه.
۲۶۴	۲۶ ژوئن ۱۱۷۴/۱۷۶۰	MAAC ، آرشیوهای مقرر کات اقبکوس، پرونده ۲۴۳، سند ۱۸.	کات اقبکوس هاگوب از شماخی در نامه‌ای به حکومت روسیه از رنج‌های ارامنه به ویژه پس از سقوط حکومت صفویه سخن گفته و خواستار یاری حکومت روسیه به ارامنه شده است.
۲۶۵	۳ نوامبر ۱۱۷۴/۱۷۶۰	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۱۰۶، برگ‌های ۱۰۴۸-۱۰۴۹.	فهرست اعضای اسکادران ارمنی - گرجی و فرزندان ذکور ایشان.
۲۶۶	۱۸ ژانویه ۱۱۷۵/۱۷۶۱	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، (۱۷۶۱)، پرونده ۱، برگ‌های ۱-۲.	درخواست ارتمی لازارف از حکومت روسیه برای تسهیل عملیات انتقال سرمایه بازرگانان ارمنی ایرانی به روسیه و تشکیل شرکت تجاری در روسیه.
۲۶۷	۲۴ اگوست ۱۱۷۵/۱۷۶۱		گزارش در مورد صدور گذرنامه برای جوزف امین ^{۳۱} .

همان طور که در اسناد بخش سوم ملاحظه شد، سقوط سلسله صفویه و پیرآمدن افغان‌ها در ایران باعث آشفتگی، ناامنی و قحطی بسیار و در نتیجه مهاجرت وسیع هنرمندان و سرمایه داران گردید. دولت روسیه در این زمان با اتخاذ سیاست‌های مناسب در صدد جذب این هنرمندان و صنعتگران و سرمایه‌داران و هم چنین اشغال قسمت‌های وسیعی از خاک ایران گردید و در اجرای این هدف به میزان زیادی به کمک‌های اطلاعاتی ارامنه و گرجیان متکی بود. البته باید در نظر داشت که بسیاری از گرجیان و ارامنه هرگز به خدمت روسیه درنیامدند و با وجود سختی بسیار به زندگی در ایران ادامه دادند. ظهور نادرشاه افشار، سیاست‌های توسعه طلبانه روسیه را عقیم گذاشت و کار را به جایی رساند که برطبق سند شماره ۱۷۲ به تاریخ ۲۱ ژانویه ۱۱۴۵/۱۷۳۲ امپراتریس انا رسماً متعهد شد که قسمت اعظم مناطق اشغالی ایران را تخلیه کند. نادر حتی هیئتی برای خواستگاری از امپراتریس به روسیه فرستاد هدف وی آن بود که خاک روسیه را به خاک ایران منضم کند. در سند شماره ۱۷۸ به تاریخ ۱۰ مارس ۱۱۴۸/۱۷۳۵، انا متعهد شد: که شهرهای دربند، باکو را به ایران بازگرداند. در این دوره اسکادران‌های گرجی و ارمنی تحت نظر سپاه روسیه تشکیل داده شد. بعد از مرگ نادر دوباره دوران آشفتگی در ایران شروع شد که تا استقرار کامل کریم خان زند به طول انجامید. سندهای این دوره بیشتر درباره مسائل نظامی، جنگ‌ها و زد و خورد‌ها و عواقب آنها چون قتل و غارت و غیره است. در سندهای این بخش بسیار کم به مسایل بازرگانی اشاره شده و در مواردی که از امور اقتصادی سخن گفته شده، اغلب منظور اقتصاد جنگی بوده است.

نکته مهمی که نباید از آن غفلت کرد، آن است که پس از معاهده صلح ایران و روسیه در ۱۱۴۸/۱۷۳۵ بین نادرشاه افشار و امپراتریس انا، حکومت

روسیه در صدد برآمد که اسکادران‌های گرجی و ارمنی را منحل کرده و ارامنه و گرجیان را به ایران عودت دهد. در اسناد شماره ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۳، ۱۸۶ مطالبی در این مورد یافت می‌شود.

بخش چهارم کتاب شامل ۱۷۳ سند است. در دوره مورد بحث این سندها کریم خان زند (۱۷۵۰/۱۱۶۴-۱۷۵۹/۱۱۹۳)؛ علیمرادخان در شیراز و نظرعلی‌خان در اصفهان (۱۷۷۹/۱۱۹۳-۱۷۸۵/۱۲۰۰)؛ جعفرخان زند (۱۷۸۵/۱۲۰۰-۱۷۸۸/۱۲۰۴)؛ لطفعلی خان زند (۱۷۸۸/۱۲۰۴-۱۷۹۴/۱۲۰۹) و اقامحمدخان قاجار (۱۷۹۳/۱۱۹۳-۱۷۹۷/۱۱۱۲) در ایران و کاترین کبیر (دوم) (۱۱۷۶/۱۱۷۶-۱۱۷۶/۱۱۱۱) در روسیه و مصطفی سوم (۱۱۷۱/۱۷۵۷-۱۱۷۸/۱۷۷۴)؛ عبدالحمید (۱۷۷۴/۱۷۸۸-۱۷۷۴/۱۲۰۴) و سلیم سوم (۱۲۰۴/۱۷۸۹-۱۲۲۲/۱۸۰۷)؛ در عثمانی حکم می‌راندند. شاهان گرجی در این دوره عبارت بودند از: شاه کارتلی و کاختی متحده: هراکلیوس دوم (۱۱۷۶/۱۷۶۲-۱۱۷۳/۱۱۹۸)؛ ایمرتی: سولومون اول (۱۱۶۶/۱۷۵۲-۱۱۷۹/۱۱۷۹)؛ تیم-وراز (۱۱۹۹/۱۷۸۴-۱۱۸۲/۱۷۶۸)؛ داوید (۱۱۹۹/۱۷۸۴-۱۲۰۴/۱۷۸۹)؛ سولومون (نوه هراکلیوس دوم) (۱۲۰۴/۱۷۸۹-۱۲۲۵/۱۸۱۰)؛ رهبران کلیسای ارمنی در منطقه قفقاز در این دوره عبارت بودند از: ۱- کات اقبکوس دریای مقدس اچمیدازین، واقار شاپات: هاگوب پنجم از شماخی (۱۱۷۳/۱۷۵۹-۱۱۷۷/۱۷۶۳)؛ سیمون از ایروان (۱۱۷۳/۱۷۶۳-۱۱۷۵/۱۷۸۰)؛ قوماس از گارین (۱۱۷۸/۱۱۹۵-۱۱۷۹/۱۷۹۹)؛ ۲- کات اقبکوس‌های اقوانک در گنذراسار و صومعه تیری بوتز (سه جوانمرد) در قره‌باغ: اسرابیل (۱۱۷۷/۱۷۶۳-۱۱۷۹/۱۷۶۵)؛ ضد کات اقبکوس؛ هوهانس دهم حسن جلالیان (۱۱۷۷/۱۷۶۳-۱۲۰۱/۱۷۸۶)؛ سیمون پنجم (۱۱۷۹/۱۲۰۹-۱۲۲۵/۱۸۱۰).

اسناد بخش چهارم کتاب

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۶۸	۱۴ اگوست ۱۱۷۶/۱۷۶۲	AVPR ، ستون امور داخلی، گروه ۲، پرونده ۳۶۳۱، برگ ۱-۳.	اخباری در مورد جوزف امین.
۲۶۹	۱۴ نوامبر ۱۱۷۶/۱۷۶۲	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۶۳-۱۷۶۷)، پرونده ۱۳، برگ ۱۲.	انتظار ارکله دوم برای آمدن جوزف امین.
۲۷۰	۱۶ نوامبر ۱۱۷۶/۱۷۶۲	همان، برگ‌های ۷۶-۷۷.	جوزف امین اطلاعاتی در باره جنگ بین کریم خان و آزاد خان در ایران ارائه داده است.
۲۷۱	۲۹ نوامبر ۱۱۷۶/۱۷۶۲	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۶۲-۱۷۶۷)، پرونده ۱۰، برگ ۵۱.	فوت پاشای بغداد به هیئت امور خارجه اطلاع داده شده است.
۲۷۲	۲۹ نوامبر ۱۱۷۶/۱۷۶۲	AVPR ، ستون امور داخلی، گروه ۲، پرونده ۳۶۳۱، برگ ۲۴.	به دستور امپراتریس گذرنامه جدیدی برای جوزف امین صادر شده است.
۲۷۳	۲۸ می ۱۱۷۷/۱۷۶۳	XVI, PSZR ، شماره ۱۱۸۳۵.	فرمان سنای حکومتی مبنی بر مجاز بودن یک ستوان گرجی به نام سااکادزه برای ساختن یک کارخانه ابریشم در قزلاز و ارائه تسهیلات برای وی.
۲۷۴	۹ ژوئن ۱۱۷۷/۱۷۶۳	XVI, PSZR ، I, SAAN ، ۱۷۲-۱۷۳، ۲۸۷-۲۸۹.	فرمان سنا مبنی بر مجاز بودن آرامنه مسکو، سن پترزبورگ و آستراخان برای ساختن کلیساهای خود.
۲۷۵	۲۵ سپتامبر ۱۱۷۷/۱۷۶۳	XVI, PSZR ، شماره ۱۱۹۳۷.	فرمان کاترین کبیر برای دادن زمین به مقدار لازم به موسی صراف اف برای کاشتن باغ‌هایی در آستراخان برای تولید ابریشم و ارائه تسهیلات دیگر برای وی.
۲۷۶	۱۱۷۷/۱۷۶۳	I, Emin ، ۲۳۴-۲۳۵.	درنامه‌ای به جوزف امین گفته شده که تمام ارمنیان در ترکیه، قسطنطنیه، اسمیرنا، قیصریه، توخات، ارزروم، دیار بکر و غیره تابع وی هستند و اظهار امیدواری شده که جوزف امین وسیله‌ی رهایی آرامنه باشد.
۲۷۷	فوریه ۱۱۷۸/۱۷۶۴	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان (۱۷۶۷-۱۷۶۸)، پرونده ۱، برگ ۴-۵.	یک نفر از آرامنه به کاترین کبیر اطلاع داده که به علت کبر سن نمی‌تواند برای گردآوری اطلاعات به ایران برود و خواسته که وی را معاف دارند.
۲۷۸	۱۲ مارس ۱۱۷۸/۱۷۶۴	TsGVIA ، ستون ۲۳، گروه ۱/۱۲۱، پرونده ۱۰۸، برگ ۸.	فهرست تعداد افسران و درجه داران و حقوق اسکادران‌های گرجی وارمنی مستقر در قزلاز.
۲۷۹	۲۵ مارس ۱۱۷۸/۱۷۶۴	TsGVIA ، ستون ۲۳، گروه ۱/۱۲۱، پرونده ۱۰۸، برگ ۸.	در نامه‌ای به ارکله دوم خبر داده شده که نامه وی به دست دشمن افتاده است.
۲۸۰	۳۰ مارس ۱۱۷۸/۱۷۶۴	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۶۲-۱۷۶۷)، پرونده ۱۰، برگ‌های ۸۵، ۹۳.	کنسول ایگوموف ^{۳۷} از رقابت سخت بازرگانان ارمنی با بازرگانان روسی و برتری آنها شکایت کرده است.
۲۸۱	۱۷ می ۱۱۷۸/۱۷۶۴	TsGVIA ، ستون ۱۳، گروه ۱/۱۰۷، پرونده ۱۲۵، برگ ۱۰۵.	حاکم بکتوف ^{۳۸} به هیئت جنگ اعلام داشته که به زودی به فرمان علیاحضرت اسکادران‌های ارمنی و گرجی را در قزلاز منحل خواهد کرد.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۸۲	۱۰ ژوئن ۱۱۷۸/۱۷۶۴	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۶۴)، پرونده ۸۷، برگ ۶۴.	کات ائیکوس سیمون به کنسول ایگیوموف اظهار داشته که ترکان در صدد جنگ با ارامنه نیستند.
۲۸۳	۱۳ ژانویه ۱۱۷۹/۱۷۶۵	XVII, PSZR ، شماره ۱۲۳۰۷.	فرمان کاترین کبیر مبنی بر مجاز بودن ارامنه به داشتن دادگاه‌های خودشان و نیز اعلام شده که باید با پیروان سایر ادیان و مذاهب به ملایمت و نرمی رفتار شود.
۲۸۴	۲۲ جولای ۱۱۸۰/۱۷۶۶	MAAC ، نسخه خطی ۲۹۱۲، برگ‌های ۱۳۸-۱۳۹.	کات ائیکوس سیمون از کاترین کبیر خواسته که مقرر کند که وی اسقف اعظم ارمنی در روسیه را منصوب کند.
۲۸۵	۲ ژوئن ۱۱۸۱/۱۷۶۷	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۶۷-۱۷۶۹)، پرونده ۱۶، برگ‌های ۲۲-۲۳.	یک ارمنی اخباری از ایران را به فرمانده نظامی آستراخان در مورد نبردهای بین کریم خان زند و تقی خان در کرمان و از شیوع طاعون در منطقه بین دربند و باکو اطلاع داده است.
۲۸۶	۳۰ ژوئن ۱۱۸۲/۱۷۶۸	MAAC ، آرشیوهای مقرر کات ائیکوس، پرونده ۳، سند 7a؛ نیز در SAAN ، I، ۱۷۳-۱۷۵.	کاترین کبیر به کات ائیکوس اطلاع داده که اگر اتباع ارمنی روسیه درخواست کنند که یک اسقف اعظم از اوقار شایات برای اداره نیازهای آنها فرستاده شود، اسقف می‌تواند این کار را انجام دهد.
۲۸۷	۲۰ اکتبر ۱۱۸۲/۱۷۶۸	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۶۸)، پرونده ۱۱۱، برگ‌های ۵۷-۵۸.	کنسول بوگولیوبوف ^{۹۹} اعلام داشته که ارامنه برای عزیمت دیر هنگام قایق از انزلی مقصر هستند.
۲۸۸	۲ می ۱۱۸۳/۱۷۶۹	AVPR ، روابط روسیه با ایران (۱۷۶۷-۱۷۶۹)، پرونده ۱۶، برگ‌های ۲۷۷-۲۸۰.	حاکم بکتوف به هیئت امور خارجه خبر داده که ترکان از کریم خان درخواست کرده‌اند که به روسیه اعلام جنگ دهد. هم‌چنین کریمخان دستور داده که پرداخت پول نقد برای محصولات اروپایی متوقف و ابریشم ایران به گیلان برای معاوضه با کالاهای روسی فرستاده شود.
۲۸۹	۸ ژوئن ۱۱۸۳/۱۷۶۹	AVPR ، روابط روسیه با گرجستان، گروه ۲/۱۱۰، پرونده ۲، برگ‌های ۸۹-۹۰.	به کاترین توصیه شده که سیاست پترکبیر را دنبال کند و نیروهایی از طریق دریای خزر به ایران و گرجستان بفرستد.
۲۹۰	۱۴ ژوئن ۱۱۸۳/۱۷۶۹	I, Gramoty ، ۴۳۳-۴۳۸.	ارکله دوم به کنت پانتین ^{۱۰۰} اطلاعاتی در مورد وضعیت جغرافیایی، نظامی، مذهبی و استراتژیک قفقاز ارائه داده است.
۲۹۱	۱۶ نوامبر ۱۱۸۳/۱۷۶۹	XVIII, PSZR ، شماره ۱۳۳۸۳.	دستور کاترین کبیر به حاکم ویگوف ^{۱۰۱} مبنی بر با مهربانی رفتار کردن با والایی‌ها، یونانی‌ها، ارمنی‌ها، راسکول نیک‌ها و یهودی‌ها و اسکان آنها در جاهایی که بشود از استعدادهای شخصی آنها بهره گرفت.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۲۹۲	۱۷ نوامبر ۱۱۸۳/۱۷۶۹	XVIII, PSZR ، شماره ۱۳۳۸۴.	حمایت سنا از آرامنه و الزام حاکم آستراخان به ارائه دلیل برای نپذیرفتن اعطاء امتیاز به آرامنه با مدرک.
۲۹۳	۲۲ می ۱۱۸۴/۱۷۷۰	XIX, PSZR ، شماره ۱۳۴۶۴.	اعلام رئیس پلیس سن پترزبورگ مبنی بر یافتن جایی مناسب برای احداث کلیسای آرامنه.
۲۹۴	۱۲۵ اگوست ۱۱۸۵/۱۷۷۱	همان، شماره ۱۳۶۴۷.	فرمان سنا مبنی بر مجاز بودن حاکم آستراخان در دریافت فقط ۸۰ کوپک مالیات برای هر شخص از آرامنه و ناتار در سال و عدم افزایش هیچ مالیات دیگری در این دوره.
۲۹۵	۱۷ دسامبر ۱۱۸۷/۱۱۷۳	AVPR ، روابط روسیه با ایران، (۱۷۷۴)، پرونده ۴۶۸، برگ‌های ۱۲-۱۳.	کات افیکوس به حاکم کرچنیکوف ^{۴۲} اعلام کرده که وی اسقف دیگری را به جای اسقف پیشین برای امور مذهبی آرامنه در روسیه جایگزین کرده است.
۲۹۶	۵ فوریه ۱۱۸۸/۱۷۷۴	AVPR ، روابط روسیه با گرجستان، (۱۷۷۴)- (۱۸۰۴)، پرونده ۱۸، برگ ۵.	درخواست کنت پائین از ارکله دوم برای دادن اجازه مسافرت به یک بازرگان ارمنی از هند که هم اکنون در قلیس ساکن و قصد دارد که در روسیه مقیم شود.
۲۹۷	۲۱/۱۰ جولای ۱۱۸۸/۱۷۷۴	I, Hurewitz ، ۵۹.	بخشی از معاهده کوچوک قینرجه [Kucuk Kaynarca] منعقد در بین امپراتوری‌های روسیه و عثمانی.
۲۹۸	۳۰ می ۱۱۸۹/۱۷۷۵	II, Gramoty (قسمت ۲) ۲۶۶-۲۶۷.	نامه ارکله دوم به ژنرال مدم ^{۴۳} مبنی بر این که جمعیت‌های مسیحی تا نقطه دوری چون استانبول و حتی گیلان مشتاقانه به خدمت علیاحضرت امپراتوری وارد خواهند شد.
۲۹۹	۳۰ ژانویه ۱۱۹۰/۱۷۷۶	TsGADA ، ستون ۱۵، پرونده ۱۹۲، برگ‌های ۸۷-۸۶.	درخواست بازرگانان ارمنی از شاهزاده پوتمین ^{۴۴} مبنی بر استرداد کالاهای خویش که در جریان یک توفان غرق شده و سپس توسط یکی از خان‌های دریند از آب گرفته شده است.
۳۰۰	۷ نوامبر ۱۱۹۱/۱۷۷۷	مشخصات این سند در کتاب آورده نشده است.	اعلام ارتمی لازارف مبنی بر این که امپراتریس روسیه برای ابد او و خانواده‌اش را نجیب زاده اعلام کرده و خانواده او به کتاب روسی نجبا منضم شده‌اند و لاجرم از امتیازات آن بهره خواهند برد. وی در این نامه پیشنهادهایی برای ارتقاء سطح شعور سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و تاریخی قوم ارمنی ارائه داده که بسیار مهم است. وی خواسته که رهبران مذهبی ارمنی در تمام گردهمایی‌های ارمنی عقیده‌هایی را موعظه و چشمان مردم را باز کنند. (ر. ک به ضمیمه شماره ۱۴)

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۰۱	۱۷ جولای ۱۱۹۲/۱۷۸۸	N. I. Dubrovin, ed., prisoedinenie Kryma K Rossii, II (سن پترزبورگ، ۱۸۸۵) ۵۶۰-۵۵۸.	ژنرال ساوروف ^{۴۵} به ژنرال پوتمکین ^{۴۱} اطلاع داده که مسیحیان کریمه آماده شده‌اند تا به روسیه نقل مکان کنند و در بین آنها ۱۲۰۰۰ بازرگان ارمنی وجود دارد.
۳۰۲	۲۶ جولای ۱۱۹۲/۱۷۷۸	TsGVIA، ستون VUA، پرونده ۲۰۸، برگ‌های ۱۶۳-۱۶۴.	ژنرال ساوروف به ژنرال رومیانتسوف زادونایسکی ^{۴۷} اعلام کرده که به مسیحیان کریمه که در حال تخلیه به روسیه هستند، باید به محض ورود به روسیه تدارکات، علوفه و بذر داده شود.
۳۰۳	۱۸ سپتامبر ۱۱۹۲/۱۷۷۸	TsGVIA، ستون VUA، پرونده ۲۰۸، برگ‌های ۲۷۶-۲۷۸.	ژنرال ساوروف به ژنرال رومیانتسوف زادونایسکی اعلام کرده که کار عزیمت مسیحیان کریمه‌ای به روسیه پایان یافته و فهرستی از تعداد آنهاو جاهایی که از آن مهاجرت کرده بودند ارائه داده است. اغلب قریب به اتفاق آمار ارائه شده در این فهرست را ارامنه و گرجی‌ها تشکیل داده‌اند.
۳۰۴	سپتامبر ۱۱۹۲/۱۷۷۸	TsGVIA، ستون ۸۸۰، گروه ۱، پرونده ۱۹، برگ‌های ۸۵-۸۶.	شرایط موجود برای اسکان ارامنه از کریمه توضیح داده شده است.
۳۰۵	۱۴ نوامبر ۱۱۹۳/۱۷۷۹	I, SAAN، ۱۷۷-۱۸۱.	منشور امپراتریس کاترین به ارامنه از کریمه آورده شده که حاوی تسهیلات مهمی برای ارامنه است.
۳۰۶	۱۰ ژانویه ۱۱۹۵/۱۷۸۰	AANR، ستون ۹۹، گروه ۲، پرونده ۱۳، برگ‌های ۵۹-۶۴؛ نیز در II, SAAN، ۶۸-۷۰.	نامه غیررسمی ایوان لازارف ^{۴۸} خطاب به ژنرال ساوروف با ارائه راهکارهای احیای استقلال ارمنستان و در نهایت سود فراوان روسیه از بازرگانی بین روسیه و ایران.
۳۰۷	۱۱ ژانویه ۱۱۹۴/۱۷۸۰	II, Suvorov، ۲۲۲-۲۲۳. مهر فوق سری بر روی این سند خورده است.	دستور شاهزاده پوتمکین به ژنرال ساوروف برای رفتن به آستراخان و ارزیابی اوضاع منطقه.
۳۰۸	۱۵ فوریه ۱۱۹۴/۱۷۸۰	TsGVIA، ستون ۲۵، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۱۸، برگ‌های ۵-۶.	ژنرال ساوروف نتایج ارزیابی خود را از منطقه آستراخان برای شاهزاده پوتمکین ارسال کرده است.
۳۰۹	۲۷ فوریه ۱۱۹۴/۱۷۸۰	XXIV, Vorontsov، ۳۰۱.	اعلام ژنرال ساوروف به شاهزاده پوتمکین مبنی بر این که درصدد است که یک ارمنی آسیایی را در قشون خود استخدام کند.
۳۱۰	۱۰ مارس ۱۱۹۴/۱۷۸۰	MAAC، آرشیوهای مقر کات اقیوس، پرونده ۳، سند ۷، برگ‌های ۱۱-۱۲ نیز ر. ک به III, SAAN، ۳۲۰-۳۲۲.	شاهزاده پوتمکین به حاکم چرتکوف ^{۴۹} اعلام کرده که اسقف جدیدی برای رهبری ارامنه کریمه انتخاب شده است.
۳۱۱	مارس - آوریل ۱۱۹۴/۱۷۸۰	MAAC، آرشیوهای مقر کات اقیوس، پرونده ۳، سند ۷، برگ‌های ۱۲-۱۵.	سراسقف ارگوتینسکی در نامه‌ای به شاهزاده پوتمکین خواسته که در مقابل فعالیت‌های مبلغین مذهبی کاتولیک در مناطق ارمنی نشین واکنش نشان دهد.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۱۲	۱۱ می ۱۱۹۴/۱۷۸۰	MAAC، آرشیوهای مقرکات اقیکوس، پرونده ۳، سند ۷، برگ ۱۸؛ پرونده ۵، سند ۲۳، برگ ۱.	خواسته شده که به جمعیت ارمنی زمین‌های بیشتری در نزدیکی نخجوان نو داده شود.
۳۱۳	۲۱ جولای ۱۱۹۴/۱۷۸۰	TsGVIA، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۳۴، برگ‌های ۲۰-۲۴.	قدردانی کات اقیکوس سیمون از ژنرال ساوروف به خاطر خیرخواهی وی در حق ارامنه.
۳۱۴	۱۲ سپتامبر ۱۱۹۴/۱۷۸۰	POII، ستون ۳۴۲، برگ ۲۹.	ژنرال ساوروف از پیتراپونویچ تورچانینوف ^{۵۰} درخواست کرده که به یک ارمنی از دربند که در به دست آوردن تدارکات و علوفه برای نیروهای روسی کمک کرده، در جهت اسکان در روسیه کمک شود.
۳۱۵	۲۵ سپتامبر ۱۱۹۴/۱۷۸۰	AVPR، روابط روسیه با ایران (۱۷۷۷-۱۷۸۵) پرونده ۴۸۲، برگ‌های ۱۱۷-۱۱۸.	ایوان تومانوفسکی در نامه‌ای به هیئت امور خارجه اعلام داشته که در ایران از ارتش روسیه توسط عموم مردم و به ویژه اقلیت ارمنی استقبال خواهد شد. وی دلیل این عمل را آن می‌داند که مردم به طرز وحشتناکی تحت حکومت مقامات محلی رنج برده‌اند.
۳۱۶	۱۱ ژانویه ۱۱۹۶/۱۷۸۱	III, SAAN، ۳۲۷-۴۲۳.	کاترین کبیر به سفیر روسیه در قسطنطنیه دستور داده که با سراسقف هوسپ همکاری کند.
۳۱۷	۲۳ فوریه ۱۱۹۶/۱۷۸۱	TsGVIA، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۳۳۴، برگ‌های ۱۱-۱۲، ۳۶.	ژنرال ساوروف به شاهزاده پوتمکین گزارشی از درگیری‌های بین خان‌های دربند، شماخی، باکو و رشت ارائه نموده است.
۳۱۸	۱۵ می ۱۱۹۶/۱۷۸۱	AVPR، روابط روسیه با ترکیه (۱۷۸۱)، پرونده ۵۷۴، برگ‌های ۷-۸.	گزارش اندری استاخیف ^{۵۱} از افزایش تعداد گروندگان به مذهب کاتولیک از مذهب ارمنی و درگیری‌های کلیسای ارمنی و کاتولیک در شهرهای عثمانی.
۳۱۹	۲ سپتامبر ۱۱۹۶/۱۷۸۱	TsGVIA، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۶۶، برگ ۶.	اعلام انتظار ملیک‌های قره باغ به ژنرال ساوروف برای ورود سپاه روسیه به منطقه.
۳۲۰	۲ سپتامبر ۱۱۹۶/۱۷۸۱	همان، پرونده ۲۷۰، برگ‌های ۵-۶.	گزارش ملیک‌های قره باغ از معادن متعدد و وضعیت کشاورزی در منطقه به کاترین.
۳۲۱	۳۰ ژانویه ۱۱۹۷/۱۷۸۲	TsGVIA، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۷۰، برگ ۳.	کات اقیکوس گارین شاهزاده پوتمکین را از انتصاب خود به عنوان رهبر مذهبی ارامنه در روسیه آگاه نموده است.
۳۲۲	فوریه ۱۱۹۷/۱۷۸۲	TsGVIA، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۴۰۸/II، برگ ۲۰.	اعلام آمادگی ملیک‌های قره باغ برای پذیرفتن نیروهای روسی و تغذیه و تأمین آنها.
۳۲۳	۳ مارس ۱۱۹۷/۱۷۸۲	AVPR، ستون مأموریت قسطنطنیه (۱۷۸۲)- (۱۷۸۶)، پرونده ۹۱۲، برگ ۲.	ارگیوتینسکی به سفیر بولگاکوف ^{۵۲} اعلام داشته که در حال نوشتن توصیه نامه برای سراسقف میناس می‌باشد.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۲۴	۲۴ سپتامبر ۱۱۹۷/۱۷۸۲	AANG ، نسخه خطی Hd-۱۳۸۹۶	اعلام این‌که دکتر رینگز ^{۹۰} برای شغل دولتی در حال مسافرت است و تمام مقامات باید به وی کمک کنند.
۳۲۵	۲۳ نوامبر ۱۱۹۷/۱۷۸۲	TsGADA ، ستون ۲۳ ، گروه ۱ ، پرونده ۱۳/ I ، برگ‌های ۱۵۱-۱۵۲.	دستور ژنرال پوتمکین به گابریل کاراخانوف برای تحقیق درباره وضعیت ایران به طور مفصل.
۳۲۶	۲۱ دسامبر ۱۱۹۷/۱۷۸۲	TsGADA ، ستون ۲۳ ، گروه ۱ ، پرونده ۱۳/ I ، برگ‌های ۱۶۲-۱۶۴ . کیی دوم با تغییرات جزئی در AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان (۱۷۹۷/۱۷۹۹) ، پرونده ۴۶۴ ، برگ‌های ۱۵۲-۱۵۴.	ژنرال پوتمکین در نامه‌ای به سراسقف ارگیوتینسکی از وی خواسته که به ۱۴ سوال وی به طور مفصل پاسخ دهد. این سؤال‌ها راجع به وضعیت طبیعی سرزمین در قفقاز به ویژه کوه‌های قفقاز و ارمنستان، تعداد خان‌های این منطقه، تعداد ملیک‌های قره باغ، جمعیت مردم در آن مناطق، شهرها، رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، کوه‌ها، جنگل‌ها و خلاصه هر آنچه برای یک لشکر کشی تمام عیار نظامی لازم می‌باشد، است.
۳۲۷	۲۸ دسامبر ۱۱۹۷/۱۷۸۲	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان (۱۷۹۷-۱۷۹۹) ، پرونده ۴۶۴ ، برگ‌های ۱۵۵-۱۵۹.	ارگیوتینسکی در پاسخ، اطلاعات بسیار مفصلی در جوانب و ابعاد مختلف جغرافیایی، استراتژیکی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، نظامی و غیره از منطقه قفقاز فراهم آورده و برای ژنرال پوتمکین ارسال کرده است.
۳۲۸	۱۷ ژانویه ۱۱۹۸/۱۷۸۳	ترجمه روسی در TsGVIA ، ستون ۵۲ ، گروه ۱/۱۹۴ ، پرونده ۲۷۰ ، برگ ۹۱؛ متن ارمنی در IV ، Diwan ، ۲۹۰-۲۹۲.	کات اقیکوس قوکاس به شاهزاده پوتمکین اعلام کرده که نامه وی توسط دکتر رینگز به دست وی رسیده است.
۳۲۹	۲۲ ژانویه ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGVIA ، ستون ۵۲ ، گروه ۱/۱۹۴ ، پرونده ۲۷۰ ، برگ‌های ۸۹-۹۰.	اعلام آمادگی کات اقیکوس هوانس و پیروانش به پترکیبر برای تسلیم به وی.
۳۳۰	۲۲ ژانویه ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳ ، گروه ۱ ، پرونده ۱۳/ V ، برگ ۹.	ژنرال پوتمکین به فرمانده نظامی کورودوف اعلام کرده که وی یک ارمنی را برای جمع آوری اطلاعات سری به رشت اعزام کرده است.
۳۳۱	۹ فوریه ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGVIA ، ستون ۵۲ ، گروه ۲ ، پرونده ۹۰ ، برگ‌های ۳-۷.	شاهزاده پوتمکین در نامه‌ای به کاترین کیبر، آمادگی رهبران مذهبی آرامنه برای پیوستن به ارتش روسیه و هم چنین وضعیت جغرافیایی، سیاسی، نظامی، اجتماعی، سوق الجیشی و اقتصادی منطقه ایروان، گرجستان، عثمانی و ایران را به نقل از دکتر رینگز ارائه داده است.
۳۳۲	۱۱ فوریه ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳ ، گروه ۱ ، پرونده ۱۳ (قسمت I/۱۳) ، برگ ۸۷	ارگیوتینسکی در نامه‌ای به ژنرال پوتمکین دو فرد مطمئن و آشنا به زبان ارمنی را برای خدمت به او معرفی کرده است.
۳۳۳	۱۵ فوریه ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳ ، گروه ۱ ، پرونده ۱۳ (قسمت ۵) ، برگ ۲۷.	ژنرال پوتمکین از کات اقیکوس قوکاس خواسته که برای خدمت به کاترین کیبر آماده باشد.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۳۴	۲۱ فوریه ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۸۶ (قسمت ۳)، برگ ۵۲.	ژنرال پوتمکین به شاهزاده پوتمکین خبر داده که از فتحعلی خان دربندی ^{۵۴} خواسته که گرجیان و مسیحیان دیگر را آزار ندهد.
۳۳۵	۴ مارس ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳، (قسمت ۳/۱) برگ ۱۴۲.	ملیک‌های قره باغ به ژنرال پوتمکین اعلام آمادگی برای فراهم کردن تدارکات و آذوقه برای نیروهای روسی در منطقه کرده‌اند.
۳۳۶	۵ مارس ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۱۵، گروه ۱، پرونده ۱۴۹، برگ‌های ۱۹۰-۱۹۱	کات اقبیکوس هوهانس و ملیک‌های قره باغ به ژنرال پوتمکین برای برداشتن اسلحه و پیوستن به ارتش روسیه اعلام آمادگی کرده‌اند.
۳۳۷	۳۰ مارس ۱۱۹۸/۱۷۸۳	XXI, PSZR، شماره ۱۵۷۰۰.	کاترین کبیر به شاهزاده پوتمکین اطلاع داده که ساکنین ارمنی، یونانی و کاتولیک اکاترینینو مجازند که دادگاه‌های خود را داشته باشند.
۳۳۸	۶ آوریل ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۲، پرونده ۹۰، برگ ۸.	شاهزاده پوتمکین به ژنرال پوتمکین دستوراتی از جمله دستور اشغال دربند را به وی داده است.
۳۳۹	۱۹ مارس ۱۱۹۸/۱۷۸۳	همان، پرونده ۳۲، برگ ۱.	شاهزاده پوتمکین، کاترین کبیر را در جریان عملیات نظامی در قفقاز قرار داده است.
۳۴۰	۲۷ می ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۵) برگ‌های ۸۹-۹۰.	ژنرال پوتمکین از فرمان علیاحضرت برای رها کردن ارمنه، به شاهزاده پوتمکین اطلاع داده است.
۳۴۱	۱ ژوئن ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳، برگ ۹۳.	اعلام ژنرال پوتمکین مبنی بر این که هیچ کشیش ارمنی نمی‌تواند بدون اجازه کات اقبیکوس سیمون به داخل روسیه بیاید.
۳۴۲	۱۶ ژوئن ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳، (قسمت ۳/۱) برگ ۲۴۸.	سرهنگ بورناشف ^{۵۵} در نامه‌ای به ژنرال پوتمکین، گزارش‌هایی از وضعیت گرجستان ارسال کرده است.
۳۴۳	۵ جولای ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۱۱، گروه ۱، پرونده ۹۵۷، برگ ۲۳.	کات اقبیکوس فوکاس در نامه‌ای به ژنرال پوتمکین اظهار امیدواری کرده که تمام ولایت وی در تحت حمایت روسیه قرار بگیرد.
۳۴۴	۵ جولای ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۸۶، (قسمت ۱)، برگ ۱۸۶.	کات اقبیکوس هوهانس و ملیک‌های قره باغ به ژنرال پوتمکین اعلام کرده‌اند که آماده‌اند یک ارتش ۵۰۰۰۰ نفری را تدارک و تأمین کنند.
۳۴۵	جولای ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۳/۲)، برگ‌های ۳۰۹-۳۱۱.	گابریل کاراخانوف به ژنرال پوتمکین گزارش‌هایی در مورد وضعیت منطقه قره باغ ارائه است.
۳۴۶	جولای ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۱۳/۲)، برگ ۳۱۲ (به گرجی).	شاه ارکله دوم در نامه‌ای به ژنرال پوتمکین گزارش بسیار مبهمی از وضعیت گرجستان ارائه داده است.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۴۷	۲۴ جولای ۱۱۹۸/۱۷۸۳	XXI, PSZR ، شماره ۱۵۸۳۵. پیش نویس اول معاهده در II, Gramoty (قسمت ۲) ۳۴-۳۸ است.	معاهده گیورسک منعقدہ بین روسیه و گرجستان
۳۴۸	۱۱ اگوست ۱۱۹۸/۱۷۸۳	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۳/ ۱۰۰ (۱۷۹۷-۱۷۹۹)، پرونده ۴۶۴، برگ‌های ۱۶۸-۱۶۶.	ارگیوتینسکی در نامه‌ای به ملیک شاه نظر شمه‌ای از اوضاع سیاسی - نظامی منطقه را خبر داده است.
۳۴۹	۱۲ سپتامبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۵)، برگ ۱۵۲.	ژنرال پوتمکین از آمادگی راه‌های قفقاز برای گذر نیروهای روسی به کات اقیقوس قوکاس خبر داده است.
۳۵۰	۲۲ سپتامبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۵)، برگ ۱۵۵.	ژنرال پوتمکین از شاهزاده پوتمکین اجازه خواسته که یک مترجم شفاهی ارمنی استخدام کند.
۳۵۱	۱۲ اکتبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۱۵، گروه ۱، پرونده ۱۹۲، برگ‌های ۴۴-۴۵.	بازرگانان ارمنی و تاتار از فشارهای وارده بر آنها در زمینه بازرگانی در رشت خبر داده‌اند.
۳۵۲	اکتبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۳/۲)، برگ ۴۸۲.	حسین علی خان ^{۵۹} از ایروان دوستی خود با روسیه را به اطلاع ژنرال پوتمکین رسانده است.
۳۵۳	۱۵ نوامبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۳/ ۱۰۰ (۱۷۹۷-۱۷۹۹)، پرونده ۴۶۱، برگ ۱۶۶. نوشته شده در گنورگیوسک.	ارگیوتینسکی در نامه‌ای از استپان تر - ساهاکیان ^{۶۰} خواسته که اطلاعاتی در مورد ترکان و ایرانیان و نیز ارمنستان غربی آماده و ارسال کند.
۳۵۴	۲۰ نوامبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۳/۲)، برگ ۵۷۳.	سرهنگ بورناشف به ژنرال پوتمکین خبر درگذشت حسین خان ایروانی را داده است.
۳۵۵	۲۰ نوامبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۳/۲)، برگ‌های ۵۵۱-۵۵۴.	ارامنه موزدوک از ارگیوتینسکی درخواست کرده‌اند که معافیت‌های مالیاتی آنها ادامه داشته باشد و بتوانند در ناحیه خود، کلیساها، فروشگاه‌ها و بازارهای خود را داشته باشند.
۳۵۶	۲۲ دسامبر ۱۱۹۸/۱۷۸۳	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۷)، برگ ۱۶۹.	استپان تر - ساهاکیان به ژنرال پوتمکین خبر مرگ خان تبریز و جایگزینی شخصی دیگر را به جای او داده است.
۳۵۷	۱۱۹۸/۱۷۸۳	IV, Diwan ، ۷۳۱-۷۳۷. ارگیوتینسکی نویسنده احتمالی آن بود.	پیش نویس پیشنهادی برای یک معاهده ارمنی - روسی آورده شده است. این پیش نویس بسیار مفصل است و مواد گوناگون و متعددی در آن آورده شده است.
۳۵۸	۱۳ ژانویه ۱۱۹۹/۱۷۸۴	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۷)، برگ ۶۱.	ملیک ابراهام ^{۶۱} و یوزباشی گابریل ^{۶۲} در نامه‌ای از سراسقف ارگیوتینسکی از وی خواسته‌اند که آنها را در پیوستن به خدمت روسیه یاری کند.
۳۵۹	۱۵ ژانویه ۱۱۹۹/۱۷۸۴	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۷)، برگ ۲۲۷.	به ژنرال پوتمکین اطلاع داده شده که ایرانیان در حال سنگربندی محلات خویش هستند.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۶۰	ژانویه ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۸)، برگ‌های ۴۱۷-۴۱۸.	ژنرال پوتمکین از شاهزاده پوتمکین اطلاعاتی راجع به منطقه قفقاز خواسته و درباره امور نظامی و سیاسی به او رهنمود داده است.
۳۶۱	۵ مارس ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۹)، برگ‌های ۱۶۸-۱۷۰.	گزارشی از وضعیت ایران، جنگ بین علی‌مرادخان و صادق و ابوالفتح خان، تعداد نیروهای نظامی ایران، خان‌های متعدد مناطق مختلف ایران، میزان مالیات‌ها، فواصل بین شهرها، قیمت نان و گوشت و کره و غیره، ویرانی اصفهان و جلغای نو و غیره ارائه شده است.
۳۶۲	۶ مارس ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۸)، برگ ۲۱.	گزارش‌هایی از اقدامات ترکان عثمانی در منطقه به فرمانده خانیکوف ^{۱۱} ارائه شده است.
۳۶۳	۱۸ آوریل ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۱۵، گروه ۱، پرونده ۱۹۲، برگ‌های ۵۴-۵۶.	هاکوب اتونیان از سفر خود به ایران و ملاقات با علیمردان گزارشی ارائه داده است.
۳۶۴	۲۲ آوریل ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۸)، برگ‌های ۱۲-۱۳.	شاهزاده پوتمکین به ژنرال پوتمکین دستور داده که از منطقه‌ای که از دریای ازوف تا به خزر کشیده شده، وضعیت راه‌ها را معلوم و نقشه کامل از منطقه را با جزئیات کامل تهیه و به وی تسلیم کند.
۳۶۵	آوریل ۱۷۸۴/۱۱۹۹	AVPR، روابط روسیه با ایران، گروه ۷۷/۶ (۱۷۸۴)، پرونده ۴۶۹، برگ ۳-۴.	شاهزاده پوتمکین به کاترین کبیر گزارشی داده که ابراهیم خان از شوشی و احمدخان از خوی نامه‌هایی برای ارکله فرستاده‌اند.
۳۶۶	۱۰ می ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۸)، برگ ۱۷۹.	کات اقیوس هوهانس بعد از ارائه گزارشی از وضعیت خود و مردمش، از ژنرال پوتمکین خواسته که آنها را از جنگ لژی‌ها حفظ کند.
۳۶۷	۲۶ می ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۸)، برگ ۹۳.	سرهنگ بورناشف به ژنرال پوتمکین اطلاع داده که در حدود ۱۰۰ روستای آسوری نشین در قلمروی خان ارومیه و ۲۰۰۰۰ خانواده در طول مرز ترکیه وجود دارد.
۳۶۸	۲۸ می ۱۷۸۴/۱۱۹۹	TsGADA، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۹)، برگ ۱۶۵.	کنسول تومانوفسکی به حاکم زوکوف ^{۱۲} اعلام کرده که هنوز نتوانسته اهداف مأموریت نماینده فرانسه در ایران را دریابد.
۳۶۹	۳۰ می ۱۷۸۴/۱۱۹۹	همان، ص ۱۶۱.	ارامنه ایروان به ارگوتینسکی نوشته‌اند که در پی توصیه وی درخواست‌هایی به دربار علیاحضرت فرستاده‌اند.
۳۷۰	۳۱ می ۱۷۸۴/۱۱۹۹	XIII, AKVB، صص ۵۳-۵۴.	گزارش شده که علی‌مرادخان حاضر شده در صورتی که روسیه وی را شاه ایران بشناسد با تمام شرایط آنها سازش کند.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۷۱	۷ ژوئن ۱۱۹۹/۱۷۸۴	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۸)، برگ‌های ۱۲۴-۱۲۵.	گزارش‌هایی از اوضاع سیاسی نظامی منطقه قفقاز داده شده و ذکر شده که ترکان مایل نیستند که ایرانی‌ها تحت حکومت روسیه قرار بگیرند.
۳۷۲	۱۱۳ اگوست ۱۱۹۹/۱۷۸۴	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۸)، برگ ۲۹۶	شاه ارکله به ژنرال پوتمکین اعلام کرده که نامه‌هایی برای وی از جانب سر اسقف ارمنی لوک (فوکاس) دریافت کرده که خواهد فرستاد.
۳۷۳	اوایل اکتبر ۱۱۹۹/۱۷۸۴	MAAC ، نسخه خطی شماره ۴۴۹۶، برگ ۲۲۹	سراسقف ارگیوتینسکی در نامه‌ای به استپان تر - ساهاکیان گزارش‌هایی از اقدامات خود وی داده است.
۳۷۴	۱۸ اکتبر ۱۱۹۹/۱۷۸۴	MAAC ، نسخه خطی شماره ۴۴۹۶، برگ‌های ۲۳۲-۲۳۳.	سراسقف ارگیوتینسکی از هوهانس لازارف خواسته که از نفوذ خود با روسیه به نفع ارامنه بهره برداری کند.
۳۷۵	۲۴ اکتبر ۱۱۹۹/۱۷۸۴	MAAC ، نسخه خطی شماره ۴۴۹۶، برگ ۲۳۸	سراسقف ارگیوتینسکی در نامه‌ای، استپان تر - ساهاکیان را تشویق به ادامه راهش نموده است.
۳۷۶	۱۸ دسامبر ۱۱۹۹/۱۷۸۴	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۳۱ (قسمت ۹)، برگ ۹۸.	گزارشی از جنگ‌های داخلی ایران بین علی مرادخان و آقا محمدخان و علی‌خان بر طبق این سند، لزگی‌ها به استحکامات ملیک ابوف ^{۳۳} در گلستان حمله کرده و بسیاری از مسیحیان را به اسارت گرفته‌اند.
۳۷۷	۲۳ دسامبر ۱۱۹۹/۱۷۸۴	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۳۵۰ (قسمت ۲)، برگ ۵.	گزارش شده که خان‌های قره باغ از ترکان عثمانی هدیه دریافت کرده و دعوت شده‌اند که علیه روسیه با هم متحد شوند.
۳۷۸	۵ فوریه ۱۲۰۰/۱۷۸۵	MAAC ، نسخه خطی شماره ۳۶۹۹، برگ ۱۹.	ارگیوتینسکی به کات اقیکوس هوهانس و ملیک‌های قره‌باغ هشدار داده که آماده باشند که حوادث مهمی در شرف وقوع است.
۳۷۹	۱۸ آوریل ۱۲۰۰/۱۷۸۵	MAAC ، نسخه خطی شماره ۴۴۹۶، برگ ۲۹۲	ارگیوتینسکی به شاهزاده پوتمکین اطلاع داده که علی مرادخان در گذشته است.
۳۸۰	۹ می ۱۲۰۰/۱۷۸۵	XXII, PSZR ، شماره ۱۶۱۹۴.	کاترین کبیر در فرمانی به شاهزاده پوتمکین وی را به مراعات قانون درباره ارامنه و پیروان مذاهب دیگر موظف کرده است.
۳۸۱	۱۰ سپتامبر ۱۲۰۰/۱۷۸۵	MAAC ، نسخه خطی شماره ۲۶۹۹، برگ‌های ۴۲-۴۳.	ارگیوتینسکی گزارش‌هایی درباره اوضاع ارامنه ارائه کرده است.
۳۸۲	۳ سپتامبر ۱۲۰۰/۱۷۸۶	MAAC ، نسخه خطی شماره ۲۶۹۹، برگ‌های ۱۰۱a - ۱۰۶a.	ارگیوتینسکی گزارش‌هایی درباره اوضاع ارامنه به شاه امیر شاه امیریان ^{۳۳} ارائه داده است.
۳۸۳	۲۵ اکتبر ۱۲۰۱/۱۷۸۶	AVPR ، مأمور روسی در قسطنطنیه (۱۷۸۲-۱۷۸۶)، پرونده ۹۱۲، برگ‌های ۱۰-۱۱.	ارگیوتینسکی تقاضا کرده که تحقیق شود که چرا کتاب‌های بر ضد عقاید مذهبی ارامنه آزادانه در قسطنطنیه فروخته می‌شود؟

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۸۴	۲ نوامبر ۱۷۸۶/۱۲۰۱	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۴۸۱، برگ ۸۷	شاه ارکله، ژنرال پوتمکین را از اوضاع گرجستان آگاه کرده است.
۳۸۵	۱۹ نوامبر ۱۷۸۶/۱۲۰۱	TsGADA ، ستون ۲۳، گروه ۱، پرونده ۱۳ (قسمت ۱۵)، برگ ۱۹۳.	گزارشی در مورد آزادی چند اسیر روسی از دست تاتارها.
۳۸۶	۳ ژانویه ۱۷۸۷/۱۲۰۲	MAAC ، نسخه خطی شماره ۲۶۹۹، برگ‌های ۱۲۹-۱۳۳.	ارگیوتینسکی گزارش داده که از آقا هوهانس (لازارف) خواسته که سخنگوی ارمنه در دربار کاترین کییر باشد.
۳۸۷	۲۵ ژانویه ۱۷۸۷/۱۲۰۲	II, Gramoty (قسمت ۲)، ۶۲.	شاهزاده دیوید تقاضا کرده که به خدمت علیاحضرت وارد شود.
۳۸۸	۸ جولای ۱۷۸۷/۱۲۰۲	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۴۱۶ (قسمت ۱)، برگ ۳۵۳.	گزارش شده که کات اقبیکوس گندزاسار و تمام ملیک‌های ارمنی به وسیله ابراهیم خان دستگیر و شکنجه شده‌اند.
۳۸۹	۳ اگوست ۱۷۸۷/۱۲۰۲	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۴۱۶ (قسمت ۱۱)، برگ ۳۱.	گزارش شده که قزاق‌ها ۷۰۰ خانواده ارمنی را از زمین‌هایشان در قره باغ رانده‌اند.
۳۹۰	۱۵ اکتبر ۱۷۸۷/۱۲۰۲	MAAC ، نسخه خطی شماره ۲۹۴۹، برگ‌های ۲۷۶-۲۸۱.	شاه امیرشاه امیربان به کات اقبیکوس قوکاس اطلاع داده که نامه‌های وی را دریافت کرده و نیز کتاب "بدم انداختن افتخار" را برای وی فرستاده است.
۳۹۱	۷ ژانویه ۱۷۸۷/۱۲۰۲	همان، پرونده ۲۷۰، برگ‌های ۲۳-۲۴.	ارگیوتینسکی گزارش داده که عده‌ای از ملیک‌های ارمنی در هراس از خشم ابراهیم خان به گرجستان گریخته‌اند.
۳۹۲	۲۹ ژانویه ۱۷۸۷/۱۲۰۳	TsGADA ، ستون ۱۵، گروه ۱، پرونده ۱۹۷، برگ ۴۸.	دو ملیک ارمنی به کاترین کییر شرحی در مورد وضعیت اسف بار خودشان داده و تقاضای کمک کرده‌اند.
۳۹۳	مارس ۱۷۸۸/۱۲۰۳	همان، پرونده ۴۸۱، برگ‌های ۸۸-۸۹.	شاه ارکله از روسیه خواستار اجرای معاهده گئورگیوسک و کمک روسیه به گرجستان شده است.
۳۹۴	۱۴ می ۱۷۸۸/۱۲۰۳	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۳۹۶، برگ‌های ۱-۴.	ایوان اوراموف رئیس جامعه ارمنی نخجوان نو از شاهزاده پوتمکین درخواست کرده که یک گروه از ارمنه و تعدادی داوطلب اکرابینی را که به خرج ارمنه آموزش دیده و تجهیز شده‌اند، در ارتش روسیه بپذیرد.
۳۹۵	۷ نوامبر ۱۷۸۹/۱۲۰۴	III, SAAN ، ۳۳۱-۳۳۰.	شاهزاده پوتمکین به ارگیوتینسکی خاطر نشان کرده که تمام ارمنه سرزمین‌های تازه تسخیر شده باید در تحت اقتدار روحانی وی قرار بگیرند.
۳۹۶	۲۳ ژانویه ۱۷۹۰/۱۲۰۵	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۹۷-۱۷۹۹)، پرونده ۴۶۴، برگ‌های ۱۴۴-۱۴۸؛ نیز در II, SAAN ۵۲-۵۷.	ملیک‌های قره باغ در یک شرح مفصل از سابقه همکاری ارمنه و روس‌ها از زمان پتر کییر به بعد، خواستار ادامه این همکاری شده‌اند.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۳۹۷	ژانویه ۱۷۹۱/۱۲۰۶	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۷۰، برگ‌های ۵۵-۵۶.	ارگیوتینسکی تقاضا کرده که برای آرامنه مولداویا که مایلند در روسیه ساکن شوند تسهیلات فراهم شود.
۳۹۸	۱۵ فوریه ۱۷۹۱/۱۲۰۶	XXIII, PSZR ، شماره ۱۶۹۴۵.	فرمان کاترین کبیر مبنی بر آزادی آرامنه در ساختن یک نوانخانه برای آرامنه فقیر و یک کلیسای کوچک سنگی برای خدمات کفن و دفن در سن پترزبورگ.
۳۹۹	۵ سپتامبر ۱۷۹۱/۱۲۰۶	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۵۰۷، برگ ۳۳.	گزارش شده که حدود ۱۵۰ ارابه برای انتقال آرامنه ایزمایل به روسیه مورد نیاز است.
۴۰۰	اکتبر - دسامبر ۱۷۹۱/۱۲۰۶	AVPR ، روابط روسیه باارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۲، برگ‌های ۶۵-۶۶.	ارگیوتینسکی اعلام کرده که گروهی از بازرگانان ارمنی قسطنطنیه اظهار تمایل کرده‌اند که سرمایه‌هایشان را به روسیه انتقال دهند و از نیروی دریایی روسیه در دریای سیاه خواهان همکاری شده است.
۴۰۱	۱۰ نوامبر ۱۷۹۱/۱۲۰۶	III, SAAN ، ۳۳۱-۳۳۲. نوشته شده در جاسی.	به ارگیوتینسکی گزارش شده که به آرامنه‌ای که به روسیه مهاجرت داده می‌شوند تدارکات و پناهگاه در شش روستای قزاق در ناحیه داده خواهد شد.
۴۰۲	۲۹ دسامبر ۱۷۹۱- ۸ ژانویه ۱۷۹۲/۱۲۰۶-۱۲۰۷	luzefovich ، ۴۴-۴۵.	بخش‌هایی از معاهده جاسی (Jassy) بین امپراتوری عثمانی و روسیه.
۴۰۳	۵ ژانویه ۱۷۹۲/۱۲۰۷	XXIII, PSZR ، شماره ۱۷۰۱۰.	فرمان کاترین کبیر در مورد بهره‌وری یونانی‌ها، گرجی‌ها، آرامنه و والاچی‌ها که کریمه را به قصد اکاترینوسلاواگرنیو ترک کرده‌اند، از امتیازات خود به مدت ده سال دیگر.
۴۰۴	۷ فوریه ۱۷۹۲/۱۲۰۷	AVPR ، روابط روسیه باگرجستان، گروه ۱۱۰/۲ (۱۷۷۴-۱۸۰۴)، پرونده ۱۸، برگ‌های ۱۵۳-۱۵۸، نیز در Gramoty II ، (قسمت ۲)، ۷۲-۷۵.	در درخواستی مفصل به کاترین کبیر پیشنهاد شده که پادشاهی گرجستان احیاء شود و راهکارهای آن پیش بینی شده است.
۴۰۵	۲۳ فوریه ۱۷۹۲/۱۲۰۷	TsGVIA ، ستون ۱۳۷۴، گروه ۱، پرونده ۵۵، برگ ۲۲.	کاترین کبیر مسئولیت اسکان آرامنه منطقه دنیستر را به حاکم کاخوفسکی ^{۶۵} واگذار کرده و تأکید شده که کار به صورتی انجام شود که دیگر آرامنه در سرزمین‌های دیگر آرزو داشته باشند به آنها ملحق شوند.
۴۰۶	۱۶ آوریل ۱۷۹۲/۱۲۰۷	TsGVIA ، ستون ۵۲، گروه ۱/۱۹۴، پرونده ۲۷۰، برگ‌های ۵۳-۵۴.	ارگیوتینسکی اعلام کرده که کاخوفسکی ساختن شهر ارمنی گریگوری پول را آغاز کرده است.
۴۰۷	می ۱۷۹۳/۱۲۰۸	AVPR ، روابط روسیه باارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۹۷-۱۷۹۹)، پرونده ۴۶۴، برگ‌های ۱۷۴-۱۷۶، نوشته شده در سن پترزبورگ.	ارگیوتینسکی پس از شرح سابقه همکاری بین روسیه و آرامنه، اعلام کرده که ما حاضریم ازهراهی به روسیه خدمت کنیم.
۴۰۸	۲۱ جولای ۱۷۹۳/۱۲۰۸	TsGADA ، ستون ۱۵، گروه ۱، پرونده ۲۳۵، برگ ۲۵۱، ۲۵۰-۲۵۶.	ژنرال ساوروف درخواست حقوق مناسب برای یک سرگرد ارمنی نموده است.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۴۰۹	۱۲۰۸/۱۷۹۳	AVPR، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۳، برگ‌های ۱۰۴-۱۰۵	ارگوتینسکی اعلام کرده که بازرگانان ارمنی ایرانی نژاد مقیم قسطنطنیه تمایل دارند که تبعه روسیه شوند. او خواسته است که ناوگان روسیه در دریای سیاه به آنها کمک کند.
۴۱۰	امی ۱۲۰۹/۱۷۹۴	AVPR، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۳، برگ‌های ۳۲۷-۳۲۸	گروهی نظامی شهادت داده‌اند که یک ارمنی در جنگ‌های متعددی به روسیه خدمت کرده است.
۴۱۱	۱۲۸ اگوست ۱۲۰۹/۱۷۹۴	XXIII, PSZR، شماره ۱۷۲۴۶.	فرمان کاترین کبیر در اعطای تسهیلات به مهاجرین ارمنی به روسیه آورده شده است.
۴۱۲	۱۲ اکتبر ۱۲۰۹/۱۷۹۴	XXIII, PSZR، شماره ۱۷۲۶۰.	در این سند کاترین کبیر تسهیلات دیگری برای این مهاجرین در نظر گرفته است.
۴۱۳	۱۲۰۹/۱۷۹۴	I, SAAN، ۱۹۰-۱۹۲.	گزارشی از مخارجی که برای مهاجرت آرامنه شده و تسهیلاتی که برای ایشان در نظر گرفته شده است.
۴۱۴	۱۴ دسامبر ۱۲۰۹/۱۷۹۴	III, SAAN، ۳۳۵.	تقدیر از زحمات ارگوتینسکی.
۴۱۵	مارس ۱۲۱۰/۱۷۹۵	AVPR، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۹۰-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۳، برگ ۲۴۱.	یک سر ناوای ارمنی از دولت روسیه تقاضای خرجی کرده است.
۴۱۶	۷ می ۱۲۱۰/۱۷۹۵	AVPR، روابط روسیه با گرجستان، گروه ۱۱۰/۳ (۱۷۹۳-۱۷۹۹)، پرونده ۴۵۵، برگ ۱۶۹؛ Gramoty II، (قسمت ۱)، ۸۵-۸۹	گزارش گودویچ ^{۳۳} به کاترین کبیر مبنی بر این که آقا محمدخان، لطف علی خان را شکست داده و نیز تقاضای تسلیم گرجستان را کرده است. وی در نظر دارد که خان‌های شماخی، شکی، شوشی و تالش را مطیع کند و قسمتی از ارتش خود را به ایروان بفرستد.
۴۱۷	۶ ژوئن ۱۲۱۰/۱۷۹۵	Gramoty II، (قسمت ۲)، ۹۱.	ملیکه داریجان ^{۳۴} در نامه‌ای از کاترین کبیر خواسته که از گرجستان در مقابل حمله آقا محمدخان بر طبق معاهده گنورگیوسک دفاع کند.
۴۱۸	۲۰ ژوئن ۱۲۱۰/۱۷۹۵	همان، ۹۱-۹۲.	ارکله درخواست کرده که یک ملاقات حضوری با فرمانده کل روسیه در منطقه (گودویچ) داشته باشد.
۴۱۹	۱۲۹ اگوست ۱۲۱۰/۱۷۹۵	همان، ۹۲-۹۴.	شاه ارکله اعلام کرده که آقا محمدخان قلعه شوشی را محاصره کرده و برادرهای خویش را به ایروان اعزام کرده و اکنون در صدد حمله به گرجستان است.
۴۲۰	۱۴ سپتامبر ۱۲۱۰/۱۷۹۵	همان، ۱۰۴-۱۰۵.	ارکله به ژنرال گودویچ اعلام کرده که آقا محمدخان تفلیس را گرفته و از وی تقاضای کمک کرده است. وی گفته که آقا محمدخان بسیاری از شاهزادگان و همسران آنها را اسیر کرده است.
۴۲۱	۲۷ نوامبر ۱۲۱۰/۱۷۹۵	MAAC، نسخه خطی شماره ۲۹۵۱، برگ‌های ۸۲-۸۳	ارگوتینسکی در نامه‌ای به ارکله دوم از تصرف تفلیس به دست آقا محمدخان قاجار اظهار تأسف کرده است.

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۴۲۲	۱۵ دسامبر ۱۷۹۵/۱۲۱۰	MAAC ، نسخه خطی شماره ۲۹۵۱ ، برگ‌های ۸۶ - ۸۷	ارگیوتینسکی شرحی درباره وقایع تصرف تفلیس و عدم همکاری مناسب روس‌ها در این باره ارائه داده است.
۴۲۳	۴ ژانویه ۱۷۹۶/۱۲۱۱	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۹۷-۱۷۹۹)، پرونده ۴۶۴، برگ‌های ۱۷۹-۱۸۰.	ارگیوتینسکی ضمن اظهار تأسف از تصرف تفلیس اعلام کرده که یک طرح اتحاد برای دو ارمنستان در یک منطقه تهیه کرده است.
۴۲۴	۲۷ ژانویه ۱۷۹۶/۱۲۱۱	AVPR ، روابط روسیه با گرجستان، گروه ۱۱۰/۳ (۱۷۹۷-۱۷۹۵)، پرونده ۴۵۹، برگ‌های ۱۶-۱۷، نیز در Gramoty II ، (قسمت ۲) ، ۱۲۴.	گزارش داده شده که آقامحمدخان دشت مغان را ترک کرده و به سوی قره باغ در حرکت است.
۴۲۵	۱۹ فوریه ۱۷۹۶/۱۲۱۱	III, SAAN ، ۳۳۷-۳۳۶، اصل در AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۲، برگ ۳۳.	به ارگیوتینسکی اطلاع داده شده که کاترین کبیر دستور داده که یک ارتش عظیم به ایران برود و از وی خواسته شده که اوضاع ایران را تشریح کند.
۴۲۶	۱۹ فوریه ۱۷۹۶/۱۲۱۱	TsGVIA ، ستون BUA ، پرونده ۲۷۹۹، برگ‌های ۱-۷.	دستورالعمل‌های کاترین کبیر به ژنرال والرین زویوف ^{۳۸} درباره حمله به ایران آمده است.
۴۲۷	۲۴ فوریه ۱۷۹۶/۱۲۱۱	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۳، برگ‌های ۱۰۱-۱۰۲.	ارگیوتینسکی توصیه کرده که اول دربند فتح شود زیرا که دربند کلید ورود به خاک ایران است.
۴۲۸	مارس ۱۷۹۶/۱۲۱۱	AVPR ، روابط روسیه با ایران، گروه ۷۷/۵ (۱۷۹۶-۱۷۹۲)، پرونده ۲، برگ‌های ۳۶۷-۳۷۵.	اعلامیه کاترین کبیر درباره حمله به ایران (ر. ک به ضمیمه شماره ۴).
۴۲۹	۱۰ می ۱۷۹۶/۱۲۱۱	MAAC ، ستون اریسیان (Erit'sean) ، پرونده ۱۵۶، برگ ۲۵۰.	گزارشی از تصرف تفلیس به دست آقامحمدخان به شاه امیر شاه امیران داده شده است.
۴۳۰	۲۲ می ۱۷۹۶/۱۲۱۱	TsGVIA ، ستون BUA ، پرونده ۲۸۰۲، برگ‌های ۱-۶. نوشته شده در آستراخان.	ارگیوتینسکی از ارامنه دربند خواسته که دلآوری خود را نزد روس‌ها اثبات و خود را آزاد کنند.
۴۳۱	۱ ژوئن ۱۷۹۶/۱۲۱۱	III, SAAN ، ۳۳۸-۳۳۷، اصل در AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۲، برگ ۴۰.	زویوف به ارگیوتینسکی خبر داده که برای حرکت به سوی ایران آماده و منتظر ورود وی هستند.
۴۳۲	۳۰ اگوست ۱۷۹۶/۱۲۱۱	همان، پرونده ۴۶۳، برگ ۴. نوشته شده در شماخی قدیم.	ارگیوتینسکی به زویوف درخواست‌های ارامنه حوالی دربند را گزارش کرده است.
۴۳۳	۲ سپتامبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	همان، پرونده ۴۶۲، برگ‌های ۳۴-۳۹.	ارگیوتینسکی اطلاعات بسیاری را در ابعاد مختلف جغرافیایی، فرهنگی، سیاسی، نظامی، اقتصادی ایران به زویوف گزارش نموده است.
۴۳۴	۳ سپتامبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	AVPR ، روابط روسیه با ارمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۲، برگ‌های ۵۲-۵۳.	یوزباشی گابریل به زویوف اطلاع داده که در انتظار ورود وی است.
۴۳۵	سپتامبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	II, Gramoty ، (قسمت ۲) ۱۴۶-۱۴۷.	آقا محمدخان در نامه‌ای به ارکله پس از توضیح این امر که صد نسل هراکلیوس ایرانی بوده‌اند به وی اخطار کرده است که از عواقب وخیم همکاری با روسیه بپرهیزد. (ر. ک به ضمیمه شماره ۵)

شماره سند در کتاب	تاریخ سند	آدرس آرشیوی	موضوع
۴۳۶	۱۴ سپتامبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	AVPR، روابط روسیه با ازمنستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۶۴-۱۸۰۰)، پرونده ۴۶۲، برگ‌های ۴۷-۴۸. نوشته شده در شماخی قدیم.	ارگوتینسکی در نامه‌ای به ارکله دوم وی را به پایداری و مقابله دعوت نموده است.
۴۳۷	۱۲ اکتبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	II, Gramoty (قسمت ۲). ۱۵۰-۱۴۹، نیز در AVPR، روابط روسیه با گرجستان، گروه ۱۰۰/۳ (۱۷۹۵-۱۷۹۷)، پرونده ۴۵۹، برگ‌های ۷۳-۷۴.	زوبوف به کات اقیکوس قوکاس اطلاع داده است که به فرمان کاترین کبیر نیروهای زمینی و دریایی روسیه برای بیرون کردن آقامحمدخان حرکت کرده‌اند.
۴۳۸	۳ اکتبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	TsGVIA، ستون BUA، پرونده ۲۸۰۱، برگ‌های (۱-۱۲). نوشته شده در جواد (Jevad) نوشته شده در اردوگاه روسیه در نزدیک رود کر.	به زوبوف توصیه‌های جنگی و اطلاعاتی از منطقه عملیاتی در داخل خاک ایران ارائه شده است. هم چنین گزارش شده که آقامحمدخان درصدد است که ارتش روسیه را با نیروهایی از ایروان از چپ و با قوای خان‌ها از راست محاصره کند.
۴۳۹	۱۰ اکتبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	II, Gramoty (۲)، ۱۵۰-۱۴۹.	زوبوف به کات اقیکوس قوکاس اطلاع داده که نیروهای روسیه به قصد ایران از رود کر گذشته‌اند.
۴۴۰	۱۵ نوامبر ۱۷۹۶/۱۲۱۱	III, SAAN، ۳۴۰.	ژنرال ریمسکی کورساکف ^{۹۹} در نامه‌ای به سراسقف ارگوتینسکی ضمن قدردانی از زحمات وی اظهار کرده «این طور به نظر می‌رسد که ما در آستانه پیروزی هستیم.» او هم چنین اظهار امیدواری کرده که آرامنه بتوانند تدارکات برای ارتش روسیه را به رود کر بیاورند.

پس نوشته‌ها:

- ۱- Rodolph P. Mathee, The politics of trade in Safavid Iran. Cambridge University press, ۱۹۹۱
رود متی، سیاست های تجاری ایران در دوره صفوی، کمبریج، ۱۹۹۹.
- ۱- George A. Bournoutian, Armenians and Russia ۱۶۹۷-۱۶۲۶ A Documentary Record. MAZDA PUBLISHERS Inc, ۲۰۰۱
- ۲- ملیک ها شاهزادگان کم اهمیت یا اربابان فنودال بودند.
- ۴- یوهان ویلهلم [Johan Wilhelm]، الکتورپالاتینیت در باواریا.
- ۵- امپراتور لئوپولد اول [Leopold I]، ۱۶۴۰-۱۷۰۵، امپراتور رم مقدس از ۱۶۵۷.
- ۶- فدور الکسویچ گولوین [Fedor Alekseevich Golovin].
- ۱۶۵۰-۱۷۰۶، او یک سرباز و مقام دولتی روسیه و محرم پتر کبیر بود.
- ۷- ارتمی ولینسکی [Artemi Petrovich Volynskii]، ۱۷۴۰/۱۶۸۹، او از ۱۷۱۵ تا ۱۷۱۷ سفیر روسیه در ایران بود.
- ۸- پیتر اندروویچ تولستوی [Peter Andreevich Tolstoi]، ۱۶۴۵-۱۷۲۹ نماینده روسیه در امپراتوری عثمانی از ۱۷۱۴/۱۷۰۱.
- ۹- بوریس تورکیستانوف (تورکستانیشویلی [Turkestanshvili] [Boris Turkistanov])، نجیب زاده گرجی در خدمت روسیه که به درجه سرهنگ دومی ارتقاء یافت.
- ۱۰- الکسی واسیلیویچ ماکاروف [Alexi Vasilevich Makarov]

در سندهای بخش چهارم کتاب که تماماً متعلق به دوره کاترین کبیر (دوم) است، ادامه روند مهاجرت مغزها و سرمایه از ایران و جذب آن در روسیه را مشاهده می‌کنیم. کاترین کبیر با در پیش گرفتن سیاست‌هایی خردمندانه که به نظر می‌آید، از سیاست‌های شاه عباس کبیر الگو گرفته باشد، به تأسیس شهرهایی چون گریگوری پول و نخجوان نو در خاک روسیه برای آرامنه اقدام نمود. او مهاجرت‌های دست جمعی از کریمه و دیگر نقاط، آرامنه و دیگر اقلیت‌های مذهبی را در این مناطق اسکان داد. وی با دادن تسهیلات و امتیازاتی فوق‌العاده جذاب به آنها، درصدد پرورش قوم ارمنی برای به دست گرفتن سکان تجارت در روسیه برآمد. سیاست‌های مداراجویانه وی با پیروان ادیان و مذاهب دیگر و سیاست‌های حمایتی وی از بازرگانان و صنعتگران، اقلیت‌های مذهبی در کشورهای همسایه روسیه و حتی هند و به ویژه آرامنه را تشویق کرد که به روسیه بروند. مهاجرت سرمایه دار معروف ایرانی-ارمنی، ارتمی لازاریان به روسیه نمونه‌ای از این موارد است. با ظهور آقامحمدخان در ایران، سدی در مقابل سیاست‌های توسعه طلبانه روسیه در ایران برپا شد ولی به نظر می‌آید که سیاست‌های آقامحمدخان بیشتر تدافعی بوده است، هرچند که باید در نظر داشت، اصولاً دوره حکومت وی به دوران ثبات منتهی نشد و تمام عمر او در جنگ برای یکپارچه کردن ایران در تحت یک حکومت واحد سپری شد.

بیشاپ ارمنی دریند از دهه ۱۷۲۰ تا ۱۷۴۰.

۱۱- نیکولاس مخائیلوویچ شیپوف [Mokhailovich Shipov]

[Nicholas]، او فرمانده دوگردان روسی در رشت بود.

۱۲- میناس پروازیان [Minas Pervazean]، او سراسقف ارمنی تفلیس در نیمه اول قرن هجدهم بود.

۱۳- واسیلیس یاکوفلویچ لوواشف [Levashov] ۱۷۵۱/۷۶۶۱ [Vasili Iakovlevich]، او در حمله پترکبیر به مناطق خزری شرکت داشت و به حکومت ایالات ناحیه خزر منصوب شد.

۱۴- میخائیل افانسیویچ ماتیوشکین [Matiushkin] ۱۷۳۷/۶۷۶۱ [Michael Afansevich]، او یکی از فرماندهان پترکبیر در جریان حمله به ایران بود.

۱۵- ایوان کاراپت [Ivan Karapet] او نماینده پترکبیر در نزد ملیک های قره باغ بود.

۱۶- بیشاپ مارتیروس [Bishop Martiros]، بیشاپ ارمنی از دهه ۱۷۲۰ تا دهه ۱۷۴۰.

۱۷- لوک شیروانوف [Luke Shirvanov]، او یک تاجر عمده ارمنی بود که در سن پترزبورگ زندگی می کرد. او کارگاه های ابریشم در کیزلیار تأسیس کرد.

۱۸- کروپوتوف [Kropotov]، سرلشگر کروپوتوف فرمانده قلعه صلیب مقدس در دهه ۱۷۳۰ بود.

۱۹- مخیتاریک [Mkhitar Bek] او فرماندهی اهالی قاپان را به عهده داشت.

۲۰- میخائیل میخائیلوویچ گولیتسین [Michael Mikhailovich Golitsyn]، شاهزاده گولیتسین از ۱۷۴۵ تا ۱۷۴۸ سفیر روسیه در ایران بود.

۲۱- واسیلیس ولادیمیروویچ دولگوروکوف (دولگوروکسکی [Vasili Vladimirovich Dolgorukov (Dolgorukii)] (شاهزاده و ژنرال فیلد مارشال دولگوروکوف یک شرکت کننده فعال در تهاجم پترکبیر به ایران بود.

۲۲- الکساندر ایوانوویچ رومیانتسف [Alexander Ivanovich Rumiantsev]، ژنرال رومیانتسف یکی از کادراهای پیتر در جریان حمله به ایران بود.

۲۳- تارخان یوزباشی [Tarkhan Yuzbasi] یک فرمانده ارمنی از قره باغ، او در جنگ با ایرانی ها و ترکان شرکت داشت.

۲۴- واسیلی استپانوف [Vasili Stepanov] او در جریان مذاکرات صلح ایران، روس در ۱۷۲۳ در سن پترزبورگ شرکت داشت.

۲۵- اندری ایوانوویچ استرمان [Andrei Ivanovich Ostermann] ۱۷۴۱-۶۸۶۱ او یک آلمانی بود که در ۱۷۰۳ به خدمت روسیه وارد شد و در طی دهه ۱۷۳۰ سیاست خارجی و داخلی روسیه را هدایت کرد.

۲۶- اوان یوزباشی [Avan Yuzbasi] حدوداً ۱۶۷۰-۱۷۳۵، او رهبر جنبش آزادی بخش ارمنی در طی دهه ۱۷۲۰ بود.

۲۷- سرگی گولیتسین [Sergei Golitsyn]، نماینده روسیه در ایران در ۱۷۳۳-۱۷۳۵، او مسئول مذاکراتی بود که به انعقاد قرارداد صلح ۱۷۳۵ و عقب نشینی روس ها به اترک منجر شد.

۲۸- لازار کریستوفوروف [Lazar Khristoforov]، او مسئول اسکادران ارمنی بعد از ۱۷۲۴ بود. او تعداد افراد اسکادران را به ۶۰۰ نفر رساند و با هزینه خود اداره کرد.

۲۹- ایوان کالیوشکین [Ivan Kalushkin] او نماینده روسیه در ایران در دهه ۱۷۳۰ بود.

۳۰- پیتر کاسپاروف [Peter Kasparov]، یک ارمنی از کریمه، او به اسکادران ارمنی در ۱۷۲۳ پیوست.

۳۱- فدور ایوانوویچ سویمونوف [Fedor Ivanovich Soimonov]، ۱۶۸۲-۱۷۸۰، مورخ روسی که به منطقه ساحلی خزر اعزام شد و یک تک نگاری

راجع به آن تألیف کرد.

۳۲- سمن اراپوف [Semen Arapov]، او کنسول روسیه در رشت در طی دهه ۱۷۳۰ بود.

۳۳- باگی یوزباشی [Bagi Yuzbasi]، او یک رهبر ارمنی بود که با مردانش به رشت رفته و به نیروهای روسی پیوست.

۳۴- پیتر پتروویچ لسی [Peter Petrovich Lesi] ۱۷۵۱-۱۷۶۱، او یک ایرلندی بود که به خدمت روسیه وارد شد و در چند جنگ شرکت کرد.

۳۵- ایوان باکونین [Ivan Bakunin]، او کنسول روسیه در رشت در دهه ۱۷۴۰ بود.

۳۶- جوزف امین [Joseph Emin]، او در ۱۷۲۶ در ایران متولد شد و در اندیشه بیرون راندن ایرانیان از منطقه قفقاز بود.

۳۷- ایلیا ایگوموف [Ilia Igumov] کنسول روسیه در رشت در ۱۷۶۴.

۳۸- نیکیتا افوناسویچ بکتوف [Nikita Afonsevich Beketov] او حاکم آستراخان از نیمه دهه ۱۷۶۰ تا اوایل دهه ۱۷۷۰ بود.

۳۹- جی. اس. بوگولیوبوف [G. S. Bugoliubov]، کنسول روسیه در انزلی در ۱۷۶۸.

۴۰- نیکیتا ایوانوویچ پانین [Nikita Ivanovich Panin] او یک مشاور نزدیک کاترین کبیر و رئیس هیئت امور خارجه از ۱۷۶۳-۱۷۸۱ بود.

۴۱- اف. ام. ویکوف [F. M. Voeikov] حاکم کل کیف در ۱۷۶۹.

۴۲- پی. ان. کرچتنيکوف [P. N. Krechetnikov]، او حاکم آستراخان در اوایل دهه ۱۷۷۰ بود.

۴۳- آی. اف مدم [I. F. Medem]، ژنرال مدم فرمانده ارتش روسیه در قفقاز بود.

۴۴- گریگوری الکساندروویچ پوتمکین [Grigorri Aleksandrovich Potemkin]، ۱۷۳۹-۱۷۹۱، یک مقام اجرایی لایق که در ۱۷۷۶ به عنوان حاکم کل نوووروسیسک، ازوف و آستراخان منصوب شد.

۴۵- الکساندر واسیلیویچ ساوروف [Alexander Vasilevich Suvorov]، ۱۷۲۹/۱۷۳۰-۱۸۰۰، او یک فرمانده و نظریه پرداز نظامی مشهور روسی بود که از سوی شاهزاده پوتمکین به نامه نگاری با ارمنه مأمور شده بود.

۴۶- پاول اس پوتمکین [Paul S. Potemkin]، او به عنوان فرمانده نیروهای روسی به قفقاز فرستاده شده بود.

۴۷- پیتر الکساندروویچ رومیانتسف زادونایسکی [Peter Aleksandrovich Rumiantsev-Zadunaiskii]، ۱۷۲۵-۱۷۹۶، او در جریان جنگ روسیه عثمانی در ۱۷۶۸-۱۷۷۴ با حملات سواره نظام خویش شهرت کسب کرد.

۴۸- ایوان لازاروویچ لازارف [Ivan Lazarevich Lazarev] (هوهانس لازاریان یا قازاریان [Hovhannes Lazarean or Ghazarean]) او که در جلفا زاده شده بود، در روسیه یک مقام دولتی محترم بود. او به علت دسترسی به دربار روسیه، واسطه انتقال تقاضاهای ارمنه به مقامات حکومت روسیه بود.

۴۹- واسیلی الکسویچ چرتکوف [Vasili Aleksseevich Chertkov]، او حاکم ازوف در دهه ۱۷۸۰ بود.

۵۰- پیتر ایوانوویچ تورچانینوف [Peter Ivanovich Turchaninov]، عضو شورای کاترین کبیر بود.

۵۱- اندری اس. استاخیف [Andrei S. Stakhiev]، اوسفیر روسیه در قسطنطنیه در ۱۷۸۱ بود.

۵۲- یاکوف ایوانوویچ بولگاکوف [Iakov Ivanovich Bulgakov]، او سفیر روسیه در قسطنطنیه در ۱۷۸۰ بود.

۵۳- جاکوب رینگز [Jacob, Reineggs]، او یک ماجراجوی آلمانی بود که پوتمکین او را به عنوان نماینده روسیه در تفلیس برگزید و وی نامه های بسیاری در تشویق روسیه به تسخیر منطقه نوشت.

۵۴- فتحعلی خان، او موفق به تسخیر شکی، باکو، دربند و سالیان شده بود

ویک رقیب ابراهیم خان فرمانده قلعه شوشی بود.

۵۵- استپان دی. بورناشف [Stepan D. Burnashev]، او فرمانده نیروهای روسی در تغلیس بعد از انعقاد معاهده گنوگیورسک در ۱۷۸۳ بود.

۵۶- حسین علی خان، او حاکم ایروان از ۱۷۶۲ تا ۱۷۸۳ بود.

۵۷- استپان تر. ساهاکیان [Stepan Ter-Sahakean]، او نماینده کاتاقیکوس اچمیادزین و رهبران عرفی ارمنی در نزد ارگوتینسکی بود.

۵۸- ملیک ابراهام [Melik Abraham]، او رهبر عرفی آرامنه ایروان از دهه ۱۷۸۰ تا ۱۸۰۴ بود.

۵۹- گابریل یوزباشی [Gabriyel Yuzbasi]، او رهبر عرفی آرامنه محله قرخ بلاق در خانات ایروان از دهه ۱۷۸۰ تا ۱۸۰۴ بود.

۶۰- پی. آی. خانیکوف [P. I. Khanykov]، در یادار خانیکوف فرمانده ناوگان کوچک روسی در دریای خزر بود.

۶۱- ام. ام. ژوکوف [M. M. Zhokov]، حاکم آستراخان در ۱۷۸۴ بود.

۶۲- ملیک ایوف [Melik Abov] او و خانواده اش در دهه ۱۷۸۰ قره باغ را ترک کردند و بعد از جنگ ایران و روس در ۱۸۰۳-۱۸۱۴ به آنجا بازگشتند.

۶۳- شاه امیر شاه امیریان [Shahamir Shahamirean]، او در ۱۷۲۳

در جلفای نو زاده شد. در اوایل دهه ۱۷۷۰ به همراه عده ای از بازرگانان ارمنی، چاپخانه ای برای آرامنه در مدرس تأسیس کرد و وجوهی برای تأسیس چاپخانه به اچمیادزین فرستاد.

۴۶- Snare of Glory

۶۵- میخائیل و واسیلی واسیلوویچ کاخوفسکی، [Michael and Vasilli Vasilevich Kakhovskii] این دو برادر به ترتیب حکام ولایت اکاترنیوسلاو از ۱۷۹۰ تا ۱۷۹۷ بودند.

۶۶- ایوان واسیلوویچ گودوویچ [Ivan Vasilevich Gudovich]، ژنرال گودوویچ به عنوان خط قفقاز در ۱۷۹۱ منصوب شد و در عملیات چندی شرکت داشت.

۶۷- داریچان [Darejan]، ملکه گرجستان، همسر هراکلیوس دوم.

۶۸- والریان زوبوف [Valeria Zubov]، او فرمانده هجوم روسها به ایران (۱۷۹۶) پس از غارت تغلیس بود.

۶۹- ای. ام. ریمسکی کورساکف [A. M. Rimskii-Koorsakov]، ژنرال روسی که در جنگ های روسیه - عثمانی در اواخر قرن هجدهم شرکت کرد.

در پایان چند مورد از متن اسناد به عنوان نمونه برای آشنایی خوانندگان آورده می شود:

ضمیمه شماره ۱

سند شماره ۷۷: بخشی از دستورات پتر کبیر به ارتمی ولینسکی [Artemi Volynskii] ۳/(۱۷۱۵)

۱- شما در حال مسافرت به عنوان نماینده اعلیحضرت به ایران هستید و آنجا اقامت خواهید کرد. شما باید اعتبارنامه های لازم را در دربار شاه داشته باشید. ۲- شما باید تمام ایستگاه ها، شهرهای کوچک و قرارگاه ها را در زمین و دریای خزر مشاهده کنید. شما باید توجه ویژه به راه های آبی داشته باشید. کدام رودهای بزرگ به دریای خزر می ریزند. آیا رودی از هند به دریای خزر جریان دارد؟ آیا شاه کشتی جنگی یا ناوگان تجاری در خزر دارد؟ آیا هیچ دژی در امتداد دریا وجود دارد (به ویژه در اطراف گیلان)؟ یا هیچ کوه یا مکان غیر قابل عبور که گیلان را از دیگر ولایات ها در امتداد خزر جدا کند وجود دارد؟ این ها را بدون جلب توجه ایرانیان انجام داده و یک دفترچه یادداشت دقیق به همراه داشته باش.

۳- وقتی که به ایران رسیدی، فوراً در پی یک ملاقات حضوری با شاه باش. تو باید مقامات دربار را ملاقات کنی و بررسی یا ببینی که چطور دیگر نمایندگان خارجی در طی ملاقات حضوری رفتار و کردار کرده اند. آیا شاه خودش اعتبار نامه ها را دریافت می کند یا به مقامات او تحویل داده می شود. آیا اعتبار نامه ها در دستان شاه قرار داده می شود یا بر پاهایش گذاشته می شود. همان طوری که توسط نمایندگان شاه در دربار اعلیحضرت انجام می شود... این مهم است که برای وزرای شاه روشن شود که با نمایندگان شاه به همان نحوی که با نمایندگان روسی رفتار شده، تعامل خواهد شد. اگر یک وزیر یک نامه رسمی در غیاب شاه بخواهد، تو تسلیم آن را رد خواهی کرد. تو، توضیح خواهی داد که آن فقط در حضور شاه داده خواهد شد، زیرا که تو نماینده رسمی اعلیحضرت تزار روسیه هستی. تو اعلام خواهی کرد که اعلیحضرت در آینده نزدیک، یک سفیر عالی نسب خواهد فرستاد. اشتغال وی به جنگ در حال حاضر به وی اجازه چنین کاری را نمی دهد...

۴- بدون جلب هیچ سؤطنی تو خواهی دانست که شاه چند قلعه جنگی در ولایات خویش دارد و جای آنها در کجاست. تو اندازه ارتش وی، تعداد سواره نظام و پیاده نظام و توپخانه و دیگر تفنگ ها و آمادگی

امنیت ایجاد شده در زمان شاه

عباس اول،

عامل فوق العاده مهمی در رونق

تجارت بوده است و

به همین سبب در سند شماره

(۱۵) بازرگانان ارمنی

به درستی به تزار روسیه

یادآوری می کنند که

تنها در سایه امنیت است که

بازرگانی رونق می یابد

پتر کبیر که به ارزش قوم فعال و کارآمد ارمنی در زمینه تجارت و صنعت پی برده بود، در صدد برآمد که هم چون شاه عباس کبیر، تجارت و تولید ابریشم را در روسیه به کمک ارامنه سامان بخشد و در این زمینه امتیازات و تسهیلات بی شماری برای آنها فراهم کرد

کلی آنها را خواهی دانست. آیا هیچ اروپایی در ارتش شاه خدمت می کند.
۵- راجع به روابط شاه با ترک ها اطلاع کسب کن. آیا شاه نقشه یک تهاجم بر ضد آنها را دارد؟
آیالیرانیان مایلند متحدانی در جنگ علیه ترک ها بیابند؟ تو فوراً اعلیحضرت را نسبت به این نکته آگاه خواهی
کرد. تو ایرانیان را با این نکته تحت تأثیر قرار خواهی داد که ترکان، دشمنان مردم ایران و حکومت ایران
هستند و همسایگانی خطرناک هستند. تو پیشنهاد خواهی داد که دوستی با روس ها به سود ایران است.
۶- تو سعی خواهی کرد که یک قرارداد تجاری را منعقد کنی که به بازرگانان روسی اجازه خواهد داد
آزادانه در ایران تجارت کنند. این قرارداد باید جدا از قرارداد منعقد با ارامنه ایران باشد. آیا درایران راهی وجود
دارد که بازرگانان ما بتوانند از آن طریق با هندوستان تجارت کنند؟ چه کالاهایی در هندوستان مورد نیاز
است...؟

۷- توافق نامه باید تأکید داشته باشد که بازرگانان روسی باید مجاز باشد که آزادانه مسافرت کنند و هر
نوع کالایی را که میل دارند خریداری کنند. خیلی مهم است که تأکید شود که بازرگانان روسی باید آزاد باشند
که در گیلان بدون هراس از توطئه های بازرگانان ارمنی ابریشم خام خریداری کنند. تو باید هم چنین شاه
را تحت تأثیر قرار دهی که ارمنیان جلفا را مجبور کند که تمام تجارت ابریشم خودشان را به روسیه معطوف
سازند چون راه های ما امن تر و بندرهای ما نزدیکتر هستند. گذشته از این، ارامنه در زمان تزار آلکسی
توافق کردند که آنها تجارت خویش را از ترکیه به روسیه معطوف دارند. اگر کلمات و خواسته ها کار نکرد
به مقامات شاه رشوه داده شود که راهی برای مانع تراشی در عملیات تجاری آنها در اسمیرنا [Smyrna] و
حلب [Aleppo] پیدا کنند.

۸- تعداد ارامنه ایران و جایی را که آنها زندگی می کنند، دریابید. چه کسانی از مردمان محترم و چه
کسانی از بازرگانان هستند. احساسات آنها نسبت به روسیه و اعلیحضرت چگونه است؟ آیا مسیحیان یا
غیرمسلمانان دیگری در ایران زندگی می کنند. وضعیت اقتصادی آنها به چه صورتی است؟

۹- شاهزاده الکساندر چرکاسوف [Cherkasov] می خواهد که یک دژ در خزر [Caspian] بسازد.
این درخواست خان خبوه است که تجارت در رود بلده [Baldeh] را امن کند. برای ایرانیان توضیح بده که
این یک کار دشمنانه نیست. بلکه عمدتاً برای تسهیل تجارت بین خبوه و بخارا است.
مردان قبیله ها به بسیاری از کاروان ها حمله می کنند.

به شما همچنین دستور داده می شود که بدانی که کدام دولتها در ایران نماینده دارند. آیا هیچ یک از
آنها موفق به انعقاد قراردادی شده است؟ آیا ژورنیت ها [Jesuits] اجازه دارند که کلیساهای خود را داشته
باشند. آیا آنها مأموریت دارند که ساکنین محلی را تغییر دین دهند؟ اگر چنین است آیا روس ها می توانند
کلیساهای خود را در ایران بسازند و کشیشان خود را به آنجا روانه سازند؟

۱۰- اسکله های نیرووووی و دربند بسیار کوچک هستند و قایق ها بر روی شن کشیده می شود. ما به
جایی احتیاج داریم که عمیق تر باشد و قایق های بزرگتر به آسانی بتوانند مانور دهند. اعلیحضرت شاه به
ما اجازه دهد جای دیگری را برای ساخت یک ایستگاه در نظر بگیریم.

۱۱- هر چیز دیگری که ممکن است برای حکومت ما مفید باشد و دربالا اشاره نشده باشد، باید در نظر
گرفته شود. هرچند به چنین مواردی باید به دقت و مخفیانه نزدیک شد تا شانس های ما را ویران نکنند.
ملکه کاترین از ایمرتی، از اعلیحضرت استدعا کرده که وضعیت قوم و خویش او، شاهزاده واخنانگ
لئونوویچ [Leonovich] را که زندانی شاه است، در نظر بگیرد. او تحت فشار است که به اسلام بگردد اما رد
کرده است. . .

ارامنه به دلیل
توانایی های خاص خود
و سیاست های
حمایت گرانه شاهان صفوی
در اغلب ایام و
به خصوص در دوره
شاه عباس، به انگلیسی ها و
هلندی ها در زمینه تجارت
ابریشم اجازه ابراز وجود ندادند؛
تا آنجا که
در سال هایی از قرن هفدهم،
هلندی ها و انگلیسی ها
از گردونه تجارت ابریشم
خارج شدند
اولین سندی که
در این کتاب ارائه شده
قدیمی ترین
سند آرشیوی روسیه راجع به
ارامنه است
که در مارس ۱۶۲۶ نوشته شده
و تا مرگ کاترین کبیر
در ۱۷۹۶
ادامه پیدا کرده است

ماده ۲. علیاحضرت امپراتوری روسیه تمایل دارد که به علیاحضرت شاه یک ملرک واضح از دوستی خویش نشان دهد. وی به دلیل اراده سخاوتمندانه خویش، از حقوق کسب شده از طریق معاهده و فتوحات در ولایات ایران به وسیله ایجاد فرخنده پادشاه به خاطر هزینه ها و تدارکات عظیم جنگ صرف نظر می کند. او به وزیر نام الاختیار علیاحضرت شاه قول می دهد که یک ماه پس از امضای معاهده حاضر، او [علیاحضرت] ولایت داغستان و منضمت آن، تمام راناکوت [Ranakut] و ناحیه ای که در کنار رودی که سفید رود خوانده می شود قرار دارد و پنج ماه بعد از انعقاد معاهده حاضر و مبادله تصویب نامه ها، ولایات گیلان، آستارا و دیگر سرزمین های بین استرآباد و رود کر به همین وضعیت خوبی که آنها در تحت محافظت نیروهای علیاحضرت امپراتوری هستند تخلیه و به شاه باز گردانده شود. ولایات و جاهای دیگری که در آن سوی کر (شرق) واقع شده همان طوری که در حال حاضر هستند در تحت سلطه علیاحضرت امپراتوری باقی خواهند ماند. و این تنها به هدف جلوگیری از ملحق شدن اتباع شیطان سیرت شاه به ملل نازآرام در امتنا خطوط مرزی و ایجاد مشکلات جدید و در صورتی که علیاحضرت امپراتوری نیروهایش را بیرون بکشد دست اندازی زورمندانه به جاهایی که اکنون در اشغال روسیه است می باشد...

ماده ۳. ... علیاحضرت شاه به اتباع علیاحضرت امپراتوری اجازه خواهد داد که آزادانه در تمام زمین ها و جاهایی که تحت سلطه وی هستند بدون پرداخت حقوق گمرکی بر کالای آورده شده از روسیه به ایران برای فروش یا تهاتر، تجارت کنند. در پایان شاه به تمام افسران خود در شهرها و ولایات دستور خواهد داد که از بازرگانان روسی، حقوق گمرکی یا هدایا (رشوه ها) مطالبه نکنند... اگر آنها مایل بودند که به منظور تجارت به هند یا یک کشور دیگر از ایران گذر کنند، به آنها اجازه عبور آزاد به وسیله دریا یا خشکی داده شود. بازرگانان پیش گفته از آسیب حمایت خواهند شد. عدالت راستین درباره آنها اجرا خواهد شد و مجاز خواهند بود در جاهای مناسب خانه ها و انبارهایی برای نگهداری کالای خویش بسازند... اگر یک کشتی یا شناور بار شده با کالاهای روسی، اتفاقاً سانحه ای در داخل ایران برایش رخ داده به آنها که در خطرند، هر نوع کمکی برای حفظ کالاهایشان داده خواهد شد. غارت و دزدی با سخت ترین مجازات ها ممنوع است. اگر یک تبعه روسی در ایران بمیرد، دارایی وی در قبال رسید زیر نظر همراهان یا اقوامش قرار خواهد گرفته بدون اینکه چیزی گم شود یا مورد استفاده قرار بگیرد.

ماده ۴. علیاحضرت امپراتوری قول می دهد که اتباع شاه که برای تجارت به ایالات وی می آیند یا از ایالات وی به قصد سرزمین های دیگری می گذرند، از تمام آزادی ها و مزایایی که ممکن است اعطا شود، بهره مند شوند... علیاحضرت امپراتوری همچنین قول می دهد که وقتی بازرگانان از دربار شاه، احتمالاً جهت خرید کالا برای علیاحضرت با مدارک مناسب به روسیه فرستاده شوند، آنها هیچ نوع حقوق گمرکی برای کالاهای متعلق به شاه نخواهند پرداخت...

ماده ۷. هم چنین توافق شد که علیاحضرت شاه به عنوان اتباع بی ایمان، آن ایرانیانی که در طی تهاجم به وسیله نیروهای روسی و توقف آنها در ولایات و شهرهای ایرانی، احتمالاً به خدمت [روسیه] وارد شده اند و یا احتمالاً به طریقی دیگر به وسیله روس ها به کار گماشته شده اند مجازات نخواهند شد. بعد از بیرون رفتن روس ها، آنها مجازات جسمی یا جریمه نخواهند شد...

ماده ۱. ایران قول می دهد که تا ابد یک متفق روسیه باقی بماند. دوستان روسیه به مانند دوستان ایران محسوب خواهند شد و دشمنان روسیه، دشمنان ایران خواهند بود. هر کسی که با یکی از این دو کشور جنگ کند به وسیله دیگری مورد حمله قرار خواهد گرفت. شهرهای دربند و باکو به ایران بازگردانده خواهد شد به شرط آن که آنها به هیچ کشور دیگری داده نشود. اشخاصی که به روسیه و علیاحضرت امپراتوری خدمت کرده اند به عنوان خائنین به ایران مجازات نخواهند شد. صومعه مسیحی گرجی در دربند ویران نخواهد شد و به عنوان یک مرکز مذهب مسیحی باقی خواهد ماند. تعداد راهب ها در صومعه گفته شده از شش [نفر] تجاوز نخواهد کرد.

ماده ۲. روسیه ایران را در جنگ بر ضد دشمنانش یاری خواهد کرد و به او در باز پس گرفتن ولایاتی که به وسیله دشمنش، ترکان، اشغال شده یاری خواهد رساند. روسیه یک موافقت نامه جنگانه با دشمن ایران منعقد نخواهد کرد.

ماده ۳. هیچ یک از طرفین تا وقتی که باب عالی دوطالبانه تمام ولایات اشغالی ایران را بازگرداند بدون اطلاع دیگری وارد مذاکرات با ترکان نخواهد شد. تمام موافقت نامه های آتی بین ایران و ترکیه و روسیه و ترکیه، همراه با رضایت دو حکومت خواهد بود.

ماده ۴. موادی که در معاهده رشت بر آن توافق شده و در این معاهده تغییر نیافته است به قوت خود باقی خواهند ماند. ماده ۵. اتباع هر دو کشور می توانند آزادانه در قلمروهای دیگری تجارت کنند. بازرگانان روسی می توانند کالاهایشان را در هر بندری تخلیه کرده و هر جنسی را بدون محدودیت خریداری کنند... دولت روسیه یک کنسول در رشت خواهد داشت و دولت ایران می تواند سفیر مشابیهی در روسیه داشته باشد...

در این کتاب

به گفته بورنوسیان (مؤلف)،
۴۴۰ سند در موضوعات مختلف
از زبان های ارمنی، روسی،
گرجی، فارسی، فرانسوی،
آلمانی و لاتین گردآوری و
به انگلیسی برگردانده
شده است که قوم ارمنی
وجه مشترک همه این اسناد
می باشد

با مطالعه اسناد
بخش اول کتاب،
به میزان زیادی

می توان نسبت به

سیاست های حمایتی

شاه عباس اول از

تولید ابریشم در ایران و

حمایت از ارامنه به عنوان

یک قوم ساعی و کارآمد

در زمینه تجارت

آگاهی یافت

تجار ارمنی با

محموله های کوچک

توانسته بودند که با

روش های انعطاف پذیر و

ابتکاری خویش

در رقابت سخت با

کمپانی های اروپایی،

بخش بزرگی از تجارت اروپا

با ایران و حتی روسیه و

عثمانی را به خود

اختصاص دهند